

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
KALKINMA İKTİSADİ VE İKTİSADİ BÜYÜME BİLİM DALI

**SERMAYE BİRİKİM SÜRECİNDE
DEVLET SU İŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MEHTAP BİÇİL

İstanbul, 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
KALKINMA İKTİSADİ VE İKTİSADİ BÜYÜME BİLİM DALI

SERMAYE BİRİKİM SÜRECİNDE DEVLET SU İŞLERİ

Yüksek Lisans Tezi

MEHTAP BİÇİL

Danışman: PROF. DR. MEHMET RIZA TÜRKAY

İstanbul, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

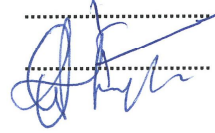
İKTİSAT Anabilim Dalı KALKINMA İKTİSADI VE İKTİSADI BÜYÜME Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi MEHTAP BIÇIL'ın SERMAYE BİRİKİM SÜRECİNDE DEVLET SU İŞLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.07.2011 tarih ve 2011-14/26 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 12.11.2011.

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. MEHMET RIZA TÜRKAY
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. FUAT ERCAN
3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. ÖZGÜR MÜFTÜOĞLU

.....

.....

ÖNSÖZ

Bana karşı gösterdiği sabrı ve güveni için danışman hocam Mehmet Türkay'a, çalışmama yaptıkları yapıcı tüm eleştirileri için hocalarım Fuat Ercan'a ve Özgür Müftüoğlu'na, hem fikirlerini hem de kaynaklarını benimle paylaşan Gaye Yılmaz'a, araştırma yapmak konusunda deneyimlerini bana aktaran ve yol gösteren Tolga Tören'e ve Adem Açar'a, manevi desteğini benden hiç esirgemeyen Hatice Aztimur'a ve Gamze Yeniay'a, bilgisayar kullanımı konusundaki teknik bilgilerini ihtiyacım olan her an benimle paylaşarak bana zaman kazandıran Ergün Özyurt'a, DSI'nin kaynaklarına ulaşmamı sağladıkları için DSI çalışanlarına ve paylaşımlarıyla birçok bilgiye kolayca ulaşmamı sağlayan tüm Küçükkuşu Çalışma Grubu üyelerine çok teşekkür ederim.

Ayrıca; anneme, babama, Nazan'a Biçil Kaya'ya, Nilay Metin'e ve Adrian Rodriguez Dopazo'ya çalışma süresince bana gösterdikleri anlayış ve fedakarlık için çok teşekkür ederim.

İstanbul, 2011

Mehtap Biçil

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Mehtap Biçil
Anabilim Dalı	: İktisat
Programı	: Kalkınma İktisadı ve İktisadi Büyüme
Tez Danışmanı	: Mehmet R. Türkay
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Aralık 2011
Anahtar Kelimeler	: Devlet Su İşleri, devletin kurumsal dönüşümü, Türkiye’de su yönetimi, suyun ticarileştirilmesi, 5. Dünya Su Forumu

ÖZET

SERMAYE BİRİKİM SÜRECİNDE DEVLET SU İŞLERİ

Çalışmanın amacı; DSİ’nin dönüşümünü anlatmaktır. Çalışmada, bu dönüşüm sermaye birikim sürecinin gereksinimleri bağlamında analiz edilmektedir. Bu kapsamda; DSİ temelde üç döneme ayrılırken, Türkiye’de su “yönetimi” de dört döneme ayrılmıştır. Bu noktada ilk olarak, DSİ’den kuruluşundan önceki su işleri hakkında genel bilgiler verilmiş; ardından da DSİ’nin kuruluşunda etkili olan sebepler, süreçte meydana gelen olaylar ve tanıklıklar üzerinden anlatılmış ve DSİ’nin kuruluş yasalarına, kurumsal yapısına ve görev alanlarına yer verilmiştir. Diğer bölümde; DSİ’nin 1980 yılında başlayan ve 5. Dünya Su Forumu’na kadar olan ikinci dönemi, suyun ticarileşmesinde DSİ’nin üstlendiği görevler ve bu süreci etkileyen aktörler bağlamında değerlendirilmiştir. Son bölümde ise, DSİ’nin 5. Dünya Su Forumu ile başlayan ve hala güncelliğini koruyan üçüncü dönem anlatılmaktadır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Mehtap Biçil
Field : Economics
Programme : Development Economics and Economic Growth
Supervisor : Mehmet R. Türkay
Degree Awarded and Date : Master - December 2011
Keywords : General Directorate of State Hydraulic Works,
Institutional Transformation of The State, Water
Management in Turkey, Commercialization of Water,
5. World Water Forum

ABSTRACT

GENERAL DIRECTORATE OF STATE HYDRAULIC WORKS IN THE PROCESS OF ACCUMULATION OF CAPITAL

The aim of the study is to describe the transformation of DSI. In the study, this transformation is analyzed in terms of requirements of capital accumulation process. Within this scope while DSI was divided into three periods, “water management” in Turkey was divided into four periods. At this point, firstly general information about the water affairs before DSI was provided and then the reasons being effective for establishment of DSI were explained by the incidents of the period and witnesses and principles of foundation, corporate structure and duty areas of DSI were described. In the other part, the second period of DSI starting in 1980 and up to 5. World Water Forum and the duties imposed by commercializing of water on DSI and this period was assessed in terms of actors affecting this process. In the last part, the third period starting with 5. World water Forum and still being current is described.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM DEVLET SU İŞLERİNİN KURULUŞU

1.1. DSİ'den Önceki Su İşleri	3
1.2. DSİ'nin Kuruluşu ve DSİ'de Birinci Dönem (1953 – 1980'ler).....	8
1.2.1. Kuruluş Kanununda DSİ ve DSİ'nin Hukuksal Arka Planı	13
1.2.1.1. 6200 Sayılı DSİ Teşkilat Kanunu (28.02.1954).....	14
1.2.1.2. 167 Sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun (16.12.1960)	17
1.2.1.3. 1053 sayılı Ankara, İstanbul ve Nüfusu 100.000'den Büyük Şehirlere İçme Suyu Temini Hakkında Kanun (3.7.1968)	17
1.2.1.4. Diğer Kanunlar.....	19
1.2.2. DSİ'nin Görev Alanları.....	19
1.2.2.1. Tarım	19
1.2.2.2. Hizmet (İçme - Kullanma Suyu)	22
1.2.2.3. Enerji	23
1.2.2.4. Çevre ve Taşkın Koruma	23

İKİNCİ BÖLÜM DSİ'DE İKİNCİ DÖNEM: DSİ VE SUYUN TİCARİLEŞTİRİLMESİ

2.1. Dünyada Suyun Ticarileştirilmesi	27
2.1.1. Dünyada Suyun Ticarileştirilmesinde Etkili Olan Kurum/Kuruluşlar	27
2.1.1.1. IWRA	27
2.1.1.2. Birleşmiş Milletler	28

2.1.1.3. Avrupa Birliği	30
2.1.1.4. OECD	32
2.1.1.5. Dünya Bankası	33
2.1.1.6. Dünya Su Konseyi.....	35
2.1.2. Dünyada Suyun Ticarileşmesinde Etkili Olan Anlaşmalar	37
2.1.2.1. GATS.....	37
2.2. DSİ ve Türkiye’de Suyun Ticarileşmesi.....	39
2.2.1. 1980 Yılından 5. Dünya Su Forumu’na Kadar Olan Süreç.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DSİ’DE ÜÇÜNCÜ DÖNEM: DSİ VE 5. DÜNYA SU FORUMU

3.1. Dünya Su Forumları	54
3.2. DSİ ve 5. Dünya Su Forumu	55

SONUÇ	69
--------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	76
----------------------	-----------

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 : Devredilen Sulamaların Devralan Örgütlere Göre Dağılımı	22
Tablo 2 : Yıllara Göre Taşkın Sayısı.....	26
Tablo 3 : Dönemler İtibarıyla Devredilen Sulama Alanları	45

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1 : 2009 Yılı Sulama Oranları.....	21
---	----

KISALTMALAR

<i>AB</i>	Avrupa Birliği
<i>ABD</i>	Amerika Birleşik Devletleri
<i>DB</i>	Dünya Bankası
<i>DSİ</i>	Devlet Su İşleri
<i>EİEİ</i>	Elektrik İşleri Etüd İdaresi
<i>EPDK</i>	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
<i>EPK</i>	Elektrik Piyasası Kanunu
<i>DSK</i>	Dünya Su Konseyi
<i>GATS</i>	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
<i>GATT</i>	Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması
<i>HES</i>	Hidroelektrik Santral
<i>IMF</i>	Uluslar arası Para Fonu
<i>IWRA</i>	Uluslar arası Su Kaynakları Birliği
<i>İSKİ</i>	İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
<i>KHGM</i>	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
<i>PPP</i>	Kamu –Özel Sektör Ortaklığı Projeleri
<i>OECD</i>	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
<i>WWC</i>	Dünya Su Konseyi
<i>WWF</i>	Dünya Su Forumu

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı; Devlet Su İşleri'nin (DSİ) neden ve nasıl kurulduğunu, neden ve nasıl dönüştüğünü açıklamaktır. Bu amaca ulaşmak için, DSİ'nin kuruluşunda ve dönüşümünde sermaye birikim sürecinin etkisi temel belirleyen olarak alınmış, bu kapsamda da DSİ'nin dönüşümünde etkili olan küresel ve Türkiye'deki aktörler ile bu aktörler arasındaki ilişkiler anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca; DSİ'de meydana gelen dönüşümün, Türkiye'de suyun ticarileştirilmesinin tarihselliği ile de kesiştiğinin altı çizilmiş, bu kapsamda da DSİ'nin suya yönelik olan görev ve sorumluluk alanlarında doğrudan meydana gelen değişimler, DSİ'nin doğrudan kurumsal işleyişinde meydana gelen değişimler, suyun ticarileşmesine yönelik, ve fakat DSİ'den başka su “yönetim” kurumlarında meydana gelen ve DSİ'deki dönüşümü tetikleyen değişimler bu anlamda da suyun ticarileştirilmesinin meşruluk zeminini etkileyen ve “bilinç” oluşturan yasal düzenlemeler temel örnekler olarak ele alınmıştır.

Birinci bölümde, genel olarak DSİ'nin kuruluşu anlatılmıştır. Burada; DSİ'nin kuruluş süreci anlatılırken, kuruluşu dair yapılan düzenlemeler kuruluşun sebepleri ile birlikte incelenmeye çalışılmıştır. Bu noktada, devletin kurumsal dönüşümünün temel nedeninin sermaye birikim sürecinin gereksinimleri olduğu temel varsayımından hareketle; DSİ'nin, Türkiye'de sermaye birikiminin gerekleri doğrultusunda başka bir deyişle üretken sermayenin oluşması için yapılması şart olan altyapı yatırımlarından her üretim sürecinde mutlak suretle kullanılan su iletim ve dağıtım sistemlerini kurmak ve elektrik üretimini yapmak için kurulduğu anlatılmıştır. Bu kapsamda; çalışma, genel olarak DSİ'nin kuruluşunun Türkiye'de sermaye birikimi açısından üstlendiği görevler bağlamında ele alınmış, kurumun yapılanmasında taşkın önleme, bataklık kurutma gibi birikim üzerinde doğrudan etkili olmayan sebeplerin üzerinde durulmamıştır. Erken kapitalistleşen ülkelerde - başta ABD olmak üzere - biriken üretken sermayeye yeni pazar arayışları sebebiyle, bu ülkeler tarafından DSİ'nin kurulması için Türkiye'ye hem kredi sağlandığı hem de teknik anlamda destek verildiği üzerinde durulan başka bir noktadır. Ayrıca, DSİ'nin kuruluşuna sebep olan değişkenlerin yanı sıra, DSİ'nin

Türkiye’de ulusal su “yönetimi”den sorumlu bir kurum olduğu, görev ve sorumluluk alanını belirleyen yasal düzenek ve bu yasal düzeneğin DSI’ye verdiği görev alanları tanıtılmıştır.

İkinci bölümde, DSI’nin 1980 yılına kadar devam eden üretici sermayenin gereksinimi olan su iletim ve dağıtım tesisleri ve elektrik üretimini sağlama rolünün, sermayenin 1970’li yıllarla birlikte yaşadığı krizle son bulduğu ve 1980 yılından itibaren edindiği rolün suyun ticarileştirilmesi olduğu anlatılmıştır. DSI’nin değişen bu rolü, sermaye birikimi aksında küresel kurum/kuruluş ve anlaşmalar ile Türkiye’deki aktörlerin birbirleri arasında ve karşılıklı ilişkileri dolayımında anlatılmaya çalışılmıştır. Bu anlatımı netleştirebilmek maksadıyla, küresel kurumlardan/kuruluşlardan IWRA, BM, OECD, DB ve Dünya Su Konseyi, anlaşmalardan da suyun ticarileştirilmesinin anayasası olarak kabul edilen GATS detaylandırılmıştır. DSI’nin dönüşümünü etkileyen erken kapitalistleşen ülkelerde suyun ticarileştirilmesine dair dönüşen yapı, Türkiye’de suyun ticarileştirilmesinin ya da başka bir deyişle DSI’nin değişen yapısının DSI’nin suya dair olan görev alanlarında meydana gelen değişimden kaynaklandığını anlatmak üzere; HES’lerde, tarımsal sulamada, içme suyunda ve ayrıca doğrudan DSI’nin kurumsal yapısında meydana gelen düzenlemeler detaylandırılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü; DSI’nin üçüncü Türkiye’de su “yönetimi”nde ise dördüncü dönem; 5. Dünya Su Forumu ile birlikte başlayan ve devam eden süreç üzerine bir değerlendirmedir. Bu süreç, forumdan sonra DSI’nin görev alanlarında yatırım yapma işini özel sektöre devrettiği ve bu alanlarda artık düzenleyici olarak görev aldığı anlatılmıştır. Bu kapsamda, bölümü anlaşılır hale getirmek için öncelikle su forumlarının kendi tarihselliği ve forum sonrası yapılan düzenlemeler, varılan sonuçları destekleyecek nitelikte üzerinde durulan konulardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET SU İŞLERİNİN KURULUŞU

1.1. DSİ'den Önceki Su İşleri

Osmanlı 1838 Baltalimanı Anlaşması ile, kapitalist sermaye birikim sürecine eklemlenmiştir. Bu eklemlenme, Osmanlı'da yeni kurumsallaşmaları ve değişen toplumsal ilişkileri de beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet, Osmanlı'dan kalan bu kurumsallaşmaların bazılarını aynen almış ve bunları birikimin gereklerine göre zamanla değiştirmiştir.

Osmanlı'dan devralınan kurumlardan biri de su işleridir. “Su işlerinin örgütlü bir şekilde ve sürekli olarak ele alınması 1914 yılında Nafia Nezaretinin yeniden düzenlenmesi ile oluşturulan “Umur-u Nafia Müdüriyet-i Umumiyesi” (Bayındırlık İşleri Genel Müdürlüğü) kurulmasıyla başlar. Bu Genel Müdürlüğün görevleri arasında sulama, kurutma, taşkın koruma, nehir ulaşımı su biriktirme ve dağıtımı önemli bir yer almıştır.”¹

Mevcut bu genel müdürlüğün görevlerini de kapsayan ancak farklı olarak Osmanlı'nın değil Türkiye'nin su işleri mevzusunun ilk kez gündeme gelmesi, Cumhuriyet ilan edilmeden önce toplanan ve Türkiye'nin liberal bir devlet olacağının beyanı olarak nitelendirmenin mümkün olduğu kararların alındığı 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde olmuştur. Kongrede, oybirliği ile alınan kararların ana hedefi sulama ve bataklıkların kurutulması üzerinedir. Kongrede alınan kararlar:

İska ve ırvaya(sulama ve suya doyurma) muhtaç ve müsait olan mahallerde, cedveller (su kanalı) açılarak arazinin sulatılması ve mevcut iska projelerinin acele icra edilmesi.

Hususi bataklıklarla tıkanmış derelerin ve ırmakların temizlenmesi için bunlardan zarar görenlerin menfaatlerinin derecesine göre müştereken temizlenmelerine

¹ Devlet Su İşleri, **Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü**, Ankara, 1995, s. 1

mecbur tutulması ve umumi bataklıkların kurutulması, nehirlerin taşmasının men'i ve seyrüsefere müsait olanların da istifade edilebilecek bir hale getirilmesi.

Burgu kuyularının açılması ve su bulunmayan yerlere bu suretle çayır ve otlaklıyalar yapılması.² şeklindedir.

Kongrenin toplanmasının ve Türkiye'nin kurulmasının ardından, su işlerinin bir kurum çatısı altında yapılmaya başlanması "1925 yılında "Nafia Müdüriyet-i Umumiyesi"ne bağlı bir "Sular Fen Heyeti Müdürlüğü"nün kurulması ile olmuştur.

Aynı yıl, 22 Temmuz'da 831 sayılı "Su İdarelerinin Taksimat Teşkilat ve Vezaifi Hakkında Talimat" adıyla bir kanun çıkarılır. Buna göre,

Madde 1. Nafia Müdüriyeti umumiyesine merbut olmak üzere lüzumu kadar su idaresi teşkil edilecektir.

Madde 2. Su idareleri, Anadolu ve Rumeli'nin komşu memleket hudutları arasındaki Türkiye toprağına şamil olup mülki ve fenni taksimat gözetilerek suların cereyanına ve havzalarına göre haritada gösterildiği veçhile icabında değişebilmek üzere oniki daireye ayrılmıştır: Buna göre, 1.Daire Bursa, 2.Daire Aydın, 3. Daire Antalya,, 4. Daire Konya, 5. Daire Ankara, 6. Daire Kırşehir, 7. Daire Adana, 8. Daire Amasya, 9. Daire Kars, 10. Daire Mamuretül Aziz, 11. Daire Musul (Diyarbakir), 12. Daire Edirne.³ Her ne kadar Türkiye 12 daireye bölünmüş olsa da, 1929 yılına değin ancak 7 daire kurulabilmiştir.

Kanuna bağlı olarak, Bursa, Adana, Ankara, Edirne ve İzmir Su İşleri Müdürlükleri kurulmuş ise de gerek gözlem (rasat) yetersizliği, gerekse bu işlere ayrılan ödeneğin azlığı bu işlerin gereken şekilde gelişmesine olanak sağlamamıştır.⁴

831 sayılı kanunun ardından, 28 Nisan 1926 yılında sular hakkında başka bir kanun çıkarılmıştır. Kanuna göre: "şehir ve kasabalarla köylerde ihtiyacı ammeyi temine mahsus suların tedarik ve idaresi belediye teşkilatı olan mahallerde belediyelere,

² Süleyman Demirel, **Bir Ömür Suyun Peşinde Cilt 1**. 1. Basım, Ankara: ABC Medya Ajansı, 2005, s.s. 15-16

³ Demir Abdullah. **Su ve DSİ Tarihi**. Ankara: Reklam Reklam ve Tanıtım AŞ, 2000, s.59

⁴ Devlet Su İşleri, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, s.1

olmayan yerlerde Köy Kanunu mucibinde ihtiyar meclislerine aittir.”⁵Yani, “bir belde veya halkının müşterek ihtiyacına mahkuk suların kaynakları belediye sınırı dışında bulunsa bile su yollarının ve kaynaklarının bakımı, onarılması, temizlenmesi ve suyun sıhhat şartlarına uygun bir halde bulundurulması belediyelere aittir.”⁶

Cumhuriyet’in ilk yıllarında su işlerine dair yapılan çalışmaların önemli bir uğrağı da 1929 yılıdır. Neticede, “ortaya çıkan şiddetli kuraklık ve kıtlık o yıl “Sular Umum Müdürlüğü”nün kurulmasına vesile olmuştur.”⁷ O yıl Atatürk su işleri ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Su İşlerinin teşkilatı, etütleri henüz başlangıcındadır. İktisadiyatımızın ana tedbirlerinden olan Su İşleri Umumi İdaresi’nin fenni kabiliyet ve kudreti çok sağlam kurulmak lazımdır.”⁸ Bu görüş, gelecekte kurumun dönüşümünü anlamak açısından önemlidir. Çünkü, burada belirtilen “iktisadiyatın ana tedbirlerinden” olma durumu, sanayileşmenin sağlanabilmesi için suya ve suya bağlı olarak elektriğe olan gereksinimden kaynaklanmaktadır. Ancak, bu gereksinim Türkiye’deki sermaye birikim sürecinin geldiği aşamada su işlerinin henüz bu birikimi destekleyecek, bu anlamda da sanayileşme için temel girdiyi sağlayacak unsur olmanın ötesinde suyun zararlarını önlemeye ilk hedef olarak yaklaşmıştır. Bu çerçevede o dönemde su işleri teşkilatının kurulmasındaki temel amaçlar; “taşkın zararlarından korunma, bataklıkların kurutulması, Ankara Çubuk Barajı ve Ankara Ovasının sulaması, Bursa Ovasının ıslahı Tarsus Aynaz bataklığının ve Meşhur Cellat gölünün kurutulması gibi konuların ele alınmasını öngörmüştür.”⁹

Yukarıda belirtilen Sular Umum Müdürlüğü’nün kurulmasındaki amaçlardan da görülebileceği gibi, Bataklıklar ve taşkın önleme tesisleri, Cumhuriyet’in ilk yıllarında devletin meselesi olmuştur.¹⁰ Çünkü bataklıklar, sivrisinekler aracılığıyla sıtma hastalığı yaymakta ve bu hastalık da ölümlere neden olmaktadır.

1933 yılına gelindiğinde, yukarıda değinildiği üzere “Sular Hakkında Kanun”un, “belediye sınırları içinde yaşayan toplulukların içme suyu ihtiyaçlarının

⁵ Demir, s.60

⁶ Demir, s. 60

⁷ Devlet Su İşleri, **Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün Türkiye’deki Rolü ve Önemi**, Ankara, 2002, s.5

⁸ Demir, s. 61

⁹ Demir, 2000, s.61

¹⁰ Demirel Cilt 1, s.16

sağlanması ve suları temiz tutma görevini belediyelere vermiş olmasına rağmen, içme suyu finansmanı, planlaması ve yatırımları zaman içinde oluşturulan merkezi yönetim kuruluşlarınca sağlanmıştır. Bu doğrultuda 1933 yılında belediyelerin içme suyu yatırımlarını gerçekleştirmelerine yardımcı olmak amacıyla 2301 sayılı yasa ile belediyeler için ilk mali yardım kuruluşu olan Belediyeler Bankası oluşturulmuş; belediyelerin karşısında önemli bir sorun olan finansman sorununun Banka'nın verdiği kredilerle giderilmesi öngörülmüştür.”¹¹ Ayrıca ‘belediyelere teknik yardım sağlayan Belediyeler İmar Heyeti’¹² kurulmuştur.

Belediyeler İmar Heyetini’nin kurulmasını takiben, 1939 yılında Nafia Vekaletine bağlı olarak “Su İşleri Reisliği” kurulmuştur....”Bu dönemde su kaynaklarının istikşafi (araştırma) etütleri ve planlamaları ile su ölçümleri yapılmıştır.”¹³

Görüldüğü gibi, 1930’lu yıllarda su işlerinde önemli düzenlemeler yapılmıştır. Dünden Bugüne DSİ adlı kitapta ifade edildiği şekliyle Türkiye “özellikle 1930’lu yıllarda ülkenin su kaynaklarını geliştirme yolunda geniş çaplı girişimlerde bulunmuştur.” Burada su kaynaklarını geliştirme mevzusu, suyun zararlarını önlemenin dışında ve ötesinde, 1. ve 2. Sanayi Planları’ndan da görülebileceği gibi suyu su ve elektrik şeklinde sanayide temel birer girdi olarak kullanıp sanayileşmeyi sağlamak açısından “sudan faydalanmak” amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, 1930’lu yılların sonuna doğru çeşitli nehirler üzerinde tesisler yapılmaya başlanmıştır.¹⁴ Su İşleri reisliğine 1937 mali yılı başında 3127 sayılı yasa ile 31 milyon TL ödenek verilmiştir. Bu ödenekle, “ Marmara Bakırçay, Gediz, Büyük Menderes, Küçük Menderes, Malatya (Fırat), Seyhani Ceyhan, Berdan, Orta Anadolu kapalı havzası, Yeşilırmak, Kızılırmak, Sakarya havzası, Asi Nehri, Göksu, Erzincan havzasında çalışılacak.”tır. Ama, araya giren İkinci Dünya Savaşı, büyük heyecanla başlanan su işlerini yarıda bırakma tehlikesi doğduğundan 40 milyon TL bir ilave tahsisat daha verilmesine rağmen, fiatların dört beş misli artması, gerek inşaat malzemesi ve gerekse alet edavat ve iş

¹¹ Tayfun Çınar, “Türkiye’de İçmesuyu Ve Kanalizasyon Hizmetleri: Yönetim Ve Finansman”, Tayfun Çınar ve Hülya K. Özdiç (Ed) Memleket Yayınlar, Ankara, 2006, s.228.

¹² Birgül Ayman Güler (Ed), **Su Hizmetleri Yönetimi Genel Yapı**, Ankara: TODAİE, 1999.

¹³ Devlet Su İşleri, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, s. 2.

¹⁴ Demirel, Cilt 1, s.338.

makinalarının tedarik imkanını zorlaştırmış, işlerin gerçekleştirilmesine imkan bırakmamıştır.”¹⁵ Ayrıca o yıllarda “Antalya, Adana gibi büyük ovalarına, bataklık yüzünden girmek mümkün değildi. Keza Bafra, Çarşamba ovaları da böyleydi. Sakarya yataklarına, Susurluk ağzına ve kara Menderes Deltasına ve Meriç mıntıkasına, bataklıklardan dolayı girmek mümkün değildi.”¹⁶ Yani o yıllarda hem 2. Dünya Savaşı’nın başlamış olması hem sermayenin geline aşamada yeterince olgunlaşmamış olması hem de henüz suların zararlarının önlenememiş olması “sudan faydanlanma”yı geciktirmiştir. Dolayısıyla o yıllarda sudan “faydalanmak” için öncelikle suyun zararlarını önlemek gerekiyordu.

Savaşın sonlandığı 1945 yılına gelindiğinde, Belediyeler Bankası ve Belediyeler İmar Heyeti birleştirilerek 4759 sayılı yasa ile belediyelerin altyapı projelerinin finansmanını sağlamak üzere İller Bankası kurulmuştur. “Banka’ya nüfuslarına bakılmaksızın tüm belediyelere içme suyu temin etme yetkisi verilmiştir.”¹⁷ İller Bankası kuruluşundan iki yıl sonra Belediyeler Fonu’nun oluşturulmasıyla güçlü bir finansman kaynağına da kavuşturulmuştur. Belediye su sistemlerinin ana finansman kaynağı uzun yıllar bu fon olmuştur.¹⁸ Belediye düzeyinde su hizmeti, genel olarak belediye bünyesi içinde yer alan hizmet birimlerince yürütülürken, 1947 yılında Ankara, İstanbul ve İzmir kentlerinde belediyelere bağlı "Sular İdaresi" kuruluşları oluşturulmuştur.¹⁹

İçme ve kullanma suyuna yönelik kurumsallaşmalar ve yasal düzenekler bu yönde gelişirken diğer yanda hidroelektrik yatırımları konusunda da birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu konuda, 24 Haziran 1935 tarihinde 2819 sayılı yasa ile Elektrik İşleri Etüt İdaresi, “Etibank, Yerel Belediye veya Belediyeler Birliği, Kamu Sanayi Kuruluşları, Tüccarlar Birliği, İmtiyazlı Şirketlerdir.”²⁰

¹⁵ Demir, s.62.

¹⁶ Demirel, Cilt 1, s.348.

¹⁷ 13.6.1945 tarih ve 6039 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>, (07.07.2010)

¹⁸ Çınar, “Türkiye’de İçmesuyu Ve Kanalizasyon Hizmetleri: Yönetim Ve Finansman”, s.229.

¹⁹ Çınar, “Türkiye’de İçmesuyu Ve Kanalizasyon Hizmetleri: Yönetim Ve Finansman”, s. 229.

²⁰ İlhan Avcı “Hedefler, Beklentiler ve Uygulamadaki Gerçekler”, **TMMOB-Ölçü Dergisi**, Ocak 2009, s. 42

1.2. DSİ'nin Kuruluşu ve DSİ'de Birinci Dönem (1953 – 1980'ler)

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ABD savaşa girmemiş olmasının da etkisiyle hem askeri hem de ekonomik açıdan mutlak bir üstünlük kazanmıştır. Savaş sürecinde ABD'de inanılmaz bir üretim yapılmış ve bu üretim ABD'yi yeni pazar arayışlarına yönlendirmiştir. Bu pazar arayışı ise, üretken sermayenin önündeki engellerin kaldırılması anlamında sürece yön vermiştir. Süreç, Bretton Woods sonrası Dünya Bankası'nın kurulması ile kurumsal bir görünüm kazanmıştır. Bu kurumsallık, ulusal boyutlarda Dünya Bankası'nın geç kapitalistleşen ülkelere verdiği borçlar ve bu borçların yönetimi ile bağlantılı olarak Dünya Bankası'nın müdahaleci/yönlendirici tavrını açığa çıkarmıştır.

Dünya Bankası'nın bu tavrı, geç kapitalistleşen ülkelerde daha çok altyapı yatırımlarının yapılması amacıyla kamu kesimine destek olarak görülmüştür. Dünya Bankası tarafından “Kamu kesimine verilen desteğin nedeni, sanayi ve tarım kesimindeki doğrudan üretken yatırımlar ve özel sektör yatırımları için altyapı yatırımlarının gerekli olması olarak belirtilmiştir. Bu amaçla, kapitalistler için daha az çekici olan özgün projelere borç verilmiştir. Verilen borçlar, ulaşım, iletişim ve barajlar gibi altyapı faaliyetlerinde yoğunlaşmıştır.”²¹

Dünya Bankası tarafından verilen bu borçlardan, geç kapitalistleşen bir devlet olarak Türkiye'de de hem Türkiye'deki üretici sermayenin gereksinim duyduğu hem de erken kapitalistleşen ülkelerdeki üretici sermayenin dolaşımını kolaylaştıracak öncelikli alanlara aktarım yapıldığı görülmektedir.

Bu çerçevede kurulan kurumlardan en önemlisi üretici sermayenin gereksinim duyduğu şüphesiz her endüstride temel birer girdi olan su kullanımının sağlanmasının ve elektrik üretiminin başlıca amaç olduğu Devlet Su İşleri (DSİ)'dir.

DSİ, Türkiye'deki “ su kaynaklarının çeşitli kullanım maksatlarına tahsisinde otorite kuruluştur.”²² Başka bir deyişle DSİ; “Türkiye'deki “bütün su kaynaklarının planlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu, katma bütçeli ve tüzel

²¹ Güllistan Yarkın, “Türkiye'de İçer Dönük Sermaye Birikim Sürecinde Dünya Bankası'nın Rolü”, **Praksis**, No.23, s.155

²² Devlet Su İşleri, **1954-2005 51. Yılında DSİ**, Ankara, 2005, s.8

kişiliği olan en yetkili kuruluştur.”²³ Bu amaçlarla “DSİ’nin kuruluşunu müteakiben, 1950’li yıllar boyunca çok maksatlı projelere gittiği, başka bir deyişle II. Dünya Savaşı sonrasında dünya ölçeğinde başlayan “kalkınma hareketi”nin bir parçası olduğu belirtilmektedir.”²⁴

1950’li yıllarda başlayan kalkınma söylemlerinde yerini bulan DSİ, Türkiye’deki “Su Kaynakları İşletmeciliği”ni yürütmektedir. Bu kapsamda da, “Bir tesisden bir amaç için değil birden fazla amaç için yararlanma yoluna giden Kurum, bir havzanın suyu düştüğü yerden denize vardığı yere kadar her şeyini etüd eden bütün kaynaklarını, toprağını, madenini, ormanını, yerleşimini etüd eden projeler dönemine girmiştir.”²⁵ Oysa ki, DSİ’nin kendi geçmişi olarak nitelendirdiği 1914 Umur-u Nafia Müdüriyet-i Umumiyesi, 1925 Sular Fen Müdürlüğü, 1929 Sular Umum Müdürlüğü, 1939 Su İşleri Reisliği adlı kurumlarda temel amaç suyun zararlarını önlemeye yöneliktir. Ancak DSİ’nin kurulmasıyla değişen amacı açısından Demirel’in “ Su İşleri” yerine, “Su Kaynakları İşletmeciliği”, bugün için bütün teşkilatımızın ve bütün politikalarımızın en temel unsurlarından birisini teşkil ediyor.²⁶ şeklindeki ifadesi önemlidir.

Su kaynakları işletmecisi olarak DSİ, “DSİ’nin ilk hedefi: köylere temiz içme suyu” sloganı ile kurulan bir kurumdur. Ancak, köylere su götürmek ile hedeflenen sudan elektrik üretimi sağlanarak bu yolla üretici sermayenin gereksinim duyduğu elektrik üretiminin sağlanması ve böylelikle kapitalist üretim çılgınlığına köylüyü de dahil ederek birikimin devamlılığının sağlanmasıdır. Neticede, Demirel o dönem için “Karanlıkta olmak önemli değil, karanlıkta oturulabilir belki ama, sanayimiz patlamıştır.”²⁷ der ve bir başka konuşmasında bu sözlerine şunları ekler: “Türk köyünü yapınız. Türk köylüsüne, medeni hizmetleri satın alabilecek satın alma gücü götürünüz. Endüstri kuruyoruz. Kimin için, ne için? Bu endüstrinin mamüllerini kim alacak? Ne ile alacak? Satın alma gücü olmayan köylü, tüketim toplumunun bir parçası haline nasıl gelecek? Satın alma gücü olmayan köylü, medeni hizmetleri ne ile alacak? Elektriğin

²³ Devlet Su İşleri, 1954-2005 51. Yılında DSİ, s.8.

²⁴ Gaye Yılmaz, “**Suyun Metalaşması Kıtlığın Nedeni Kıtığa Çare Olabilir Mi?**”, Birinci Basım, İstanbul: SAV Yayınları, 2009, s.328.

²⁵ Yılmaz, s.328.

²⁶ Süleyman Demirel, **Bir Ömür Suyun Peşinde: Cilt II**, Birinci Baskı, Ankara: ABC Medya Ajansı, 2005, s. 56

²⁷ Süleyman Demirel, Cilt 2, s.171.

parasını ne ile ödeyecek? Daha iyi imkanları ne ile alacak? Endüstri mallarını ne ile alacak? Medeni toplumun ihtiyaçlarını ne ile alacak?²⁸ Bu noktada, DSİ’den beklenen işlevin, elektriğin yaşam için gerekli olan kadar değil de daha fazla üretilerek sermayenin daha fazla değerleneceği alanlar yaratmak ve bu anlamda da kapitalist sermaye birikim sürecinin bir parçası olarak elektrik Demirel’in dediği gibi “ihtiyaçlarımızdan az değil, ihtiyaçlarımızdan çok olarak işletilmesi”²⁹ gereklidir.

1950’li yıllarda başlıca amaçları hem elektrik üreten hem de endüstride kullanılacak suyu sağlayan bir kurum olarak kurulan DSİ’nin, sanayileşme için gerekli bir altyapı yatırımı olan baraj yapımına yönelmiş olması, o yıllarda DP tarafından temsil edilen toprak sahipleri ve ticaret burjuvazisinin de çıkarları ile paralellik göstermekte olduğundan bir tepkiyle karşılanmamıştır. Ancak Demirel’in Seyhan Barajı’nın yapımının ardından muhalif tarafların tutumlarıyla ilgili:

Türkiye’nin bu büyük eseri tamamlandığı yıllarda, bazı muhalifler, halka olumsuz propagandaya giriştiler. “Topraktan bir baraj yapıldı, yarın köstebekler, barajın duvarlarına yuva yapmak isterlerse, bu deliklerden yol bulan sular, toprak barajı bir anda yerle bir eder, Adana da sular altında kalır.” şeklindeki olumsuz propaganda, bir süre Adana’da baraj korkusuna yol açtı. 1950’li yılların ikinci yarısında, her yağmur yağışında, barajın patlayacağı dedikodusu yayılıyor, çok kişi karamsar yorumlar üretiyordu.³⁰ demiştir. Ayrıca o dönemde gazetelerde baraj yapımlarında dolandırıcılık yapıldığına dair haberlere yer veriliyordu:

“Demirköprü ve Kemer barajları inşa edilip, sakıt iktidarın çete başları milyonlarca lira gayrı meşru kazanç sağlamışlardır.”³¹

Aynı konuda bir başka haber de “İzmir emniyeti tarafından Salihlideki Demirköprü barajından çalınarak piyasaya sürülmek suretiyle yapılan milyonlarca liralık bir hırsızlık meydana çıkarılmıştır. Kendisiyle konuştuğumuz İzmir emniyet

²⁸ Süleyman Demirel, Cilt 1, s. 263.

²⁹ Süleyman Demirel, Cilt 1, s.186.

³⁰ Süleyman Demirel, Cilt 1, s.30.

³¹ **Vatan**, 27.06.1960

müdürü bu hırsızlıkların 5 yıldan beri yapıldığını tahmin ettiklerini, bu şekilde suiistimallerin 10-15 milyon lirayı aşacağını ifade etmiştir.”³² şeklindedir.

DSİ’nin ilk yılında çıkan bir haber ise şöyledir:

“Bugün konuştuğum bir DP’li de CHP’den acı acı şikayet etti. Bu zatın iddiasına göre son zamanlarda DP idaresi suyu olmayan birkaç köye su boruları döşemek istemiş ama bu köylerin halk partili olan muhtarları, bu harekette millete yardım değil, doğrudan doğruya seçim propagandası gayesi güdüldüğü ileri sürerek boruları teslim almamışlar. Görüyorsunuz ya, iki partinin senben kavgası yüzünden köyler susuz ve yolsuz kalıyor, projesi tamamlanmamış ve ancak bir yıl sonra fiili çalışmalarına başlanabilecek-tabir caizse- hayali limanlar inşasına giriliyor.”³³

Bu noktada, hem Demirel’in yorumundan ve hem de bazı gazetelerde çıkan haberlerden de görülebileceği gibi, baraj yapımına ya da DSİ’nin faaliyet alanlarına muhalefet yoktur.

DSİ kurulurken ya da kurulduktan sonra ciddi bir muhalefetle karşılaşmamış olması, DSİ’nin Türkiye’de sanayileşmesinin vazgeçilmez bir parçası olan su kullanımının sağlanması ve elektrik üretimi için kilit bir kurum olarak görülmesindendir. Bu anlamda DSİ’nin varlığı, “her mahallede bir milyoner yaratma”nın, Cumhuriyet’in “batıya rağmen batı gibi” olma çabalarının olağan bir sonucudur. Bu çerçevede, su işleri işletmeciliğinde de genel anlamda batının daha özelde ise Amerika’nın varlığı önemlidir.

DSİ’nin kurulma aşamasında ABD’nin varlığı, hem mali hem de maddi anlamda önemlidir. Mali anlamda, İkinci Dünya Savaşı sonrası 1947 yılında başlayan Marshall Planı kapsamında Türkiye’ye verilen kredilerin bir kısmı DSİ öncesi su işleri teşkilatına aktarılırken DSİ kurulduktan sonra ise DSİ’ye aktarılmaya devam etmiştir. “Plan kapsamındaki sulama projeleriyle tarımsal üretimin/ürün çeşitliliğinin artırılması, ekilebilir arazi miktarının ve içme suyu sağlanması hedeflenmiştir. Ancak öncelik tarımsal üretim ile ilgili olan hedeflere verilmiştir. Tarımsal üretimin ve ürün

³² **Vatan**, 29 Haziran 1960, s.3

³³ **Cumhuriyet**, 3 Mart 1954

çeşitliliğinin artması hedefine, sulamada akarsulardan faydalanılması yoluyla ulaşılması planlanırken, ekilebilir arazi miktarının artması için su baskınlarının önlenmesi, bataklık alanların kurutulması gibi çözümler üzerinde durulmuştur.”³⁴

ABD’nin maddi anlamda varlığı da tıpkı mali anlamdaki varlığı gibi İkinci Dünya Savaşı sonrası DSİ kurulmadan birkaç yıl önce başlamaktadır. Bu süreci 1949 yılında Elektrik İşleri Etüt İdaresi’nde zorunlu görevini mühendis olarak yerine getiren Süleyman Demirel şöyle anlatmaktadır:

O zaman ABD’den kalkınma ile ilgili heyetler getiriyordu. Gelen 1. Heyetin üyeleriyle, Merzifon ovalarına gittim. Orada yer altı suyu etüdleri yaptık. Sonra bir Dakota uçağı ile Trakya’ya gittik, Stoner adında bir ABD’li mühendis ile California’dan gelen Stoner ile yer altı suyu aradık. Ardından, devletin tuttuğu Knappen Tippet Abbet Mc–Carty Şirketi’nin mühendisleriyle, Gediz Nehri’nin amenajman (doğal kaynakların işletilmesi) planını yapmak üzere Manisa’ya gittim. Gediz Havzası çalışmaları, su mühendisliği bakımından Türkiye’de ilk, nevi şahsına münhasır çalışmalardır. ABD şirketinin başmühendisi Travis’di. Çok iyi bir mühendisti, kendisinden çok şey öğrendim.

Manisa’da Amerikalı mühendislerle çalışırken, Ankara’ya çağrıldım. Ankara’da bana, bir yardım teşkilatı olan CEA’nın bursuyla görgü ve bilgimi artırmak üzere Amerika’ya gideceğim bildirildi.³⁵

Demirel’in bu şekilde özetlediği Amerikan teknik desteğinin ardından, 1949 yılının eylül ayında Eisenhower bursu ile bir yıllığına ABD’ye gitmesi, 1950 yılında Büyük Su İşleri Kongresi’nin toplanması, Demirel’in 1954 yılında ikinci kez Amerika’ya eğitime yollanması Türkiye’de su işleri işletmeciliğine giden süreci hızlandırmıştır. Bu gelişmeleri takiben DSİ’nin kurulmasıyla DSİ’deki mühendisler de yurt dışına eğitime yollanmıştır. Bu kapsamda, DSİ’nin mühendislerinin burslu yurtdışına eğitime gitmeleri Eisenhower Bursu ile başlamış ve Birleşmiş Milletler’in bir kuruluşu olan ve suyu kullanılabilir hale getirme konusunda devletlere “yardım

³⁴ Tolga Tören, **Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı ve Türkiye Uygulaması**, 1. Baskı, İstanbul: SAV Yayınları, 2007, s. 213

³⁵ Demirel, Cilt 1, s. 26

sağlayan” ve sonrasında yerini AID’ye bırakan FAO ile devam etmiştir. 1955 – 1992 yılları arasında dış yardım burslarından yararlanarak 3354 DSİ çalışanı başka devletlere gönderilmiştir. Bu kapsamda, “Teknik yardımlardan faydalanarak yurt dışına gidenlerin toplam teknik elemanlar içersindeki yüzdesi %75’dir. Birleşmiş Millerler Kalkınma Programından yararlanan 517 eleman, AID(ABD) bursundan yararlanan 224 eleman, Dünya Bankasından yararlanan 131 eleman, Hollanda Hükümeti bursundan yararlanan 95 eleman, Japon Hükümeti bursundan yararlanan 62 eleman ve diğer ülke ve kuruluşlardan sağlanan burslar takip etmektedir.”³⁶ Amerika’daki su teşkilatı örnek alınarak kurulan ve finansman kaynağı öncelikle milli bütçeden ayrılan DSİ, yukarıda belirtildiği üzere başka devletlerce de desteklenmiştir. Bu destek yalnızca teknik değil finansman anlamında da etkili olmuştur. DSİ’nin başka devletlerden sağladığı finansman desteği; “Dünya Bankası (WB), Avrupa yatırım Bankası (EIB), Avrupa Konseyi Yatırım Bankası (CEDB), Kuveyt Fonu, İslam Kalkınma Bankası (IDB), Japon Uluslar arası İşbirliği Bankası (JIBC), Fransız ve Alman Kredileri, Anahtar Teslimi İkili İşbirliği Proje kredileri (Eximbank kredisi, Ticari krediler ve Hükümet kredileri)”³⁷

Bu kaynaklar dahilinde DSİ kuruluş amacının en önemli ayağını oluşturan Türkiye’de üretici sermayeye beklendiği ölçüde destek olabilmış ve üretici sermaye 1970’li yılların sonuna geldiğinde değersizleşmeye başlamıştır. 1923 yılında kişi başına elektrik tüketimi sadece 3,3 iken³⁸, 1950 yılında 38 kilovat/saattir³⁹. Kişi başına düşen elektriğin anlamını ise şöyle açıklayabiliriz: Çalışabilir yaşta ve kabiliyette bir insanın günde 8 saat çalıştığı düşünülürse o insanın 330 ton/ metre iş yapabileceği kabul edilmektedir.⁴⁰ Dolayısıyla, kişi başına elektrik kullanımı ne kadar artarsa, biriken artı değer de o kadar artar.

1.2.1. Kuruluş Kanununda DSİ ve DSİ’nin Hukuksal Arka Planı

1936 yılında çıkarılan “Çeltik Ekimi Kanunu”, 1943 yılında çıkarılan “Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu”, 1950 yılında çıkarılan

³⁶ Demir, s. 124

³⁷ 1954-2005 51. Yılında DSİ, s. 14.

³⁸ Temsan Türkiye Elektromekanik Sanayi Genel Müdürlüğü. 2010 Sektör Raporu, 2010. http://www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/Sektor_Raporu_TEMSAN_2010.pdf (21.08.2011), s.2

³⁹ Demirel, Cilt 2, s.24.

⁴⁰ İsmet Y. Toprak, “Kalkınmamızda Köy Elektriklenmesinin Önemi”, 50. Yıl Armağanı, Cilt II, s.269

“Bataklıkların Kurutulması ve Bunlardan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun”, DSİ’nin kuruluş kanununun öncüleri olarak kabul edilmektedir.⁴¹

DSİ Genel Müdürlüğü’nün görevleri, 6200 sayılı DSİ Teşkilat Kanunu (28.02.1954) , 167 sayılı Yer altı Suları Hakkında Kanun(16.12.1960) ve 1053 sayılı Ankara, İstanbul ve Nüfusu 100.000’den Büyük Şehirlere İçme Suyu Temini Hakkında Kanun (3.7.1968) kapsamında yürütmektedir.

1.2.1.1. 6200 Sayılı DSİ Teşkilat Kanunu (28.02.1954)

DSİ, “1953 yılında Su İşleri Teşkilatı yeniden düzenlenerek ve yetkileri artırılarak, 18.12.1953 tarihinde kabul edilen ve 28.02.1954 tarihinde yürürlüğe giren 6200 sayılı yasa ile Bayındırlık Vekaletine bağlı olarak bugünkü katma bütçeli tüzel kişiliği olan” bir kurumdur.⁴²

6200 sayılı “Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri hakkında Kanun”a göre 6200 sayılı yasada belirtilen görev ve yükümlülükleri şu şekildedir:

- a) Taşkın sular ve sellere karşı koruyucu tesisler meydana getirmek;
- b) Sulama tesislerini kurmak, sulama sahalarında mevcut parsellerin tamamını veya aksamını gösterir harita ve planları yapmak veya yaptırmak ve icabı halinde kadastrounu yaptırmak;
- c) Bataklıkları kurutmak;
- d) a,b,c fıkralarındaki faaliyetlerle ilgili olmak şartıyla sudan ve zaruret halinde yardımcı diğer kaynaklardan enerji istihsal etmek;
- e) Şehir ve kasabaların içme su ve kanalizasyon projelerini tetkik, tasdik ve murakabe etmek;

⁴¹ Düünden Bugüne DSİ 1954 – 2004, s.7

⁴² Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, s.2

Köy içme suları için teknik organizasyon ve murakabeyi sağlamak ve bu iş için Bayındırlık Müdürlükleri emrinde çalışacak lüzumlu bilgiye sahip elemanları yetiştirmek;

f) Akar sularda ıslahat yapmak ve icap edenleri seyrüsefer elverişli hale getirmek;

g) Yukardaki fıkralarda yazılı tesislerin (Çalıştırma, bakım ve onarım dahil) işletmelerini sağlamak;

h) Yukardaki fıkralarda yazılı işlerle ilgili olmak üzere rasat, tecrübe, istatistik, araştırma ve her türlü istikşaf işlerini yapmak ve ezcümle toprağın cins ve karakterini, yetiştirilecek mahsul nevilerini ve elde edilecek zirai, iktisadi faydaları ve verimlilik derecelerini tesbit etmek ve bu mevzularda gerekirse ilgili vekalet ve müesseselerden faydalanmak, amenejman planları hazırlamak ve bunları, temin edecekleri fayda ve ele alınmalarındaki zaruretlere göre seçmek, sıralamak ve Vekalet teklif etmek;

i) Yukardaki fıkralarda yazılı işlerin her türlü etüd ve projelerini yapmak veya yaptırmak (Bunlardan d fıkrasında yazılı işlerde Elektrik İşleri Etüd İdaresi ile işbirliği yapar) ;

j) Tesislerin yapılması hususunda her türlü mali imkanları araştırmak ve icabı halinde ortaklıklar kurulmasını Vekalet teklif etmek ve Maliye vekaletinin muvafakat ve kefaleti ve İcra Vekilleri heyeti kararı ile uzun vadeli iç ve dış istikrazlar yapmak;

k) Umum Müdürlüğün yaptığı veya devraldığı tesislerden işletmelerini bizzat deruhde etmediklerinin işlemelerini sağlamak üzere işletmeler kurmak, ya doğrudan doğruya veyahut da işletmeler marifetiyle ortaklıklar teşkil etmek ve lüzumu halinde tesisleri hakiki ve hükmi şahıslara devretmek üzere vekalet teklifte bulunmak;

l) Hükümet daireleriyle Hükümete bağlı müesseseler ve diğer hükmi ve hakiki şahıslar tarafından yapılıp amme menfaati bulunan umum Müdürlüğün vazifesi ile ilgili işlere ait proje ve fenni icaplara uygunluğunu murakabe etmek ve bu işlerin etüd ve projelerini uygun gördüğü bir ücret mukabilinde yapmak veya yaptırmak;

m) Umum Müdürlüğün yukarki fıkralarda yazılı çalışmalarının yürütmesine ve gelişmesine muktazi garaj ve atelyeleri, makine ve malzeme ambar ve depolarını, idare binalarını, servis ve akaryakıt tesislerini laboratuvarları, deneme istasyonlarını, işletmek ve koruma emniyetlerini sağlayacak bina ve lojmanlarla telefon şebekelerini, radyo verici istasyonlarını,, Umum Müdürlüğün vazifelerinin verimli yönetimine yarayacak diğer tesisleri yapmak veya yaptırmak, teçhiz etmek, kiralamak ve bakımlarını temin etmek;

n) Umum Müdürlüğün vazifesi içinde bulunan işlerin yapılmasını lüzumlu arazi ve gayrimenkulleri kanunlarına göre muvakkat olarak işgal etmek veya istimlak veya satın almak;

o) Umum Müdürlüğün çalışma konusuna giren işleri yapmaya lüzumlu malzeme, makine, teçhizat ve taşıtları seçmek, sağlamak, çalıştırmak veya icabında kira mukabili vermek ve bunlar için gerekli tamir atelyeleri ile tesisleri kurmak ve işletmek.⁴³

Özetle DSİ, bu kanun ile “baraj yapımı, taşkın koruma, sulama, bataklık ıslahı, hidroelektrik üretimi, akarsularda ıslahat yapmak ve icap edenleri seyrüsefere elverişli hale getirmek, bu işlerle ilgili her türlü etüt, proje ve inşaatları yapmak veya yaptırmak, bu tesislerin işletme, bakım ve onarımlarını sağlamak” ile görevlendirilmiştir⁴⁴. Bu görevleri takiben, Bayındırlık Bakanlığı 1953 yılı büyük ve münferit su işleri programını açıklamıştır. “Büyük su işleri arasında Antalya, Konya ovalarıyla Manisa’da Turgutlu ve Ahmetli sulamaları, Seyhan’da Bağlar, Malatya’da Şahnihan, Kars’ta Iğdır ovası sulamaları, Bursa’da Nilüfer havzası yan dereleri, Apolyond Gölü Denizli’de Işıklı Gölü, Porsuk, Gediz sedleri Konya’da Ereğli bataklığının kurutulması, Seyhan nehrinin ıslahı, deneme istasyonları, sedler yapılması bilhassa Seyhan barajının inşası vardır. Yalnız bu barajın muhammen keşif bedeli 15 milyon liradır. Bütün su işlerinin tahmin edilen maliyet fiyatı 49,870,000 lira”dır. Münferit su ileri programında ise “bilhassa sulamalar, muhtelif nehir ve derelerin mecralarının ıslahı, su taşkınlarına karşı

⁴³ 25.12.1953 tarih ve 8592 sayılı Resmi Gazete,
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8592.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8592.pdf>, (05.05.2010)

⁴⁴ Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 1954-2005 51. Yılında DSİ, s.8

sedler yapılması, barajlar inşası vardır. Bu işlerin muhammen keşif bedeli de 21,280,000 lira tutmaktadır.

DSİ'nin kuruluşunu takiben su işlerine ayrılan bütçe artırılırken bir yandan da teknik eleman yetiştirilmeye özen gösterilmiştir. Bu konuda, Bayındırlık Bakanı Erol Zeytinoğlu, “teknik eleman mevzuu üzerinde Bakanlıkça ehemmiyetle durulmakta olduğunu, Teknik Üniversite ile bu hususta tam bir görüş ve karar birliğine varıldığını, alınacak tedbirler arasında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde ve Ankara'da birer teknik okulun açılmasının mukarrer bulunduğunu, ayrıca buna ilaveten köy yolları ve içme suları için yetiştirilmiş olan 400 kadar teknikerin miktarını çoğaltmak üzere yeni kurslar açılacağını ve mevcut teknikerlerin bilgilerini artırmak üzere tekamül kurslarına tabi tutulacağını, bundan başka tatil aylarında teknik üniversite ve teknik okul talebelerinden de faydalanılmağa devam edileceğini ifade etmiştir.”⁴⁵

1.2.1.2. 167 Sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun (16.12.1960)

Bu kanun ile DSİ, ⁴⁶“Yeraltı sular umumi sular meyanında olup Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bu suların her türlü araştırılması, kullanılması, korunması ve tescili bu kanun hükümlerine tabidir.” Bu kapsamda DSİ, “Yer altı suyu etüt ve araştırmaları için kuyu açmak veya açtırmak, kuyuları devretmek veya kiralamak, yer altı sularının araştırmasını, işletilmesini, korunmasını veya tescilini yapmak, arama kullanma ve ıslah-tadil belgesini vermek.”⁴⁷ ile yetkilendirilmiştir.

1.2.1.3. 1053 sayılı Ankara, İstanbul ve Nüfusu 100.000'den Büyük Şehirlere İçme Suyu Temini Hakkında Kanun (3.7.1968)

Köyden şehre göç olması ile büyük şehirlerde içme, kullanma ve endüstri suyu ihtiyaçları belediyelerin mevcut mali ve teknik imkanları ile karşılanamamaya başlamıştır. Bu sebeple 1968 yılında 1053 sayılı Ankara, İstanbul ve Nüfusu 100.000'den Büyük Şehirlere İçme Suyu Temin Hakkında Kanun çıkarılan kanun ile bu

⁴⁵ Demir, s.

⁴⁶ 23.12.1960 tarih ve 10688 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>, (05.05.2010)

⁴⁷ Devlet Su İşleri, Düünden Bugüne DSİ, s. 9

görev DSİ'ye verilmiştir. “Yasayla DSİ'nin nüfusu yüz bini aşan şehirlerin içme suyu, kullanma ve endüstri suyunun temin edilmesi amacıyla depolama, ana iletim hattı, arıtma tesisi, pompa istasyonları ve ana temiz su deposu yatırımlarının etüt, veri toplama, master plan, planlama, kati proje, tatbikat projesi ve inşaatlarını yapması; barajlar dışında bu tesislerin işletilmesini ilgili belediyelere devretmesi öngörülmüştür.”⁴⁸

Yukarıda, DSİ'nin faaliyetlerine esas olan üç temel kanun ile DSİ'ye verilen görevler belirtilmiştir. Buna göre DSİ, “bir kamu kuruluşu olarak kendine verilen taşkın koruma, sulu tarımı yaygınlaştırma, hidroelektrik enerjisi üretme ve büyük şehirlere içmesuyu temin gayelerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi bakımından, söz konusu dört maksadın ortak noktası olan baraj çalışmaları konusunda öncelikli faaliyetlerini sürdürmektedir.”⁴⁹ DSİ, kendine verilen bu dört ana hedefe ulaşabilmek için baraj üretirken; temel araştırma ve etütler (nehir akım ve yer altı seviye ölçümleri; toprak analizleri ve sınıflaması; zirai ekonomi analizleri; jeolojik, hidrojeolojik, jeoteeknik ve jeofizik etütler; su kalitesi analizleri; su yapıları modellemesi; yapı malzemelerinin fiziksel ve kimyasal analizleri); su havzalarının geliştirilmesi gayesiyle etüt ve planlama; master plan ve fizibilite çalışmaları; su yapılarının projelendirilmesi (barajlar, hidroelektrik santraller, sulama ve drenaj sistemleri, su arıtma tesisleri, taşkın koruma yapıları vb); baraj yapımından etkilenen halk için gerektiğinde arazi kamulaştırması ve yeniden yerleşim planlamasının hazırlanması; çevresel etki değerlendirme (ÇED) raporlarının hazırlanması; projelerin yatırım programına alınması; ihale dokümanlarının hazırlanması ve ihalenin gerçekleştirilmesi; inşaat denetimi; su yapılarının ilgili kurumlara devri (hidroelektrik santrallerini Elektrik Üretim A.Ş.'ye su arıtma tesislerini belediyelere b); sulama işletmeciliği ve yönetiminin sulama birliklerine devri; yukarıdaki işlerin gerçekleştirilmesi maksadıyla, gerekli makine ve teçhizatın temini”⁵⁰ faaliyetlerde bulunabilmektedir.

DSİ Genel Müdürlüğü bu faaliyetlerini yukarıda belirtilen kanunlar çerçevesinde, merkez teşkilatı ve 25 adet bölge müdürlüğü ile yürütmektedir.

⁴⁸ Tayfun Çınar, “Neoliberal Su Politikaları Doğrultusunda İller Bankası, DSİ ve Belediyelerin Değişen Rolü”, **TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Bülteni**, 2006, Sayı: 3, s.72

⁴⁹ Devlet Su İşleri, 1954-2005 51. Yılında DSİ, s.8.

⁵⁰ 50. Yılında DSİ, s.4

2.2.1.4. Diğer Kanunlar

DSİ'nin yetkileri yukarıda belirtilen kanunlardan başka kanunlar tarafından belirlenmektedir. Bu kanunlar:

- Taşkın Önleme Yasası, No: 4373
- Devlet İhale Yasası, No: 2886 (Yasanın eski numarası: 2490)
- Kamulaştırma Yasası, No: 6830⁵¹

1.2.2. DSİ'nin Görev Alanları

DSİ Genel Müdürlüğü, yukarıda belirtilen kanunlara dayanarak görev yapmaktadır. Tarım, hizmetler (içme ve kullanma suyu), enerji ve ayrıca çevre – taşkın koruma olmak üzere dört alanda çalışır. Bu alanlardaki çalışmaları “etüd ve planlama, proje ve inşaat, teknik araştırma ve kalite kontrol, işletme” olmak üzere dört ana grupta toplamak mümkündür.⁵² “Bu çerçevede; veri toplanması, etüt yapılması ve projelerin planlamasına ait etüt ve planlama çalışmaları, baraj, HES, sulama şebekesi, içme – kullanma suyu sağlanmasına yönelik inşaat, proje çalışmaları, gerek imalatların gerekse kullanılan malzemelerin kalite, kontrol çalışmaları ile sulanan alanlarda işletme ve taşkın kontrol işlerine ait işletme çalışmaları yürütülür.”⁵³

DSİ' nin görev alanları aşağıda dört başlık altında incelenecektir: tarım, hizmet (içme - kullanma suyu) temini, enerji; çevre ve taşkın koruma.

1.2.2.1. Tarım

DSİ'nin tarım konusunda görevi tarımsal sulama yapmaktır. Türkiye’de tarımsal sulama yapmak için gerekli tesislerin kurulmasında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve ulusal su yönetiminden sorumlu bir kurum olarak DSİ görevlidir. “Bu iki kurum belli bir debideki su kaynaklarını değerlendirmekle görevlendirilmiştir. KHGM,

⁵¹ Ali Çağlar, “Barajların Sosyal Etkileri: Ceyhan – Aslantaş Barajı Örneği”, *Sosyoloji Araştırma Dergisi/Journal of Sociological Research*, 2002/2, s.59

⁵² Dünden Bugüne DSİ, s.11.

⁵³ Dünden Bugüne DSİ, s. 11.

500 lt/s debiye kadar olan su kaynaklarının değerlendirilmesinden sorumludur. 500 lt/s'nin üzerindeki debiye sahip olan su kaynaklarının değerlendirilmesinden ise DSİ sorumludur.”⁵⁴

Sulama konusunda görev alanları bu şekilde belirtilen DSİ; sulama yapabilmek için hem yüzey sularını hem de yer altı sularını kullanmaktadır. Yüzey suları DSİ' nin yaptığı sulamaların büyük bir kısmını içerirken yer altı suları ile yapılan sulamalar ise daha az bir orana sahiptir. Ancak bu oran, yıldan yıla yer altı suları ile yapılan sulamalar yönünde değişim göstermektedir.

Yer altı suyu sulamaları; devlet eliyle yapılan sulamalar ve özel sulamalar olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Devlet eliyle yapılan sulamalar; DSİ yer altı sulamaları, kamu yer altı sulamaları ve Yer altı Sulama Kooperatifleri tarafından yapılanlar olmak üzere üç farklı şekilde yürütülmektedir.

DSİ Yer altı Sulamaları; DSİ Genel Müdürlüğü tarafından “inşa edilen yüzey sularını takviye etmek veya kombine bir sulama yapmak gayesiyle geliştirilmiş projelerdir. Ayrıca sadece yer altı suyundan faydalanarak inşa ve işletmesi DSİ tarafından yapılan sulamalar da bu kapsam içerisinde.”⁵⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. DSİ yaptığı bu türdeki yer altı sulamaları 1993 yılından beri sulama birliklerine devretmektedir.

Kamu Yer altı Sulamaları; “çoğunluğu tarım işletmelerini kapsamak üzere kamu kuruluşları adına hazırlanan projeler ile gerçekleştirilmiş sulamalardır. Bu projeler bedeli mukabili yapılmakta ve işletmeleri ilgili kurum veya kuruluşlarca yürütülmektedir.”⁵⁶

Yer altı Sulama Birlikleri tarafından yapılan sulamalar; 1163 sayılı Kooperatifler Kanun'a göre yapılandırılmışlardır. Türkiye'deki yer altı suyu

⁵⁴ Birgül Ayman Güler (Ed), **Su Hizmetleri Yönetimi Genel Yapı**, Ankara: TODAİE, 1999, s.209.

⁵⁵ Dünden Bugüne DSİ, s. 32. DSİ.

⁵⁶ Dünden Bugüne DSİ, s. 32. DSİ.

sulamalarının en büyük bölümünü oluşturmaktadırlar. “İnşa edilen yer altı suyu sulama tesisleri 6200 sayılı kanun gereğince sulama kooperatiflerine devredilmektedir.”⁵⁷

Özel sulamalar; Halkın kendi adına gerçekleştirdiği sulamalar oldukları için halk sulamaları olarak da adlandırılmaktadır. “10 metreden daha fazla derinlikte yer altı suyu kullanımı halinde DSİ Genel Müdürlüğünden ‘kullanma belgesi yani izin alma mecburiyeti vardır.’”⁵⁸ “Çiftçilerin 167 sayılı Kanun esaslarına göre kullanma belgesi alarak yaptığı ferdi sulamalar bu çerçevededir.”⁵⁹

Şekil 1: 2009 Yılı Sulama Oranları

Kaynak: İnternette <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/tarim>

Türkiye’de 2009 yılında toplam 5,42 milyon hektar alanın yüzde 57,75’i olan 3,13 milyon ha DSİ, yüzde 18,45 oranla 1 milyon hektar alan halk sulaması ve geriye kalan yüzde 23,8’lik 1,29 hektar alan da Köy Hizmetler Genel Müdürlüğü (KHGM)- İl Özel İdareleri tarafından sulanmaktadır.

Yukarıda verilen şekilden de görülebileceği gibi, tarımsal sulamada sulanacak alanların yarısından fazlasının sulamasını DSİ yapmaktadır. Buna rağmen, DSİ aslında 1993 yılından beri sulama tesislerini kullanıcı örgütlerine devretmektedir. Bu kapsamda “birden fazla idari birim arazilerine hizmet eden sulama tesisleri 5355 sayılı Kanun ile kurulmuş Sulama Birliklerine ve 1163 sayılı Kanun’a göre kurulmuş sulama kooperatiflerine, sadece bir

⁵⁷ Devlet Su İşleri, “Hizmet Alanları/Tarım/Sulama”, <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/tarim>, (07.07.2010)

⁵⁸ Dünden Bugüne DSİ, s.34.

⁵⁹ Hizmet Alanları/Tarım/Sulama.

idari birim arazisine hizmet eden sulama tesisi yine sulama kooperatiflerine devredildiği gibi köy tüzel kişilikleri ve belediyelere devredilebilmektedir.”⁶⁰

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda devredilen sulamaların devralan örgütlere göre dağılımı verilmiştir:

Tablo 1
Devredilen Sulamaların Devralan Örgütlere Göre Dağılımı

Kurum/Kuruluş Adı	Adedi	Oran (%)	Alan (ha)	Oran (%)
Köy Tüzel Kişiliği	225	26	40.969	2
Belediye	156	18	71.131	3
Sulama Birliği	368	43	1.922.529	90
Kooperatif	108	13	99.525	5
Diğer	6	1	1.670	-
Toplam	863	100	2.135.824	100

Kaynak: <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/tarim>

1.2.2.2. Hizmet (İçme - Kullanma Suyu)

“Belediye sınırları içinde yaşayan toplulukların içme suyu ihtiyaçlarının temini ve suları temiz, sıhhi tutmak görevi belediyelere verilmiştir. Bununla birlikte içme suyu finansmanı, planlaması ve yatırımları, 1980’li yıllara kadar belediyeler adına İller Bankası ve DSİ eliyle gerçekleştirilmiştir.”⁶¹

Devlet Su İşleri, içme suyu sağlama görevini yukarıda belirtilen ve 1968 yılında yürürlüğe giren 1053 sayılı yasaya bağlı olarak yürütmektedir. Bu yasayla birlikte DSİ, Ankara, İstanbul ve Nüfusu 100.000’den büyük şehirlere içme, kullanma ve endüstri suyu temin etmekle görevlendirilmiştir. Ancak 1053 sayılı Kanunun 10.maddesinin birinci fıkrasının değişmesiyle, nüfus kriteri ortadan kalkarak belediye teşkilatı olan 2948 yerleşim yerine içme, kullanma ve sanayi suyu sağlanması ve gerekli gördüğü öncelikli atık su arıtma ile ilgili yatırım hizmetleri konusunda Devlet Su İşleri

⁶⁰ Hizmet Alanları/Tarım/Sulama.

⁶¹ Güler, s. 85

Genel Müdürlüğü yetkilendirilmiştir.⁶² Devlet Su İşleri'nin etkinliğini artıran bu değişikliğin ardından 2011 yılında, DSİ içme suyu ve tarımsal sulama projelerine odaklanma kararı almıştır.

1.2.2.3. Enerji

Enerji kapsamında DSİ'nin çalışma alanına giren hidroelektrik enerjidir. Türkiye'de, hidroelektrik enerji üretimi Devlet Su İşleri ve Elektrik Etüd İşleri İdaresi tarafından yapılmaktaydı. Bu kapsamda, EİEİ daha çok etüt ve planlama aşamasında, DSİ ise planlamayla birlikte projelerin hayata geçirilmesinde⁶³ görevlendirilmişti. Hidroelektrik potansiyelin enerjiye dönüştürülmesi sürecinde DSİ bu alanda oluşturulan 14.300 MW kurulu gücün 11.020 MW'ını (%77) gerçekleştirerek bu alanda⁶⁴ (2009 rakamları) en önemli kurumdur.

DSİ'nin bu alandaki görevi, süreç içerisinde değişmiş ve HES yapımlarını, ihale belli bir süreliğine özel şirketlere devretmektedir.

1.2.2.4. Çevre ve Taşkın Koruma

Türkiye'de çevre konusu ilk kez 3. Kalkınma Planı'nda (1973- 1977) yer almıştır. Burada, "Çevre sorunları ve bunlara yol açan unsurlar için uluslararası geçerliliğe sahip bir gruplama yapmak olanaksızdır. Ayrıca bunları geliştirmekte olan ülkelerin kalkınma sorunları dışında görmek mümkün olmadığı gibi, bu sorunları ileri sürerek kalkınma çabalarının yavaşlatılması da geçerli görülmemektedir."⁶⁵ ifadesi kullanılmıştır. Bu noktadan hareketle, planda Türkiye'de çevre sorunu eğer sanayileşmeyi engelliyorsa üzerinde durulmaması gereken bir konu olarak ele alınmıştır.

Çevre konusu 4. Planda "Sınaileşme, tarımda modernleşme, kentleşme sürecinde çevre unsuru dikkate alınacak, sorunun yaratılmadan önlenme aşamasında

⁶² Hizmet Alanları/Tarım/Sulama.

⁶³ Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, "Hizmet Alanları/Enerji/Enerji Kaynakları" <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/enerji> (07.07.2010).

⁶⁴ Hizmet Alanları/Enerji/Enerji Kaynakları.

⁶⁵ T.C.Kalkınma Bakanlığı, 3. Kalkınma Planı, <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC3712B3AA8761DC70455EDD505C91856E7FE60BFD028C293D> (10.06.2011), s. 866.

çözümüne kavuşturulmasına ağırlık verilecektir. Böylece, doğanın ve doğal kaynakların kullanımında ve korunmasında rasyonellik sağlanacak, uzun dönemde geriye dönülmez çevre sorunları yaratılmayacaktır.”⁶⁶ 4. Planda, 3. Planda belirtildiği gibi sanayileşmeyi engelleyen çevre sorunları görmezden gelineceğini söylenmiyor, çevre sorunu olmaması için önlem alınacağı belirtiliyor.

3. ve 4. planların haricinde, Türkiye’de “çevre” kavramı ilk olarak 1982 anayasasında 56. maddesinde yer almıştır. Anayasasının 56. Maddesinde: "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların görevidir." ibaresiyle yer almıştır.⁶⁷ Ardından 1983 yılında Çevre Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe koyulmasının ardından, “Çevre Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca pek çok yönetmelik hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikler içinde DSİ görev ve sorumlulukları açısından en önemlileri "Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği" ile "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği"dir.⁶⁸ Bu yönetmelik, hem kamu hem de özel sektör tarafından yapılan yatırımların çevreye verdiklerin zararların tespiti, bu zararların önlenmesi ve azaltılması, zarar veren yatırımların alternatiflerinin varlığını araştırmak olarak belirtilmiştir.

Bu yönetmeliğin ardından 1998 yılında Dünya Bankası’nın desteğiyle “Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)” hazırlanıp yürürlüğe konmuştur. “UÇEP’in ‘Su Kaynakları Yönetimi’ bölümünde; “Bu amaca ulaşmak için, Çevre Bakanlığı’nın politika oluşturma ve koordinasyonu sağlama rolü göz önünde bulundurularak, ilgili tüm kurumlar kanunlarla verilmiş görev ve yetkilerin tamamıyla yerine getirebilmeleri için, bu kurumlar teknik, ekonomik ve finansal yapılabiliirliğin yanısıra çevresel etki değerlendirmesini de göz önünde bulundurmak zorundadır. Bu görev DSİ Genel Müdürlüğü’ne de verilmiştir” denilmektedir. Yine UÇEP’te; ‘çevresel konulardaki performansı değerlendirmek ve önerilerde bulunmak üzere, her kamu

⁶⁶ 3. Kalkınma Planı, s. 297

⁶⁷ Çevre İle İlgili Kanun, Yönetmelik ve Tebliğler, <http://www.cevreonline.com/mevzuat.htm> (19.07.2011)

⁶⁸ Düünden Bugüne DSİ, s. 88.

kurumunda bir çevre birimi ve çevre programı oluşturulmalıdır' denilmektedir.”⁶⁹ UÇEP kapsamında 1996 yılında DSİ’de Çevre Şube Müdürlüğü kurulmuştur.

DSİ Genel Müdürlüğü, BM’nin kuruluşu FAO’nun finansman desteğiyle 1992 yılında “Türkiye’deki Su Kaynakları Geliştirme Projeleri için ÇED Rehberi” hazırlanmıştır. DSİ; Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi, Ramsar (Özellikle Su Kuşları Hayat Ortamı Olarak Uluslar arası Öneme Sahip Alanlar Hakkında Sözleşme) Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ile ilgili gelişmeler takip edilmekte, sözleşmelerin taraftar konferanslarına (özellikle Ramsar Sözleşmesi) katılım sağlanmaktadır. Buna ek olarak iklim değişikliği konusu takip edilmekte ve BM tarafından düzenlenen toplantılara katılmaktadır. Benzer şekilde Akdeniz Sulak Alanları Girişimi (MedWet) toplantı ve faaliyetleri de takip edilmektedir.

DSİ, çevre konusunda AB ile de uyumlu işler yapmaktadır. Bu kapsamda, Avrupa Birliği’nin en önemli belgesi olan AB Su Çerçeve Direktifi konusunda da çalışmalar yapılmıştır.

Bunların yanısıra, Avrupa Konseyi tarafından onaylanan Malta Anlaşması ile, Türkiye arkeolojik mirasın korunmasını hedeflemektedir. Ancak, arkeolojik mirası korumak, zamanla yerine kurtarmaya bırakmıştır.

Sonuç olarak DSİ; AB, DB, BM, Avrupa Konseyi gibi sermayenin düşünce kuruluşları olarak adlandırılabilen kuruluşlarla birlikte çevre konusunda çalışmaktadır.

Türkiye’de taşkınla ilgili mevzuata bakıldığında 12 adet kanunun taşkınların önlenmesine yönelik olarak düzenlenmiş olduğu görülür. Bu kanunlardan, 1943 yılında yürürlüğe giren 4373 sayılı “Taşkın Suları ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu” DSİ’den önceki su işleri döneminde uygulamaya koyulmuş ve DSİ’nin kurulmasına öncülük eden kanunlar arasında kabul edilmiştir. Devlet Su İşleri kurulduktan sonra ise, DSİ’nin kuruluş kanunu olan 6200 sayılı kanunda taşkın önleme görevinin DSİ’ye

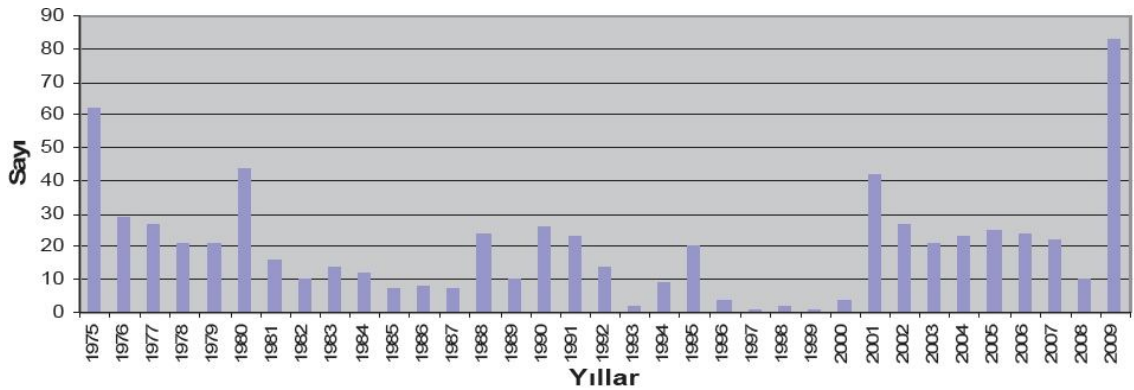
⁶⁹ Cansen Akkaya, “Su Kaynaklarının Geliştirilmesinde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’nün Çevresel Uygulamaları”, **Türkiye Mühendislik Haberleri**, Yıl:47/2002 – 4-5-6, 420-421-422, s.11

verildiği görülebilir. Bu kanunların haricinde 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 1959 yılında yürürlüğe giren 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun, 2004 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, İl İdaresi Kanunu, Çevre Kanunu, Belediye Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Kabahatler Kanunu, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ve Köy Kanunu vardır.

Fakat, bu kanunlardan DSİ'ye taşkın önleme yetkisi veren 6200 sayılı kuruluş kanunun 2 maddesinin (a) bendindedir. Bu kapsamda, DSİ'nin birinci görevi "Taşkın Sular ve Sellere Karşı Koruyucu Tesisler Meydana Getirmek" olarak belirlenmiştir. Bu kanuna ek olarak "09.09.2006 tarih ve 26284 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2006/27 sayılı 'Dere Yatakları ve Taşkınlar' ile 20 Şubat 2010 tarih ve 27499 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2010/5 sayılı 'Akarsu ve Dere Yataklarının Islahı'na dair Başbakanlık Genelgeleri yürürlüğe konulmuştur."

Türkiye'de taşkınla ilgili yasaların, KHK'lerin neden birçok farklı kurumun görev alanına girdiğini ve yasal düzenlemelerin bu kadar fazla olduğunu anlamak açısından yıllara göre taşkın sayısına bakmak gerekir.

Tablo 2
Yıllara Göre Taşkın Sayısı

Kaynak: [http://www2.dsi.gov.tr/duyuru/2.UlusalTaskinSemp/PANEL%20SUNULARI/Panel%201.Sehir%20Taskinlari%20\[PDF\]/1.4.TASKIN%20MEVZUATI%20\[S.OZPINA R\].pdf](http://www2.dsi.gov.tr/duyuru/2.UlusalTaskinSemp/PANEL%20SUNULARI/Panel%201.Sehir%20Taskinlari%20[PDF]/1.4.TASKIN%20MEVZUATI%20[S.OZPINA R].pdf)

Neticede, tabloda görüldüğü üzere, Türkiye'de taşkınlar her zaman vardır. Bu var olma durumu, birçok düzenlemeyi de beraberinde getirmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

DSİ'DE İKİNCİ DÖNEM: DSİ VE SUYUN

TİCARİLEŞTİRİLMESİ

2.1. Dünyada Suyun Ticarileştirilmesi

Dünyada suyun ticarileştirilmesi, 1970'li yılların krizi sonrasında ve krizi erteleme çabaları doğrultusunda gündeme gelmiştir. Bu düşünceyle; ilk olarak IWRA'nın kurulmasıyla süreç başlamış, 1990'lı yıllara gelindiğinde de küresel kuruluşların söylemlerine yansımıştır. Bu kapsamda, bu kuruluşlar suyun metalaşması için hem gerek duyulan bilgiyi üretmiş hem de bunu tüm dünyada etkili kılmak için çalışmalara başlamıştır. Sonuç olarak, su bir sektör haline getirilmiş ve ÇUŞ'lerin yönetimine bırakılmıştır.

2.1.1. Dünyada Suyun Ticarileştirilmesinde Etkili Olan Kurum/Kuruluşlar

Dünyada su yönetimini etkileyen başlıca kurum ve kuruluşlar: IWRA, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, OECD, Dünya Bankası ve Dünya Su Konseyi'dir. Bu kuruluşların belirlediği politikalar, ulusal su yönetimleri üzerinde de büyük oranda belirleyici/yön gösterici bir etkiye sahiptir. Bu kurumların, ulusal su yöneticisi bir kurum olan DSİ aracılığıyla Türkiye üzerinde de belirleyici/yön gösterici etkiye sahip olduğu görülmektedir.

2.1.1.1. IWRA

IWRA (Uluslar arası Su Kaynakları Birliği), 1972 yılında Amerika'da ve tamamen şirketler tarafından kurulmuş, uluslar arası ölçekte sivil bir oluşumdur. IWRA, "110 ülkeden 1400 civarında şirket, kurum ve birey statüsünde üyeye sahip"tir.⁷⁰

⁷⁰ Supolitik İletişim ve Çalışma Grubu – Araştırma Birimi, WWC Dünya Su Konseyi, Ekim – 2007, <http://www.supolitik.org/wwwc.htm> (08.09.2011)

Kurum, söylemlerinde en çok yoksulluk temasını işlemektedir. Supolitik grubuna göre, IWRA'nın söylemlerinde en çok yoksulluğu işlenmesi şaşırtıcı değildir. Çünkü IWRA'ya göre yüz milyonlarca insanın suya erişimini engelleyen en temel unsur yoksul hükümetlerin su yatırımı yapamaz durumda olmaları. Gruba göre, IWRA teşhisi bu şekilde koyunca da geriye su çıkarımı, iletimi dağıtımı, baraj sayısının arttırılması gibi konuların tek tedavi olduğunu söylemenin dışında bir yol kalmadığı şeklindedir. Başka bir deyişle gruba göre, "IWRA, bir yandan su kıtlığının aşılabilmesi için su kaynaklarına yatırım yapılması gerektiğini söyleyip aynı anda yoksulluk olgusunu da ortaya koymak suretiyle suyun metalaşmasının ideolojik zeminini hazırlama misyonunu üstlenmiş bir yapı"dır.⁷¹ Bu anlamda, "IWRA'nın bir düşünce fabrikası (think – tank) gibi çalıştığı ve esas olarak suyun metalaşmasından ekonomik çıkar elde edecek olan çok uluslu şirketlere, suyun metalaşmasının politik ve hukuksal alt yapısını hazırlayacak olan devletlere ve milletlerarası kuruluşlara danışmanlık hizmeti verdiği dikkat çekmektedir."⁷² Neticede, "IWRA, kuruluşundan kısa bir süre sonra Birleşmiş Milletler (BM)'de danışman bir statü elde etmiştir."⁷³ Ayrıca, "IWRA Dünya Su Konseyi'nin dokuz kurucu üyesinden biridir ve küresel su politikalarıyla ilgili bir kuruluş olarak WWC'nin yaratılmasında belirleyici rol oynamıştır⁷⁴ ve aynı zamanda WWC'nin 1997 toplantısı ile Dünya Su Kongresine de ev sahipliği yapmış.

2.1.1.2. Birleşmiş Milletler

1950'li yıllardan beri Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) suyun teknik ve bilimsel yönleriyle ilgileniyor olmasına karşın, su sorununun bir çevre sorunu olarak ele alınması 1972 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Stockholm Konferansı'nda gerçekleşmiştir.⁷⁵ Ancak temel konunun su olduğu ilk toplantı 1977 yılında yapılmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen bu "Su Konferansı'nda içme suyuna erişimin bir insan hakkı olduğu ortak

⁷¹ Supolitik İletişim ve Çalışma Grubu – Araştırma Birimi.

⁷² Yılmaz, s.143

⁷³ TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu, "Odamız Dünya Su Forumu/ Su Politikaları Değerlendirmesi", Yayına Giriş Tarihi: 27.02.2009 ve güncelleme tarihi 13.03.2009, http://www.jmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=2981, (09.09.2011)

⁷⁴ "1. Uluslararası Su Kaynakları Birliği (Iwra)", <http://www.gap.gov.tr/proje-ve-faaliyetler/uluslararasi-iliskiler-genel-koordinatörlugu/uluslararasi-iliskiler/uluslararasi-su-kuruluslariyla-iliskiler> (11.09.2011)

⁷⁵ Tayfun Çınar, "Kuraklık ve Kentsel Su Yönetimi Sorunu: Türkiye Örneği", **Toplum Hekim**, Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, s.15

görüşüne varıldı.⁷⁶ Bu toplantı sonrasında Mar del Plata Eylem Planı kabul edilmiş; bu Eylem Planı doğrultusunda 1981 yılından itibaren "Uluslararası İçme Suyu Sağlanması ve Temizliği On Yılı" kabul edilerek bu kapsamda 1990 yılına değin dünyanın yoksul bölgelerine temiz ve güvenilir içme suyu sağlanması çalışmaları başlatılmıştır (Finger ve Allouche, 2002).⁷⁷ Ancak, 1990 yılından itibaren suyu ekonomik bir mal olarak tanımlayan yeni neoliberal politikalar hayata geçirilmeye başlandı.

Suyun ekonomik bir mal olarak ele alınmasını açıkça öneren ilk uluslararası girişim, 1992'de Dublin'de toplanan Su ve Çevre Konulu Uluslararası Konferans olmuştur.⁷⁸ Dublin Konferansı ile suyu “kirleten öder” fikri ortaya çıkmıştır.

Aynı yıl Rio'da gerçekleşen Çevre ve Kalkınma Konulu BM Konferansı'nda da suyun 'eko- sistemin bir parçası, doğal bir kaynak ve sosyal ve ekonomik bir mal' olarak algılanması gerektiği belirtilmiştir.⁷⁹

Dublin ve Rio Konferansı ile “birlikte suyun ‘sonlu’ bir ekonomik ve sosyal kaynak olduğu ve su kaynaklarının yönetiminde havza ölçeği vurgulanmış ve “Entegre Havza Yönetimi” kavramı öne çıkmıştır.⁸⁰ Dublin’de düzenlenen toplantıda (1992) kabul edilen ve aynı yıl gerçekleştirilen Rio de Janeiro Zirvesine katılan ülkelerin çoğunluğunun onayladığı ilkelere dayanmaktadır. 1) Tatlı su, sonlu ve risk altındaki bir kaynaktır; 2) Suyun gelişim ve yönetimi katılımcı bir temele dayanmalıdır; 3) Kadınlar su sağlamada merkezi bir rol oynamaktadır; 4) Su, tüm kullanımlarında iktisadi bir değer oluşturmaktadır.⁸¹

Dublin ve Rio Konferansı’nın ardından, “1997’deki Birleşmiş Milletler Genel Asamblesi’nin Özel Oturumu’nda tatlı su kaynaklarıyla ilgili bir çalışma grubunun oluşturulmasıyla birlikte yeni dünya düzeninin su yönetimi de netleşmeye başlamıştır. Buna göre (5):

⁷⁶ Ahmet Atalık, “Su Sorunu ve Tarımda Sulama Suyu Kullanımı”, **Ölçü**, Eylül 2007, s.62

⁷⁷ Çınar, “Kuraklık ve Kentsel Su Yönetimi Sorunu: Türkiye Örneği”. s.15

⁷⁸ Filiz Kartal, “Suyun Metalaşması, Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet”, **Kuraklık ve Su Sorunları**, Tes – İş, 2007 , Sayı: 3, http://www.tes-is.org.tr/TR/tesis_dergi/2007_ekim/pdf/dosya.pdf (02.07.2010) s.78

⁷⁹ Kartal, s.78

⁸⁰ Buket Bahar Dıvrak, “Su Kaynaklarının Yönteiminde Yeni Bir Yaklaşım: Entegre Havza Yönetimi”, **Uluslar Arası Sempozyum Dünyada Kalkınma İçin Su**, İstanbul, Türkiye: DSİ. 7-11 Eylül 2005, s.247

⁸¹ Sonia Davila Poblete, “Neo – Liberalizm ve Su”, **Almanak 2006 Analizleri**, Birinci Basım, İstanbul: SAV Yayınları, s. 618.

1. Sınır aşan nehir havzalarında havza yönetimi sistemi kurulacak;
2. Suyun arza göre özel sektörece yönetimi esas alınacak
3. Su kaynakları global ticaret kurallarına göre işletilecektir.

Bu üç ilke Rio+10'da ulus devletin hükümetleri uymakla yükümlü kılan bir manifestoya dönüştü. Aynı yıl Türkiye su sektörünün de hızla dışa açıldığı; başka deyişle ulusötesi su şirketlerinin yerli su şirketlerini devralarak piyasaya girdiği yılı.⁸²

“1998 yılında Birleşmiş Milletler Çölleşme/Kuraklıkla ve Fakirlikle Mücadele Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. O tarihten itibaren de Çevre Bakanlığı'nın koordinasyonunda erozyon, kuraklık ve fakirlikle mücadele konusunda çalışmalar yürüten ve aralarında DSİ Genel Müdürlüğü'nün de yer aldığı kurum ve kuruluşların katılımıyla sözleşmenin ülkemizde yürütülmesi amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Son zamanlarda ise bu kapsamda yapılacak çalışmaların belirleneceği bir “Ulusal Eylem planı” hazırlama çalışmaları sürdürülmektedir.”⁸³ Ayrıca “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin (İÇSD) TBMM tarafından onaylanmasıyla ülkemiz, 24 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla İDÇS'ye taraf olmuştur.”⁸⁴ Joannesburg'da 2002'de BM Sürdürülebilir Kalkınma üzerine dünya zirvesinde, hidroelektrik enerjini ve barajların değeri, sürdürülebilir, yenilenebilir olarak onaylanmıştır. Diğer Uluslar arası Kongreler de benzer ifadeleri onaylamışlardır. Örneğin, Kyoto, Bonn, Beijing ve Sydney” yapılanlar.⁸⁵

2.1.1.3. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği'nin su ile ilgili politikalar üretmesi tıpkı Birleşmiş Milletler'de olduğu gibi, doğrudan su üzerine politikalar üretilmesiyle değil de öncelikle çevre üzerinden politikalar üretilmeye başlanmasıyla gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği'nin

⁸² Türkel Minibaş, “Suyun Ekonomi Politikası”, Almanak 2006 Analizleri, Birinci Basım, İstanbul: SAV Yayınları, s.632.

⁸³ Türkiye Mühendislik Haberleri, s. 15,

⁸⁴ T.C.Kalkınma Bakanlığı, 9. Kalkınma Planı, <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC3712B3AA8761DC70455EDD505C91856E7FE60BFD028C293D> (06.10.2011) s. 29

⁸⁵ Allison Bartle, “Sosyal ve Ekonomik Kalkınmada Barajların Rolü”, Uluslar Arası Sempozyum Dünyada Kalkınma İçin Su, İstanbul, Türkiye: DSİ. 7-11 Eylül 2005, s. 40

su ile ilgilenmesi 1970’li yıllarda başlamıştır. Fakat 1987 yılında ATS’ye kadar ne çevre ne de su Avrupa Birliği’nde özellikle üzerinde durulmuş konular değildir. 1990’lı yıllarla birlikte sermayenin yeniden değerlendirme arayışı içerisinde, hem su hem de çevre konusunda Avrupa Birliği tarafından birincil politikalar oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, Avrupa Birliği’nin su konusunda uyguladığı politikalar üzerinden üç dönemlendirme yapmak mümkündür. Buna göre:

“1. Dönem: Ana temanın “halk sağlığı” olduğu ve 1970-1980’li yılları kapsayan bu dönemde içme suyu kalitesi, yüzme suyu kalitesi ile su ürünleri üretim alanlarındaki su kalitesi ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir.

2. Dönem: 1990’lı yıllarda esas olarak “kirliliğin azaltılması” amaçlanmış ve su kaynakları ile ilgili en büyük yasal düzenlemelerden birisi olan kentsel atıksu arıtma ve nitrat direktifleri kabul edilmiştir.

3. Dönem: 2000’li yıllar ve sonrası için ana tema “bütünleşik yönetim ve sürdürülebilir kullanım”, yasal düzenlemeler ise Su Çerçeve Direktifi ve bu temel direktifle içme ve yüzme suyu direktiflerinin entegrasyonu olarak öngörülmektedir.”⁸⁶

2000 yılından itibaren Avrupa Birliği’nin su politikalarının temeli olarak nitelendirmenin mümkün olduğu Su Çerçeve Direktifi’ne göre (SÇD) belirlenen ortak su politikasına göre:

- “Su sınırlı ve kıt bir kaynaktır. Bu çerçevede ekonomik bir kaynak/meta olarak kabul edilmelidir.
- Suyla ilgili çevresel sorunlar, ancak suyun bir meta olması ve etkin/verimli bir biçimde kullanılmasıyla çözülebilir. Su bu çerçevede ücretlendirilmeli ve “kullanan, kirleten öder” prensibi uygulanmalıdır.
- Kararlar ve yönetim olabildiğince alt yönetim birimlerine düşürülmelidir.
- Havza bazında yönetim olmalıdır.

⁸⁶ Cansen Akkaya, Ayla Efeoğlu, Nedim Yeşil, “Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **TMMOB Su Politikası Kongresi**, s. 196 **Planlama (TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını)**, No.41, 2007, <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/9125.pdf> (10.11.2011), s.196

- Entegre (bütünleşik) su yönetimi benimsenmelidir.
- Kullanıcıların yönetime katılmaları önemlidir ve esas alınmalıdır, yetki paylaşımı kabul edilmelidir.”

Özetle belirtirsek, SÇD direktifi Avrupa Birliği’nin suyun metalaşması konusundaki açık beyanıdır. Bu beyan, Avrupa Birliği’nin suyun sınırlı değil ama kıt bir mal olduğunu, su kıt bir mal olduğu için de fiyatlandırılması gerektiğini, suyu kirlletmenin de fiyatlandırılması gerektiğini, su yönetiminde merkezi bir yönetim yerine yerelleşme bu yolla da özelleştirmenin gerekliliğini ileri sürmektedir. Özelleştirmenin önünün açılmasını sağlayacak bir diğer dayanak olarak da havza bazında yönetimi öne sürmektedir.

2.1.1.4. OECD

“OECD’ye göre ‘su kaynakları yönetimi’⁸⁷, içme, sanayi, sulama, rekreasyon, kullanma suyu nitelik ve niceliksel yönetimini kapsayan etkinlik olarak tanımlanarak, uygulamada ekonomik verimlilik sağlanması için, kaynak yönetimi politikalarının çevresel ve diğer ekonomik politikalarla uyumlu hale getirilmesi gerektiği, su kaynakları yönetiminde, eşgüdümsüz uygulamalar olarak beliren kurumsal başarısızlıkların, pazar başarısızlıklarının ve yer altı sularının kullanımı ve korunmasındaki yönetim başarısızlıklarının düzeltilmesini vurgulamaktadır.⁸⁸

Su kaynakları yönetimi, hem ekonomik hem de çevresel bir sorun olduğu için, (1) ekonomi ve çevre gerekliliklerini entegre bir biçimde karşılamalı ve (2) suyun yeterli kalitede, en düşük maliyette sunumunu sağlamalıdır.⁸⁹ Fakat ”OECD, su altyapı yatırımları, bunların bakımı ve iyileştirilmesi için suyun gerçek maliyete göre satılmasını öneriyor.⁹⁰ Bu kapsamda, “OECD’ye göre yoksulların suya ulaşmasını hesaba katan bir sübvansiyon da zorunlu olabilir.” Örneğin, “yönetimsel ergin kamuda

⁸⁷ “Su kaynakları yönetimi”, ana akım literatürde bu şekilde kullanılmaktadır. Ancak; kavram bu şekliyle, suyun ticarileştirilmesine işaret eder. Bu sebeple, burada, “kaynak” yerine varlık, “yönetim” yerine de kullanım demek doğru olmasına rağmen genel kullanım sebebiyle “su kaynakları yönetimi” kavramı kullanılmıştır.

⁸⁸ Küçük, Su Kaynaklarının Tüketilmesi ve Su Hizmetleri Anlayışının Değişimi, s.94

⁸⁹ Birgül Ayman Güler (Ed), **Su Hizmetleri Yönetimi Genel Yapı**, Ankara: TODAİE, 1999. sayfa 16

⁹⁰ Ahmet Atılgan, “Su ve Şehir”, Hizmet – İş Dergisi, 19, Vol. 2008/II, No.128’in eki.

kalması ve finansmanın özel sektöre devredilmesi; kamunun su hizmetlerinin finansmanı için ayırdığı bütçeyi arttırması ve böylece, zenginlerin su faturalarının yoksullarinkinden daha yüksek olmasının sağlanması önerilmektedir.”⁹¹ Burada önerilen, “suyun iletim ve dağıtımının, fiyat piyasada belirlenecek biçimde tamamen ticarileştirilmesi ve devletin, bu piyasa fiyatları üzerinden yoksulları sübvansiyon etmesi”dir.⁹²

OECD’de suyun gerçek maliyet hesabına göre satılması, bu şekilde devlet sübvansiyonu ile sağlanabileceği gibi, OECD ülkelerinde suyun ticarileştirilmesinde genel olarak kiralama ve imtiyaz yöntemleri çokça kullanılmakta ve bazen de “özel şirketler işletme fonksiyonlarını ve bazen de yatırım faaliyetlerini üstleniyorlar. Bir kısım ülkelerde de özerk su şirketleri hizmet üretiyor.

Yöntemlerde farklılık olsa da OECD, benzer şekilde gelecekte de suyun ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesi için çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda, “OECD’nin Mayıs 2007’de yayımlanan Altyapı 2030 Raporunda, eğer mevcut trend devam ederse, altyapı hizmetlerinde tıkanmalar, çökmeler ve ekonomik faaliyetlerde darboğazlar, ülkeler arasında rekabet eşitsizlikleri ve artan çevre sorunları meydana geleceği ifade ediliyor. Dolayısıyla, OECD, kamu-özel sektör işbirliği (PPP)’ni altyapı açığına bir çözüm olarak önermektedir.”⁹³

2.1.1.5. Dünya Bankası

Dünya Bankası 1950’li yıllardan beri gelişmekte olan ülkelerin pek çoğuna sulama, su sağlama, sanitasyon, taşkın kontrolü gibi alanlardaki farklı projelere krediler sağlamıştır.⁹⁴ Su konusunda geç kapitalistleşen ülkelere sağlanan bu krediler, geç kapitalistleşen ülkelerin dünya ekonomisine eklemlenmelerini sağlayacak niteliktedir. Fakat 1970’li yılların krizinin ardından ortaya çıkan aşırı birikim dolayısıyla sermayenin yeniden değerlendirme arayışı içine girmesi 1990’lı yıllara gelindiğinde

⁹¹ “OECD – Environment Directorate of Environment Policy Committee”, **OECD Global Forum on Sustainable Development**, Paris 21 – Nov- 2006 Aktaran Gaye Yılmaz, , **Suyun Metalaşması (Kıtlığın Nedeni Kıtlığa Çare Olabilir mi?)**. 1. Basım. İstanbul: Sav, 2007.

⁹² Yılmaz, s. 174

⁹³ Atılğan, s.12

⁹⁴ (Finger, Aliouche, 2002). Çınar Tayfun. “Su Hizmetlerinin Özelleştirilmesinde Model Ülkeler ve Türkiye Örneği”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 41-52.

birikimin kendi mantıki sonuçlarına ulaşmaktadır ve bu anlamda da su ve diğer doğal varlıklar metalaşma döngüsü içine çekilmektedir. Bu kapsamda, Dünya Bankası'nın izlediği yeni su politikasının temel unsurlarını 1993 yılında yayınladığı "Su Kaynaklarının İşletimi" adlı rapor ortaya koymaktadır.⁹⁵

“1993 tarihli Rapor’da suda var olan özelleştirme, katılım ve maliyetine satış (cost recovery) gibi araçlara ek olarak üç başlık altında toplanabilecek yeni araçlar benimsemektedir. (World Bank, 1993): fiyatlandırma, kapsamlı çerçeve ve yerelleşme. Bu araçlar, Dünya Bankası’nın su politikasının temellerini oluşturmaktadır.⁹⁶ Bu kapsamda, Dünya Bankası’nın temel tezi “Su sektöründe gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara etkin ve eşitlikçi çözümler bulunması, bu sektörde piyasa güçlerinin kabul edilmesine bağlıdır”.⁹⁷

Dünya Bankası, dünya genelinde su sorunlarını çözmek için genellikle merkezi planlama, kamu kuruluşları yönetimi, sunumun artırılması, sübvansiyon, su dağıtımı ve kirliliğin kontrolünde yönetsel ve hukuki araçların kullanılması gibi geleneksel yöntemler kullanıldığını saptamış bulunmaktadır. Banka’ya göre suda kamu mülkiyeti ve kamu işletmeciliği üzerine inşa edilmiş olan bu “geleneksel sistem”, sorunların kaynağını oluşturmaktadır.⁹⁸ Dünya Bankası bu geleneksel yapıyı çözmek için de “ su hizmetlerinin ticarileştirilmesi için gerekli yapısal düzenlemeleri kredi anlaşmalarının ön koşulu olarak getirdi. Sonuçta su ve kanalizasyon hizmeti bir kamu hizmeti olmaktan uzaklaştırıldı ve bir ticari hizmete dönüştürüldü. Türkiye, DB ile olan ilişkilerinde de aynı yaptırımları yaşadı.⁹⁹

⁹⁵ World Bank, 1993. aktaran Çınar Tayfun. “Su Hizmetlerinin Özelleştirilmesinde Model Ülkeler ve Türkiye Örneği”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 41-52.

⁹⁶ Aslı Yılmaz, “Dünya Bankası ve Su Politikası”, **Toplum Hekim**, 23, 1, Ocak – Şubat 2008, s.25

⁹⁷ Küçük, Su Kaynaklarının Tüketilmesi ve Su Hizmetleri Anlayışının Değişimi, s.94

⁹⁸ Güler, s. 23

⁹⁹ Ahmet Atalık. “Küresel Isınma, Su Kaynakları ve Tarım Etkileşimi”, *Tes-İş Dergisi*, Ekim 2007, http://www.tesis.org.tr/TR/tesis_dergi/2007_ekim/pdf/dosya.pdf (02.07.2010), s.36

2.1.1.6. Dünya Su Konseyi

“Dünya Su Konseyi, temel olarak Dünya Bankası'nın finansman ve politik desteği ile faaliyet gösteren, sermayedarlarca kurulmuş bir organizasyondur.”¹⁰⁰ Birleşmiş Milletler altında faaliyetlerine başlayan Konsey, 1996 yılında Fransa'nın Marsilya kentinde kurulmuş olmasına rağmen, Konsey'in kuruluş kararı 1994 yılında alınmıştır. Bu yıl, “IWRA-Uluslar arası Su Kaynakları Kurumu, Kahire’de düzenlediği 8. Dünya Su Kongresi’nde konuyla ilgili özel bir oturum ayarlamış ve bu oturum bir Dünya Su Konseyi (WWC) kurulması yönündeki önergeyle sonlanmıştır. Hedef, “küresel ölçekte su yönetimi alanında verilmekte olan etkisiz, dağınık ve birbirinden kopuk çabaların bir şemsiye kurum altında ortaklaştırılması” olarak belirlenmiştir.”¹⁰¹ Bu anlamda Dünya Su Konseyi’ni, “Dünya Su Konseyi su konularında uluslar arası “think tank (düşünce bankası) kuruluşudur.”¹⁰² şeklinde ifade etmek mümkündür. Dünya Su Konseyi, 1997 yılında itibaren dünya su forumlarını düzenlemektedir. Bu yönüyle, Dünya Su Konseyi’nin yıllar içinde su yönetiminde aldıkları kararları ve bunların dünya üzerindeki belirleyiciliğini görmek forumları incelemekle sağlanabilir. Forumları yorumlamak da ancak konseyin en kapsamlı ve bu yönüyle de temel belgesi Dünya Su Vizyonu belgesini incelemekle sağlanabilir.

Dünya Su Vizyonu (World Water Vision) belgesi, 2000 yılında basılmıştır. “Su kaynakları yönetimine bütünlük bir yaklaşımı savunan belge, gelecek için şu adımların kaldıraç işlevi göreceğini vurgulamaktadır:

- sulu tarımın yaygınlaşmasının sınırlandırılması;
- suyun üretkenliğini artırmak;
- depolamayı artırmak,
- su kaynakları yönetim kurumlarını reforma tabi tutmak;
- uluslararası havzalarda işbirliğini geliştirmek,

¹⁰⁰ İnşaat Mühendisleri Odası Su Çalışma Grubu, “Su Hakkı Raporu”, 2009, <http://e-imo.imo.org.tr/Portal/Web/new/uploads/file/yayin/tmh/454-IMOSuHakkiRaporu.pdf> (02.09.2011)

¹⁰¹ WWC – Dünya Su Konseyi, 2007, <http://www.supolitik.org/wwc.htm> (08.09.2011)

¹⁰² Devlet Su İşleri Vakfı. “Dünya Su Konseyi ve Türkiye”. 2005, No. 29, ss. 34-36.

- ekosistem ile ilgili işleri fiyatlandırmak;
- yenilikleri desteklemek.”¹⁰³

“Buradan yola çıkarak ortaya konulan amaçlar çerçevesinde beş temel eylem ortaya atılmaktadır:

- bütünleşik yönetime tüm paydaşları dahil etmek;
- kamu çıkarı gereği araştırma ve yenilikler için kamu harcamalarını artırmak;
- uluslararası su havzalarında işbirliğini artırmak;
- su yatırımlarını artırmak;
- tüm su hizmetlerinin tam maliyete göre fiyatlandırılması için harekete geçmek.”¹⁰⁴

Bu amaçlar kapsamında, Dünya Su Konseyi’nin su ile ilgili politikalarındaki temel hedef suyun ticarileştirilmesini sağlamaktadır. Konseyin, 41 tane üye ülkeden 294 tane üyesinin olduğu göz önünde bulundurulursa dünyada suyun ticarileştirilmesinde ne denli büyük bir etkiye sahip olduğu görülebilir.

“DSK, üyelerini beş kategoriye ayırmıştır. Bu sınıflandırma DSK tarafından “kolej” yapısı olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁵ Sözlükte ortak meslek, amaç, görev ve haklara sahip insanlar topluluğu olarak tanımlanan kolejler DSK yapısı içinde şöyle sıralanmaktadır:

Kolej 1: Hükümetlerarası kurumlar

Kolej 2: Hükümetler ve hükümet kuruluşları

Kolej 3: İşletmeler

¹⁰³ Serhat Salihoğlu, “Dünya Su Konseyi Su Forumları ve İstanbul 2009”. *The World Water Forum*. 2009.
http://www.yayad.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=763&tipi=2&sube=0 (03.09.2011)

¹⁰⁴ Salihoğlu, s.35

¹⁰⁵ Salihoğlu, s.34

Kolej 4: Sivil toplum örgütleri ve su kullanıcı birlikleri

Kolej 5: Meslek birlikleri ve akademik kuruluşlar.”¹⁰⁶

“Konseyin beş kategoriye ayırdığı bu yapılanma içerisinde, Türkiye’den “kamu kurumları kategorisinde DSİ Genel Müdürlüğü adına Prof. Dr. Veysel Eroğlu aday olmuştur.”¹⁰⁷

2.1.2. Dünyada Suyun Ticarileşmesinde Etkili Olan Anlaşmalar

2.1.2.1. GATS

Dünya Ticaret Örgütü’nün kurucu anlaşmalarından biri olarak 1995 yılında yürürlüğe giren Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), İkinci Dünya Savaşı’nın ardından ticari sermayenin serbestisini sağlamak üzere imzalanan GATT anlaşmasının devamı niteliğindedir.

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), “uluslararası hizmet ticaretine ilişkin temel kavram, kural ve ilkeleri küresel düzeyde belirleyen, **tüm hizmet sektörlerini** ve bu hizmetlerin üretilmesi için gerekli olan tüm metaların üretimini de kapsayan ilk çok taraflı yatırım ve ticaret anlaşmasıdır.”¹⁰⁸ Bu kapsamda, sermaye birikiminin gereklerine göre tüm hizmet alanları anlaşma kapsamına alınabilmekte ve hemen hiçbir hizmet alanı kapsam dışında kalmamaktadır.

Anlaşmanın iki önemli özelliği vardır. Bu özelliklerden “‘built-in’ yani yeniden yapılandırmaya dayalı yapısı ve GATS kapsamında serbest piyasaya açılması belirlenen sektörler ve yapılan düzenlemelerin belirlenen bir sonraki müzakere tarihinde yeniden ele alınmaya başlanarak, yeni belirlemelerin yapılması.”olarak ifade edilebilir.”¹⁰⁹ Fakat, “yeniden yapılandırmaya açık yapıya karşın GATS anlaşmasının yapısında “stand still” denilen, geri dönüşün olmaması özelliği bulunuyor. Bu nedenle daha önce

¹⁰⁶ www.worldwatercouncil.org, “membership structure” Aktaran: Salihoğlu, s.35

¹⁰⁷ Devlet Su İşleri Vakfı, “Dünya Su Konseyi ve Türkiye”. No. 29, Aralık 2005, s..35

¹⁰⁸ Selime Güzelsarı. **Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü (Türkiye’ de Mali İdarede Yeniden Yapılanma)**. 1. Basım. İstanbul: SAV Yayınları, 2008.

¹⁰⁹ Gaye Yılmaz. “GATS-Hizmet Ticareti Genel Anlaşmasının Teknik Boyutları ve Konuya Teorik Açından Bakış”. *İnönü Üniversitesi/Sunuş*. Aralık 2003. <http://www.antimai.org/gr/gv03inonuni.htm> (16.09.2011)

verilen taahhütler geri alınamıyor.”¹¹⁰ Bu kapsamda, 2000 yılına gelindiğinde, GATS’ın kapsamının genişletilmesi amacıyla yeni müzakereler düzenlenmeye başlanmış, ve 11 ana hizmet alanı bu kapsamda tartışılmıştır. Bunlar arasında; eğitim, sağlık, enerji, gibi birçok hizmetle birlikte “su iletim sistemleri, enerji ve atık su işleme” de ticarileşme ve özelleştirme sürecine dahil edilmiştir.

GATS anlaşması ile suyun ticarileşme ve özelleşme sürecine dahil edilmesinin gerekçesi, piyasada suyun şişelenmiş olarak alınıp satılması söz konusu olduğuna göre su kaynaklarının, iletim ve dağıtım hizmetlerinin rekabet ortamına konu olmasında bir sakınca olmadığı yönündedir. Bu kapsamda, suyun ticarileşmesinde ve özelleşmesinde GATS’ın iki temel ilkesi “*milli muamele ilkesi*” ve “*en çok kayırlan ülke ilkesi*”¹¹¹ sürecin önünü açan ve hızlandıran birer özelliğe sahiptir. Birinci ilkeye göre, ..GATS hükümleri çerçevesinde belirlenen tüm hizmet sektörleri piyasaya açılırken yerli ve yabancı hizmet ticareti yapanlar eşit sayılacaktır. ..İkinci ilkeye göre ise, bir ülke ekonomik, siyasi ve kültürel ortaklıkları nedeniyle kendisine yakın gördüğü ya da karşılıklı işbirliği kapsamında çıkarı olduğunu düşündüğü bir ülkeye DTÖ üyesi olsun ya da olmasın tanıdığı ticari ayrıcalıkları aynen tüm GATS üyelerine de uygulamak zorundadır.” Bu özellikler, tüm dünyada ve Türkiye’de suyun çokuluslu şirketlerin “su iletim sistemleri, enerji, atık su işleme, kanalizasyon” başlığı altında,

- Erişilebilir su kaynaklarının kimin yönetim ve denetiminde olacağı
- Kullanılabilir suyun hangi kanallarla tüketiciye ulaştırılacağına dair üretim, pazarlama ve dağıtım yetkisinin kimde olacağı
- İçme suyunun üretim ve dağıtımının kimin tarafından ve nasıl yapılacağına
- Dair anlaşmalarla piyasa ekonomisine bırakılmıştır. Devir süreci devletin su piyasasındaki payına göre farklılık göstermektedir.¹¹² şeklinde yer almıştır.

¹¹⁰ Yılmaz

¹¹¹ Güzelsarı, s.123

¹¹² Minibaş, s.657

2.2. DSİ ve Türkiye’de Suyun Ticarileşmesi

2.2.1. 1980 Yılından 5. Dünya Su Forumu’na Kadar Olan Süreç

1970’li yıllarda kar oranlarının düşmesi ile meydana gelen kapitalizmin krizi sebebiyle, sermayenin yeniden değerlendirileceği alanlara ihtiyaç duyulmuştur. Fakat o yıllarda sermaye inanılmaz bir birikim düzeyine ulaştığı için var olan alanlar bu sermayeyi değerli kılacak nitelikte değildir. Bu anlamda, daha önce yatırım yapılmamış dolayısıyla da yüksek oranda sermaye yatırımı gerektiren yatırım alanları arayışına girilmiştir. Bu noktada daha önce kamuya ait ve yüksek yatırım gerektiren altyapı yatırımlarının özelleştirilmesi düşünülmüştür. Bu açıdan, “özellikle enerji ve su, sayısız üretim alanına girdi olarak dahil olduğu ve üretimleri için..devasa alt yapı yatırımlarını gerektiriyor olmaları dolayısıyla sermayenin krizi erteleme çabalarında başat bir öneme sahiptir.”¹¹³ Bu önem, dünyada su konusundaki ilk düzenlemelerin ve özelleştirmelerin altyapısını da beraberinde getirmiştir. Bundan önce, 1950’li yıllardan beri Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) suyun teknik ve bilimsel yönleriyle ilgileniyor olmasına karşın, su sorununun bir çevre sorunu olarak ele alınması 1972 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Stockholm Konferansı’nda gerçekleşmiştir. Doğrudan su odaklı ve geniş katılımlı ilk uluslararası toplantı ise Mar Del Plata’da gerçekleştirilen 1977 tarihli Birleşmiş Milletler Su Kaynakları Konferansı olmuştur. Bu toplantı sonrasında Mar del Plata Eylem Planı kabul edilmiş; bu Eylem Planı doğrultusunda 1981 yılından itibaren "Uluslararası İçme Suyu Sağlanması ve Temizliği On Yılı" kabul edilerek bu kapsamda 1990 yılına değin dünyanın yoksul bölgelerine temiz ve güvenilir içme suyu sağlanması çalışmaları başlatılmıştır (Finger ve Allouche, 2002).¹¹⁴ Türkiye de 4. Kalkınma Planı’nda “Uluslararası İçme Suyu Sağlanması ve Temizliği On Yılı”na istinaden “İçme suyu ve kanalizasyon yatırımları; Uluslararası İçmesuyu ve Hıfzıssıhha On Yılı münasebetiyle hazırlanmış bulunan Ana plana göre yürütülecektir, İçmesuyu ve Kanalizasyon Ana Planı’nda 1993 yılı sonuna kadar bütün yerleşmelere yeterli ve sağlıklı İçmesuyu temin

¹¹³ Gaye Yılmaz, “Suyun Metalaşmasının Teorik Arka Planı ve Toplumsal Muhalefetin ‘hal i pür melali’”. *Doğa ve Toplum*, Mayıs-Haziran 2009, No. 1, <http://dogavetoplum.web.tr/s01/2.6.html> (23.05.2011)

¹¹⁴ Tayfun Çınar. “Neoliberal Su Politikaları Doğrultusunda İller Bankası, DSİ ve Belediyelerin Değişen Rolü”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Kent ve Çevre Bilimleri*. <http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/cinarneoliberalsupolitikalari.pdf> (09.07.2010)

edilmesi öngörülmüştür.¹¹⁵ ifadelerine yer vererek bu karara bağlı kalacağını ifade etmiştir.

Dünyadaki bu gelişmelerin Türkiye'ye yansımaları ve Türkiye'deki birikimin dünyadaki birikime paralel olarak geldiği noktanın doğayı metalaştırmasının altyapısı-suyu da kapsadığı gerekçesiyle- 1982 yılında düzenlenen anayasada yerini bulmuştur. Neticede 1982 anayasasından önce, 1924 yılında düzenlenen anayasada doğal kaynaklara ve dolayısıyla suya, ve bunların metalaşmasına dayanak oluşturan bir madde yoktur ve 1961 yılında düzenlenen anayasada ise doğayla ilgili olarak yalnızca 130. madde vardır. Anayasanın "130'cu maddesi "Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletilmesi devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır." hükmünü getirmiştir.¹¹⁶ Bu kapsamda, birer doğal kaynak olarak yer altı ve yerüstü sularının yönetimi amacıyla 1954 yılında Devlet Su İşleri gibi bir kurumun yapılandırılması ile birikimde suya biçilen rol 1961 Anayasası'sında da örtülü olarak yerini almıştır. Bu noktada, DSİ'nin Türkiye'deki birikimin geldiği nokta açısından başka bir boyuta taşınan sorumluluklar üstlenmesi, 1982 yılında düzenlenen anayasa ile doğal varlıklara ve bunların kullanımında devlete biçilen rol meşruluk zeminine oturuncaya kadar söz konusu değildir. 1982 yılında düzenlenen yeni "Anayasanın 168. maddesi "Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. **Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzel kişilere devredebilir.** Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin Devletin gerçek ve tüzel kişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzel kişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır." hükmüne yer vermektedir. 1961 Anayasası'na karşın, 1982 Anayasası'nda özel şirketler eliyle doğal kaynakların aranması ve işletilmesi kolaylığı sağlanmıştır.¹¹⁷

¹¹⁵ T.C.Kalkınma Bakanlığı, 4. Kalkınma Planı, <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC3712B3AA8761DC70455EDD505C91856E7FE60BFD028C293D> (10.06.2011), s. 169

¹¹⁶ TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Su Hakkı Raporu. *Su Bir Yaşam Hakkıdır.* http://www.osmanakbasak.com/incelemeler/Su/TMMOB_Su_raporu.htm (22.08.2011)

¹¹⁷ İnşaat Mühendisleri Odası Su Çalışma Grubu. "Su Hakkı Raporu", *TMH*, 2009. <http://e-imo.imo.org.tr/Portal/Web/new/uploads/file/yayin/tmh/454-IMOSuHakkiRaporu.pdf> (02.09.2011)

Doğal varlıkların özelleştirilmesinin önünü açan bu anayasal düzenleme, 3. Plan döneminde elektrikte ortaya çıkacak olan özelleştirme sürecinin başlayacağını bir “nedeni” olarak şu şekilde ifade edilmiştir:” Elektrik enerjisi iletim tesisleri, plan hedeflerine uygun olarak gerçekleştiği halde, üretim tesislerinin gecikmesi, sanayileşmenin ihtiyacı olan enerji talebinin karşılanmasında gerçek bir darboğaz olmuştur. Sanayi talebinin artması yanında, şehirleşmenin hızlanması da elektrik enerjisi üretimini zorlamıştır. “¹¹⁸ Bu konuya dair bir sonraki plan döneminde, “III. Plan döneminde ekonominin gereksindiği enerji zamanında ve yeterli ölçüde karşılanamamıştır. Başta elektrik olmak üzere enerji sektörü önemli bir darboğaz olarak ortaya çıkmıştır. Birincil enerji kaynaklarından su ve kömür kaynakları yeterince geliştirilememiş, planlanan yatırımlarda önemli gecikmeler olmuştur.”¹¹⁹ açıklaması getirilmiştir. Bu noktadan da hareketle, DSİ’de dönüşümün nedeni olan DSİ’nin çalışma alanlarında meydana gelen özelleştirme süreci, ilk olarak hidroelektrik santrallerde başlayacağını sinyallerini vermiştir. Ayrıca yine aynı plan döneminde suya dair, “Çeşitli sektörlerin su talebinin hızla artması, su kaynaklarının birçok bölge ve yerde sınırlı olması, bu kaynakların daha **rasyonel kullanılmasını** zorunlu kılmaktadır. Su kaynaklarının tahsisini ve kullanımını düzenleyen bir yasanın olmayışı, su planlaması ve kullanımı açısından dağınıklığa yol açmaktadır... Sorun, **su potansiyelinin istenilen zaman ve yerde kullanılabilir** duruma getirilmesidir.”¹²⁰ ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadelerden, “kaynakların rasyonel kullanılması”, ilerleyen yıllarda suyun ancak piyasalaştırılabilirse rasyonel kullanılabileceğinin temel varsayımı olacakken, “su potansiyelinin istenilen zaman ve yerde kullanılabilir duruma getirilmesi” ise suyun iletiminin ve dağıtımının merkezi bir yönetim (DSİ) tarafından yapılmasının yetersiz kaldığı, bu hizmetin kamu – özel sektör işbirliği, imtiyaz ya da yap – işlet – devret gibi yöntemlerle yapılması gerektiği ya da başka bir deyişle ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesi gerektiği görüşünün ortaya atılmasının temel çıkış noktası olacaktır.

Bu kapsamda, özelleştirmenin hukuksal boyutu her ne kadar 24 Ocak Kararları ile gündeme gelmiş olsa da uygulamaya dair gecikmelerle birlikte “Özelleştirmeye ilişkin ilk yasal düzenleme, 29.2.1984 tarih ve 2983 sayılı Kanun ile yapılmıştır. Kanun,

¹¹⁸ 3. Kalkınma Planı, s. 19

¹¹⁹ 4. Kalkınma Planı, s. 20

¹²⁰ 4. Kalkınma Planı, s. 340

özelleştirme uygulamalarına ilişkin geniş bir hareket alanı belirlemiş ve özelleştirmenin kurumsal mekanizmasını oluşturmuştur.”¹²¹ 1980 sonrası oluşturulan bu kurumsal mekanizma ile özelleştirme, devlette ve buna bağlı olarak da devletin kurumlarındaki dönüşümü görünür kılmıştır. Devlette ve devletin kurumlarında meydana gelen dönüşüm, “sınıf iktidarının ifadesi ve sınıfsal ilişkilerin kristalleşmesi olarak görülmelidir.”¹²² Bu anlamda 1980 sonrası sınıflar arasındaki ilişkilerin keskinleşerek emek üzerindeki tahakkümün artmasının, bir yaşam maddesi olan suyun bile metalaşma döngüsü içine çekilerek emeğin yaşam hakkının bile metalaştırılmasının görünür kılınmasında aktif rol alan kurum olması açısından DSİ sermaye birikim sürecinde yeni görevler üstlenecektir.

DSİ’nin sermaye birikim sürecinde üstlendiği yeni görevler, başka bir deyişle Türkiye’de suyun ticarileşmesi ve özelleştirilmesi 1982 anayasası üzerinde temellenirken, aslında bu yıllar doğrudan DSİ üzerinde ve buna bağlı olarak görev ve sorumluluk alanlarında büyük değişimlerin görüldüğü yıllar değildir. Bu kapsamda, sermaye birikim sürecinde devlette ve devletin birçok kurumunda 1980 yılında değişim süreci başlamışken, DSİ üzerinde değişimin genel mantıki sonuçları genel olarak 1990’lı yıllarda görülmeye başlamıştır. Neticede, 1990’lı yıllarda suyun ticarileştirilmesinin ve özelleştirilmesinin yapılabilmesi için küresel oluşumlar işin içine girmiştir. Daha önceki bölümde ayrıntılandırılmaya çalışılan bu oluşumlar, Türkiye üzerinde de etkili olmuştur. BM, AB, OECD ve uluslar arası finansal aktörlerin –DB ve IMF- suyun metalaşması konusundaki aktif çalışmaları, Dünya Su Konseyi’nin ve ardından da Dünya Su Forumları’nın düzenlenmesi ile birlikte suyun ticarileştirilmesi/özelleştirilmesi süreci hızlanmıştır. Suyun ticarileşmesi/özelleştirilmesi konusunda küresel oluşumların aktif belirleyiciliğinde ve ÇUŞ’lerin suyu sektör haline getirmesi konusunda önünün açılmasıyla, ulus devletlerdeki su yönetimini sağlayan kurumların teknik alandan ya da başka bir deyişle, suyun dağıtımı, iletimi gibi konulardan çekilip bu alanları özel sektöre devretmesi söz konusu olmuştur. Bu anlamda, 2000’li yıllarda özellikle 5. Dünya Su Forumu’ndan sonra DSİ, Türkiye’nin

¹²¹ Salih Barışık ve Emin Barlas, “Türkiye’de Özelleştirme”, *Özelleştirme: Teori Dünya ve Türkiye Deneyimi*, Yusuf Bayraktutan (drl), Ankara: Liberte Yayınları, 2003, s. 114

¹²² Nicos Poulantzas, *The Capitalist State: A Reply to Milliband and Laclau*, “*New Left Review*”, 1/95, ss.63-83 aktaran Ümit Akçay, *Para, Banka, Devlet Merkez Bankasının Ekonomi Politikası*, İstanbul:SAV Yayınları, 2009

ulusal su yönetimini sağlayan bir kurum olarak girişimci olduğu alandan düzenleyici bir kurum haline gelmiş, bu anlamda da zamanla otoritesi artan bir kurum olmuştur.

DSİ'nin altyapı yatırımları yapan ve bu anlamda girişimci bir kurumken düzenleyici bir kuruma dönüşmesi, DSİ'nin görev ve sorumluluk alanlarının kendi içinde dönüşmesinde kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda;

DSİ'nin değişen görev ve sorumluluk açısından önemli olan düzenlemelerden ilki, DSİ'nin görev alanlarından biri olan tarımsal sulama konusunda gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi, Türkiye'de sulama hizmeti büyük ölçüde DSİ tarafından yapılmaktaydı. "DSİ Genel Müdürlüğü 6200 sayılı "Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun" hükümlerine göre; inşa ettiği sulama tesislerinin işletme bakım ve yönetim sorumluluğunu kendisi yürütmekte veya adı geçen kanunun 2. Maddesinin (k) fıkrası uyarınca çeşitli tüzel kişilere devretmektedir."¹²³ Fakat "1993 yılına kadar genellikle ana işletme ve bakım birimlerinden uzak, işletme ve bakım birimleri kurulmamış veya sulama alanı küçük olan, devlet sulama işletmeciliği ile işletilmesi mümkün olmayan tesisler öncelikle devredilirken, anılan tarihten sonra büyük sulama alanlarına sahip tesisler de devredilmeye başlanmıştır."¹²⁴ Başka bir deyişle, 1993 yılına kadar "devlet sulama işletmeciliği tercih edilen bir işletmecilik yöntemi iken, 1993'ten bu yana faydalananların oluşturdukları birlikler ve yerel yönetimlerce yapılan sulama işletmeciliği öne çıkmıştır."¹²⁵ Devlet sulama işletmeciliğinden büyük ölçüde vazgeçilmesine getirilen açıklama ise, DSİ'nin "1993 yılından bu yana 'katılımcı sulama yönetimi' oluşturma adı altında 'sulama tesislerinin verimli işletilemediği' gerekçesiyle, bu tesisleri sulama birlikleri ve çiftçi kuruluşlarına büyük ölçüde devretmiştir." şeklindedir.¹²⁶ Ayrıca, "bütçe ve diğer imkanlardaki azalma, faydalananların hizmetleri daha düzenli, süratli ve ekonomik olarak yapabilecekleri düşüncesi ve dünyadaki benzer gelişmeler." sulama tesislerinin verimli işletilemediğine ek sebep olarak gösterilmekte" ve "çiftçi katılımı ve yerinden yönetim, özdenetim, faydalar, işletme ve bakım giderlerinde azalma (Personel

¹²³ Dünden Bugüne DSİ, s. 34

¹²⁴ Dünden Bugüne DSİ, s.35

¹²⁵ Dünden Bugüne DSİ, s. 34

¹²⁶ Tayfun Çınar, "Su Hizmetleri Yönetiminde Neoliberal Reform Ve Uygulamalar", Kuraklık ve Su Sorunları, Tes – İş, Ekim 2007, s.85.

giderleri, enerji giderleri, bakım ve onarım giderleri), daha adil su dağıtımı, sorunların yerinde çözümü”nün amaçlandığı ifade edilmektedir.¹²⁷ Bu yöndeki açıklamalarla birlikte sulama hizmetinin devir yöntemi,” 1993 yılından başlayarak genel kurula dönüşmüştür. Sulama birlikleri de bu tarihten başlayarak hızla artan bir önem kazanmıştır.”¹²⁸ “1993 yılından itibaren büyük çaplı sulama tesislerinin Dünya Bankası'nın teşvikiyle su kullanıcı birliklerine devri "hızlandırılmış transfer programı"yla gerçekleştirilmiştir.”¹²⁹ “Hızlandırılmış transfer programıyla DSİ inşasını gerçekleştirdiği sulama projelerinin mülkiyetini değil, işletme bakım ve yönetim sorumluluğunu su kullanıcılarına devir etmiştir. Söz konusu sulama tesisleri köyler, belediyeler, birlikler ile özel hukuk tüzel kişiliği olarak 1163 sayılı yasaya göre kurulmuş kooperatiflere devredilmiştir.”¹³⁰ 1997’de kabul edilen Dünya Bankası’nın yeni ülke yardım stratejisi sulamada özelleştirme ve yerelleştirme kapsamında bu devirlerin yapılmasını teşvik etmiştir. Dünya Bankası’nca hazırlanan Sulama Yönetiminde ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi (PPIMIP) ile danışmanlık ve eğitim desteği de sağlanmıştır.¹³¹ 1998-2004 yılları arasında Dünya Bankası’ndan sağlanan kredi kullanımıyla Sulama Yönetiminde ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi (PPIMIP) tamamlanmıştır.¹³² Bu proje ile, DSİ’nin kolaylıkla özelleştirme yapmasının önündeki engeller büyük ölçüde kaldırılmıştır. Bu kapsamda, “2005 yılı itibarıyla ise su kullanıcı örgütlerine transfer edilen toplam alan 1,860,969 hektara ulaşmıştır. Bunun karşılığında DSİ’nin işletme ve bakım sorumluluğunda olan alan sadece 113,158 hektardır. Bu rakamlardan da açıkça ortaya çıktığı üzere DSİ’nin tarımsal sulamada işletme ve bakım sorumluluğundaki alan tüm sulama alanının sadece %6’sı civarına inmiştir.”¹³³ Sulama Yönetiminde ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi’yle tarımsal alanda yapılan özelleştirmelere, “Dünya Bankası ve uluslar arası finans kuruluşlarının politikaları doğrultusunda ilgili kurumlarda “Sulama Suyunun Satış ve Dağıtımının da

¹²⁷ Devlet Su İşleri. Tarım. <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/tarim> (20.03.2011)

¹²⁸ Güler, s.209

¹²⁹ Çınar, “Su Hizmetleri Yönetiminde Neoliberal Reform Ve Uygulamalar”, s.85

¹³⁰ Tayfun Çınar, “Türkiye’de Su Yönetiminin Yapısal Değişimi”, Barış Övgün (Ed), **Kamu Yönetimi; Yapı İşleyiş Reform** içinde (129-145), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No: 242, 2009, ss.133 - 134

¹³¹ Çınar, “Türkiye’de Su Yönetiminin Yapısal Değişimi”, ss.133 - 134

¹³² DSİ’nin dış finansmana başvurma gerekçesi ile dış finansman sağladığı finans kuruluşları için bkz.

http://www.dsi.gov.tr/turkce_52_yil.pdf, (Erişim Tarihi: 01.10.2007)Aktaran Çınar, “Türkiye’de Su Yönetiminin Yapısal Değişimi”, ss.133 - 134

¹³³ Çınar, “Su Hizmetleri Yönetiminde Neoliberal Reform Ve Uygulamalar”, s.86

Özelleştirilerek bu hizmetin de özel sektör eliyle verilmesinin yasal altyapısı da 9.5.2008 tarih ve 5762 sayılı yasa ile hazırlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle Diyarbakır - Silvan, Balıkesir, Manyas sulama suyu özelleştirilmesinin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.”¹³⁴

Yukarıda sulama tesislerinin devredilmesine yönelik anlatılan tüm bu bilgilerden hareketle ve bu bilgilere ek olarak, 1960-1969 yılları arasında DSİ tarafından 10 656 hektar, 1970 – 1979 yılları arasında 10.049 hektar, 1980 – 1989 yılları arasında 22.993 hektar alanın devri söz konusuysa, 1993 yılından itibaren 1990 – 1999 yılları arasında 1.486.254 hektara, 2000 – 2003 yılları arasında ise 296.671 hektara ve 2003 – 2009 yılları arasında 2.135.824 hektara ulaşmıştır.

Tablo 3
Dönemler İtibarıyla Devredilen Sulama Alanları

Dönemler	Devredilen Alan (ha)
1960- 1969	10.656
1970-1979	10.049
1980-1989	22.993
1990-1999	1.486.254
2000-2003	296.791
2009-2003	2.135.824

Kaynak: 1960 yılından 2003’e kadar olan dönem <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/tarim> “ ve 2009-2003” dönemi ise Düünden Bugüne DSİ adlı kaynaktan kullanılarak oluşturulmuştur.

DSİ’nin değişen görev ve sorumlulukları açısından önemli olan düzenlemelerden bir diğeri ise yine DSİ’nin görev alanlarından olan içme-kullanma suyu üzerinde gerçekleşen değişimlerdir. DSİ’nin görev ve sorumluluk alanları kısmında bahsedildiği üzere DSİ, İller Bankası ile birlikte içmesuyu finansmanını sağlamak, yatırımlarını ve planlamasını yapmakla görevli bir merkezi yönetim kuruluştur. Fakat, DSİ ile birlikte İller Bankası’nın da belediyelere finansman sağlama görevi, 1980’li yıllarla birlikte oluşturulamaya başlayan yasal düzenlemelerle özel sektöre açık hale getirilmiştir. Yerelleştirerek özelleştirmenin önünü açan ve doğrudan

¹³⁴ Eda Çelik Yazıcıoğlu. “Kamu Özel Sektör İşbirliği Modeli: Kamu Hizmeti Hakkının Paylaşılması”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 31-40

DSİ üzerinde değil fakat 1990'lı yıllarda suyun ticarileşmesi üzerinde etkili olacağı için de DSİ ve DSİ'nin uygulamalarında da değişime yol açacak olan İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (İSKİ) kuruluş kanunudur. 1981 yılında yürürlüğe giren 2560 sayılı bu kanunun amacı, "İstanbul Belediyesinin su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bu amaçla gereken her türlü tesisi kurmak, kurulu olanları devralmak ve bir elden işletmek"¹³⁵ olarak belirtilmiştir. Bu kanun ile, daha önce İller Bankası'nın yerel yönetimlerin su ve kanalizasyon hizmetleri için gerekli yerel kredi sağlama görevi büyük ölçüde büyükşehir belediyelerine devredilmiş olmaktadır ve bu uygulamayla, belirtilen "hizmetin özelleştirilmesine olanak sağlayan maddeleri ile T.C. Maliye Bakanlığının iznine bağlı olarak uluslararası kuruluşlara borçlanabilme olanağının da sağlanmasıyla su ve kanalizasyon sektöründe yeni bir idari yapılanma ortaya çıkmıştır. Bu yeni yapılanmanın temel çizgisi şirketleştirme-özelleştirme kısaca suyun ticarileştirilmesi olarak adlandırılabilir."¹³⁶ Bu çerçevede, 1984 yılında Ankara, İstanbul ve İzmir'de büyükşehir belediyelerinin kurulmasıyla, İller Bankası bu şehirlerdeki görevini belediyelere devretmiş ve böylelikle de "İSKİ Modeli Su İşletmeciliği" adı verilen uygulamaya geçilmiştir. Kanunun başlıca görevi, "içme, kullanma ve endüstri suyu ihtiyaçlarının her türlü yeraltı ve yerüstü kaynaklarından sağlanması ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılması için; kaynaklardan abonelere ulaşıncaya kadar her türlü tesisin etüt ve projesini yapmak veya yaptırmak, projelere göre tesisler kurmak veya kurdurmak, kurulu olanları devralıp işletmek ve bunların bakım ve onarımını yapmak, yaptırmak ve gerekli yenilemelere girişmek" olarak belirtilmiştir.¹³⁷ Bu kanunla, İller Bankası'nın büyük şehirlerin suyu kullanmak için üstlendiği altyapı giderlerini karşılama yetkisi büyük oranda büyükşehir belediyelerine devredilmiştir.

1980'li yıllarda merkezi su yönetiminin görevlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve yerel yönetimlerin de doğrudan ticari ve yabancı kredi ile borçlanmaya başlaması ile kamusal su yönetiminde yeniden yapılandırmaya gidilmiş ve su özelleştirmelerinin önü açılmıştır. Bunun önemli örneklerinden biri İstanbul'un yaşadığı susuzluk tehdidi bahane edilerek Kocaeli' deki Yuvacık Barajı'nın DSİ' nin

¹³⁵ 26.01.1977 tarihli ve 15831 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx> (06.05.2011)

¹³⁶ Selim Yılmaz/Çalışma Grubu, "Gats: Su Ticareti Yapılabilen Değerli Bir Metadır", İKK Ölçü Dergisi, Aralık 2003, <http://www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm>

¹³⁷ 26.01.1977 tarihli ve 15831 sayılı Resmi Gazete.

sorumluluğundan çıkartılarak İzmit Büyükşehir Belediyesi girişimiyle yap-işlet-devret modeline dönüştürülmesidir.¹³⁸ Bu yolla İzmit Yuvacık Barajı'nın işletme imtiyazı 16 yıllığına küresel bir şirkete verilirken, benzer şekilde Antalya'da da su işletme imtiyazı 10 yıllığına büyük su şirketlerinden birine verilmiştir.

1994 yılında 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap – İşlet – Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun yürürlüğe girdi. “Bu kanun, köprü, tünel, baraj, sulama, içme ve kullanma suyu, arıtma tesisi, kanalizasyon, haberleşme, enerji üretimi, iletimi, dağıtımı, maden ve işletmeleri, fabrika ve benzeri tesisler, çevre kirliliğini önleyici yatırımlar, otoyol, demiryolu, yer altı ve yerüstü otoparkı ve sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları ve benzeri yatırım ve hizmetlerin yaptırılması, işletilmesi ve devredilmesi konularında, yap – işlet – devret modeli çerçevesinde sermaye şirketlerinin veya yabancı şirketlerin görevlendirilmesine ilişkin usul ve esasları kapsar.”¹³⁹ “Bu kanunda geçen yap – işlet – devret modeli ile “yatırım bedelinin (elde edilecek kar dahil) sermaye şirketine veya yabancı şirkete, şirketin işletme süresi içerisinde ürettiği mal veya hizmetten yararlananlarca satın alınması suretiyle ödenmesi” hükme bağlanmıştır.¹⁴⁰ Bu kanun ile, içme ve kullanma suyu hizmetlerinin yap - işlet - devret modeli ile yapılması hükme bağlanmış ve bu model ile bu hizmetlerin ticarileşmesi yasal bir görünüm kazanmıştır.

1999 yılına gelindiğinde yürürlüğe giren 4446 sayılı yasa ile anayasanın bazı maddelerinde özelleştirme yapılmasını olanaklı hale getirecek bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu yasayla, anayasanın 47., 125. ve 155. maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Anayasanın 47. maddesine “Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilir veya devredilebileceği kanunla belirlenir.” şeklinde bir madde eklenmiştir.¹⁴¹ Bu maddede yapılan değişiklikler

¹³⁸ Tayfun Çınar, “Kuraklık ve Kentsel Su Yönetimi Sorunu: Türkiye Örneği”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, s.17.

¹³⁹ 13.06.1994 tarih ve 21959 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21959.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21959.pdf> (22.07.2011)

¹⁴⁰ 13.06.1994 tarih ve 21959 sayılı Resmi Gazete.

¹⁴¹ 13.06.1999 tarih ve 21959 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21959.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21959.pdf> (26.02.2010)

“kamu hizmeti niteliği taşıyan hizmet ve yatırımların özel hukuk kişilerin yaptırılmasına açıkça olanak tanınmıştır.”¹⁴² Anayasanın değiştirilen bir diğer maddesi olan 125. Maddesine “Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.” ibaresi eklenmiştir.¹⁴³ Bu madde ile, “devlet ile özel teşebbüsler arasındaki ilgili uyuşmazlıklarının resmi yargı organları dışında hakemlerce halline olarak tanınmıştır.”¹⁴⁴ 4446 sayılı kanun ile anayasada yapılan son değişiklik ise 155. maddededir. Buna göre, “Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.”¹⁴⁵ Yani, 155inci maddede yapılan değişiklikle Danıştay’ın kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini denetleme yetkisi kaldırılmıştır. Bu maddeye ilişkin TBMM’de yapılan görüşmeler sırasında imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinin TBMM onayı ile yürürlüğe girmesini öngören önerge ise reddedilmiştir. Böylece artık sadece özel hukuk sözleşmesi niteliğindeki yatırım ve kamu hizmetleri kanunla belirlenecektir; ancak Devlet ile özel teşebbüsler arasında yapılacak sözleşmeler, yapılma aşamasında herhangi bir kurumsal denetime tabi olmayacaktır.¹⁴⁶

Bu düzenlemeler sonunda “su hizmetleri alanında yap – işlet – devret modeli kapsamında tamamlanan ilk proje”¹⁴⁷ Yuvacık Barajı olmuştur. “Türkiye’de Yuvacık Barajı örneği göz önünde tutularak baraj yapımı ve işletmesi büyükşehir belediyelerinin sorumluluk alanına sokulmuştur. Bu kapsamda, yerel yönetimler reformu olarak kamuoyuna sunulan değişiklik paketinin önemli parçalarından biri olan 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile “su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek,

¹⁴² N. Ayşe Odman Boztosun, “Su Piyasasının Oluşturulması ve Denetimi”, **Uluslar arası Sempozyum Dünyada Kalkınma İçin Su**, İstanbul: DSİ, 7-11 Eylül 2005, s. 237

¹⁴³ Kerim,s.

¹⁴⁴ Boztosun, s. 237

¹⁴⁵ Kerim,s.

¹⁴⁶ Boztosun, 237

¹⁴⁷ Çınar, Türkiye’de Su Yönetiminin Yapısal Değişimi, s. 140

derelerin ıslahını yapmak, kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak” görevi büyükşehir belediyelerine verilmiştir.”¹⁴⁸

Reform kapsamında yapılan değişikliklerle kamu hizmetinin niteliği gereği baraj yapımından ve barajdan getirilecek suyun taşınacağı boruların döşenmesinden asıl olarak sorumlu olması gereken DSİ’nin bu yatırımlarda adeta yerel yönetimlere yönelik olarak bir danışman kuruluş kimliğine büründürülmüştür.¹⁴⁹

Diğer yandan DSİ’nin enerji alanındaki görev ve sorumluluklarına dahil olan hidroelektriğe dair de yapılan düzenlemeler DSİ’nin değişen yapısını anlamak açısından önemlidir. “1984 yılına kadar HES’lerin etüt, projelendirme ve yapımı DSİ Genel Müdürlüğü’nün sorumluluk alanındayken enerji yatırımlarındaki kamu finansman sorununun aşılabilmesi ve yerli ve yabancı özel sektör sermayesinin bu alanda teşvik edilmesi amacıyla 3096 sayılı YİD modeli uygulamaya konulmuştur.”¹⁵⁰

3096 sayılı kanunun amacı, “Türkiye Elektrik Kurumu dışındaki özel hukuk hükümlerine tabi sermaye şirketleri statüsüne sahip yerli ve yabancı şirketlerin elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticareti ile görevlendirilmesini düzenlemek” olarak belirtilmiştir.¹⁵¹ Bu kanun ile, “elektrikle ilgili hizmet vermek üzere kurulmuş olan sermaye şirketlerine; Devlet Planlama Teşkilatının görüşünü havi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının teklifi üzerine, Bakanlar Kurulu, önceden yönetilmekte belli edilmiş görev bölgelerinde, elektrik üretim, iletim ve dağıtım tesisleri kurulması ve işletilmesi ile ticaretinin, yaptırılmasına karar verebilir.”¹⁵² Bu kanun ve uygulama yönetmeliğiyle iki tür sözleşme ortaya konmuştur. “Bunlar ‘elektrik üretimi yapacak tesisi kurma ve işletme müsadesi’ üzerine yapılacak ‘görev sözleşmesi’ ile görev bölgelerinde kamu kurum ve kuruluşlarınca (KİT’ler dahil) yapılmış veya yapılacak üretim, iletim ve dağıtım tesislerinin işletme haklarının görevli şirketlere verilmesi

¹⁴⁸ Çınar, Türkiye’de Su Yönetiminin Yapısal Değişimi, s. 140

¹⁴⁸ Çınar, Türkiye’de Su Yönetiminin Yapısal Değişimi, s. 140

¹⁴⁹ Güney Kerim. HES RAPORU (TASLAK). <http://www.scribd.com/doc/52170400/1/HES-RAPORU-TASLAK> (22.11.2011)

¹⁵⁰ İnşaat Mühendisleri Odası Enerji Komisyonu, “Kamu İşletmeciliğinde Tasfiye Süreci: DSİ Örneği”. <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/13846.pdf> (18.11.2011)

¹⁵¹ 19.12.1984 tarihli ve 18610 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18610.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18610.pdf> (17.12.2010)

¹⁵² 19.12.1984 tarihli ve 18610 sayılı Resmi Gazete

sonucu yapılacak ‘işletme hakkı verilmesi sözleşmesi”dir.¹⁵³ “1992 yılında kurulu güçleri toplamı 7719 MW olan 29 adet büyük ölçekli HES projesi ‘Hükümetler Arası İkili İşbirliği Modeli’ kapsamına alınarak %100 Dış Kredili Anahtar Teslimi olarak yapılabilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.”¹⁵⁴

Bu düzenlemelerin ardından, Türkiye’deki elektrik piyasasının işleyiş esaslarını belirleyen 20 Şubat 2001’de 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı; “elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir elektrik enerjisi piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanması” olarak belirtilmiştir.¹⁵⁵ Bu kanun; “elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı, toptan satışı, perakende satış hizmeti, ithalat ve ihracatı ile bu faaliyetlerle ilişkili tüm gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülüklerini, Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumunun kurulması ile çalışma usul ve esaslarını ve elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesinde izlenecek usulü kapsar.”¹⁵⁶ Bu kanun hükümleri doğrultusunda elektrik üretimi ile ilgili her türlü işlemlerin piyasa şartlarında yürütülmesi ilkesi benimsenmiştir. Böylece elektrik üretim hizmetleri Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu yönetimine verilmekte ve bu konudaki üretim hizmetleri özel sektörün yatırımlarına açılmaktadır.”¹⁵⁷

Bu kanunun ardından yine 2001 yılında 4646 sayılı Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) kurulmuştur. Bu kanunun amacı, “..rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf

¹⁵³ İsmail Küçük, “Artık Yenilenemeyen Enerji Kaynağımız Hidrolik Enerji”. *Meteoroloji Mühendisleri Odası*. No.442. Mayıs 2011. http://www.emo.org.tr/ekler/b721d969b9add0c_ek.pdf?dergi=649 . (21.11.2011), s.31

¹⁵⁴ İnşaat Mühendisleri Odası Enerji Komisyonu. “Kamu İşletmeciliğinde Tasfiye Süreci: DSİ Örneği”. *İMO*. <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/13846.pdf> (18.11.2011) s. 80

¹⁵⁵ 03.03.2001 tarihli ve 24335 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18610.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18610.pdf> (23.07.2011)

¹⁵⁶ 03.03.2001 tarihli ve 24335 sayılı Resmi Gazete,

¹⁵⁷ Güney Kerim. HES RAPORU (TASLAK). <http://www.scribd.com/doc/52170400/1/HES-RAPORU-TASLAK> (22.11.2011), s.2.

bir enerji piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme denetiminin sağlanmasıdır.”¹⁵⁸

Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu’nun kurulmasından sonra, 2003 yılında Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır. “Su Kullanım Hakkı Anlaşması, hidroelektrik enerji üretim tesislerinin su kullanımına ilişkin işletme esaslarını ve DSI’ye ödenecek bedellerin ödeme şeklini belirleyen yazılı hükümlere ve şartlara göre DSI ile tüzel kişilik arasında imzalanan bir anlaşmadır. Bu yönetmelikle birlikte piyasada faaliyet gösteren veya gösterecek tüzel kişilerin hidroelektrik enerji üretim tesisleri kurması ve işletmesine ilişkin üretim lisansları için DSI ile bir Su Kullanım Hakkı Anlaşması imzalamaları gerekmektedir.”¹⁵⁹ 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanun kapsamında "Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması imzalanmasına ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" in 26 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe girmesiyle enerji üretim tesislerinin yapımı tamamen özel sektöre verilmiştir. Söz konusu Kanun kapsamında Hidroelektrik Santral projeleri DSI web sitesinde yayınlanarak özel sektör başvurusuna açılmıştır. ¹⁶⁰ Bu kapsamda, “DSI ve EİE proje portföyünde yer alan ve halen geliştirilmemiş olan 129 adet HES projesi internette yayınlanarak özel şirketlerin başvurusuna açılmış ve bunlardan 2389 MW kurulu gücünde 54 adet HES projesine başvuru yapılmıştır.”¹⁶¹

2004 yılına gelindiğinde, 17 Martta Yüksek Seçim Kurulu Kararı ile Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesi düzenlenmiştir. Bu belgede Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde elektrik piyasasında serbestleşmeye devam edileceği belirtilmiştir. Bu belgeye göre, “Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından inşa edilmiş, işletmeye alınmış ve alınacak hidroelektrik üretim tesislerinin enerji üretimi ile ilgili kısımları ve bunların mütemmim cüzleri olan taşınmazların, gerçek maliyetleri

¹⁵⁸ Dünden Bugüne DSI, s.64

¹⁵⁹ Kerim

¹⁶⁰ İnşaat Mühendisleri Odası Su Çalışma Grubu Su Hakkı Raporu, s.36

¹⁶¹ Dünden Bugüne DSI, s. 64

dikkate alınarak 2004 yılı Mayıs ayına kadar DSİ'ye herhangi bir bedel ödenmeksizin EÜAŞ'a devri sağlanacaktır.”¹⁶²

Tüm bu düzenlemelerin ardından, hidroelektrik santrallerin çevreci olduğuna dair 18 Mayıs 2005 tarihinde 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretim Maksatlı Kullanımına İlişkin Kanun yürürlüğe girmiştir. “Bu Kanunun amacı; yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik enerjisi üretimi amaçlı kullanımının yaygınlaştırılması, bu kaynakların güvenilir, ekonomik ve kaliteli biçimde ekonomiye kazandırılması, kaynak çeşitliliğinin artırılması, sera gazı emisyonlarının azaltılması, atıkların değerlendirilmesi, çevrenin korunması ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulan imalat sektörünün geliştirilmesi” olarak belirtilmiştir.¹⁶³ Bu kanunda “Yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik enerjisinin iç piyasada ve uluslararası piyasalarda alım satımında kaynak türünün belirlenmesi ve takibi için üretim lisansı sahibi tüzel kişiye EPDK tarafından "Yenilenebilir Enerji Kaynak Belgesi" (YEK Belgesi) “nin verileceği belirtilmiştir.¹⁶⁴

24 Mayıs 2006 tarihinde 5496 sayılı Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile, EPDK'ye kamulaştırma yetkisi verilmiştir. Elektrik piyasasında üretim ve/veya dağıtım faaliyetlerinde bulunan lisans sahibi özel hukuk tüzel kişilerinin kamulaştırma talepleri Kurum tarafından değerlendirilir ve uygun görülmesi hâlinde 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununda belirtilen esaslar dahilinde Kurumca kamulaştırma yapılır. Bu konuda kurulca verilecek olan kamulaştırma kararları kamu yararı kararı yerine geçer. Bu durumda kamulaştırma bedelleri ile kamulaştırma işlemlerinin gerektirdiği diğer giderler kamulaştırma talebinde bulunan lisans sahibi tüzel kişi tarafından ödenir.¹⁶⁵

DSİ'nin görev ve sorumluluk alanlarındaki değişimler bu yöndeyken, ayrıca doğrudan DSİ'nin kurumsal olarak işleyişini etkileyen değişimler de söz konusudur.

¹⁶² T.C. Kalkınma Bakanlığı Kurumsal ve Stratejik Yönetim Dairesi Başkanlığı, Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu Ve Özelleştirme Strateji Belgesi, Mart 2004. <http://www.sp.gov.tr/documents/ElektrikStrateji.pdf> (30.03.2011)

¹⁶³ 18.5.2005 tarihli ve 25819 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/05/20050518.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/05/20050518.htm> (19.08.2011)

¹⁶⁴ 18.5.2005 tarihli ve 25819 sayılı Resmi Gazete

¹⁶⁵ 24.05.2006 tarihli ve 26177 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060524.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060524.htm>

“Yapılan yasa ve Anayasa değişiklikleri ile 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren DSI ‘hükmi şahsiyeti haiz katma bütçeli’ kuruluş olma statüsünden çıkartılarak bağımsız hareket etme özelliğini kaybedecek şekilde genel bütçeye dahil edilmiştir... Bu süreç içerisinde 1 Temmuz 2006 tarihinde kabul edilen 5539 sayılı yasa ile önceki yıllar yatırım programında yer alan projelerin tamamlanması için DSI Genel Müdürlüğü’ne yedi yıllık bir süre tanınarak bu alandaki özelleştirmenin önü açılmıştır.”¹⁶⁶

¹⁶⁶ İnşaat Mühendisleri Odası Enerji Komisyonu, s.78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DSİ'DE ÜÇÜNCÜ DÖNEM: DSİ VE 5. DÜNYA SU FORUMU

3.1. Dünya Su Forumları

Dünya su forumları, 1990'lı yıllarla birlikte neoliberalizmin metalaşma döngüsünde yerini bulan suyun, kamusal bir mal iken piyasalaşmaya başlamasında önemli birer yer edinmişlerdir. Bu amaçta temellenen forumlar, 1997 yılından beri Dünya Su Konseyi ve forumun organize edildiği ülke tarafından üç yılda bir düzenlenmektedir. Dünya su forumları suyun sınırlı değil kıt bir kaynak olduğunu ve bu sebeple de ekonomik bir değeri olduğunu kabul eder. Bu kabul, suyun öncelikle ticarileştirilmesini ve sonrasında özelleştirilmesini beraberinde getirir.

Birinci Dünya Su Forumu, 1997 yılında Fas'ın Marakeş kentinde, İkinci Dünya Su Forumu Hollanda'nın Lahey kentinde 2000 yılında düzenlenmiştir. Bu forumda, "Dünya Su Vizyonu" adlı Dünya Su Konseyi'nin temel politikalarını kapsayan belge hazırlanmıştır. Üçüncü Dünya Su Forumu, 2003 yılında Japonya'nın Kyoto şehrinde yapılmıştır. Dünya Su "Forumu Johannesburg'da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2002), Bonn'da yapılan Uluslararası Su Konferansı (2001) ve Newyork'da yapılan Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi (2000) toplantının amacı bağlamında yeni taahhütler ile tartışmaları bir adım ileriye götürmüştür."¹⁶⁷ 2003'te Kyoto'da yapılan üçüncü Dünya Su Zirvesi'nde, suyun bir insan hakkı olduğuna değinilmemiş ve su 'temel insan ihtiyacı' olarak nitelendirilmiştir. Taylan, dünya su forumları üzerine; "2000 Hollanda ve 2003 Kyoto su forumlarıyla sanayileşmiş ülkelerdeki su kullanımına odaklanan forum 2006 Meksika Forumu ile yüzünü tarım ekonomisi güçlü toplumlara dönmüştür."¹⁶⁸ Bu kapsamda, 5.'si 2009 yılında İstanbul'da yapılması planlanan forumun Meksika'dakinin devamı olduğu forum koordinatörü

¹⁶⁷ 5.Dünya Su Forumu, 3. Dünya Su Forumu Kyoto- Japonya 2003, Mart 2003, <http://www.worldwaterforum5.org/index.php?id=1962&L=5> (11.09.2011)

¹⁶⁸ Taylan Ulaş Evcimen, "Sürdürülebilir Kalkınmadan Dünya Su Forumuna", Politeknik, 11 Eylül 2009, <http://politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge/28-cevre/1282-surdurulebilir-kalkinmadan-dunya-su-forumuna-taylan-ulas-evcimen-.html> (14.06.2011)

tarafından özellikle dile getiriliyor.”¹⁶⁹ yorumunu yapmıştır. Taylan’ın yorumunda, Meksika ile Türkiye’yi “tarım toplumu” olarak değil de geç kapitalistleşen ülke olarak okuduğumuzda yaptığı yorumun gerçekliği yansıttığını söylemek mümkün olacaktır.

3.2. DSİ ve 5. Dünya Su Forumu

2006 yılında Meksika’da gerçekleştirilen 4. Dünya Su Forumu’nda, Dünya Su Konseyi üyesi olan ve aynı zamanda Meksika’daki forumun yönetim kurulu üyeliğine seçilen DSİ’nin eski Genel Müdürü Veysel Eroğlu:

“Türkiye’nin dünyadaki su kaynakları bakımından önemi açık. Ayrıca Türkiye’de su kaynaklarının geliştirilmesi konusunda büyük bir potansiyel var. Belki biz DSİ ve Türkiye’deki ilim adamları olarak bunun farkında değiliz. Büyük bir tecrübemiz var. Müteahhitlerimiz dünyada su kaynakları sistemleri, barajlar, sulama ve arıtma tesisleri gibi çok sayıda proje inşa ediyorlar. Bu konuda dünyada itibarlı bir yerimiz var.. 5. Dünya Su Forumu’na talibiz. Dikkat ederseniz İstanbul dünyanın merkezi, 5. Dünya Su Forumu’nu İstanbul’da yapalım. Biz buna hazırız. Dışardan gelen 70 katılımcı ile sıkı dostluklar kurduk. Onlardan bizim fahri elçimiz olmalarını rica ediyorum.”¹⁷⁰ şeklinde bir konuşma yapar. Türkiye’nin ve DSİ’nin 5. Dünya Su Forumu’nun İstanbul’da yapılması konusundaki açık irade beyanı niteliğindeki bu ifadelerin de etkisiyle, Türkiye’nin su kaynaklarının kendine yeter durumda olması, yer altı sularının zengin ve henüz aktive edilmemiş olması ve toplumsal hareketlerin su alanındaki çıkarları farklı olduğu için suyun ticarileştirilmesine karşı topyekün homojen bir muhalefetin örgütlenmesinin çok zor olacağı beklentisiyle 5. Dünya Su Forumu’nun İstanbul’da yapılmasına karar verilir.¹⁷¹

Bu kararın ardından foruma hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır. Forum’un hazırlık süreci, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı’na bağlı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, T.C. Dışişleri Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Su ve

¹⁶⁹ Evcimen.

¹⁷⁰ Veysel Eroğlu, “4. Dünya Su Forumuna Doğru”, *Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü*, http://www2.dsi.gov.tr/duyuru/s_sukonusma2.htm (23.11.2011)

¹⁷¹ Bu bilgiler http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=24791 edinilmiştir.

Kanalizasyon İdaresi tarafından yürütülmüştür.¹⁷² Bu sürecin ilk adımı 22 – 24 Mart tarihleri arasında Antalya’da Uluslar arası Nehir Havzası Yönetimi Kongresi sırasında bir ‘başlangıç toplantısı’ ile atılmıştır.¹⁷³ Başlangıç toplantısıyla başlayan hazırlık sürecinde Türkiye İçi Bölgesel toplantısı ve eş zamanlı olarak Türkiye çevresi toplantıları da yapılmıştır. Türkiye’de düzenlenen tüm toplantılar ” T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı ile DSİ Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmiştir.¹⁷⁴ “Mart 2007 ve Kasım 2008 tarihleri arasında DSİ Genel Müdürlüğü, DSİ Bölge Müdürlükleri, **bilim** adamları ve sivil toplum örgütleri (özellikle Çiftçiler Birliği, Çiftçiler Odası, İnşaat, Çevre ve Ziraat Mühendisleri Odaları) ile birlikte toplam 16 adet Türkiye İçi Bölgesel Toplantısı”¹⁷⁵ ve 6 adet Türkiye çevresi toplantısı yapılmıştır. Tüm bu toplantıların ardından 5. Dünya Su Forumu İstanbul’da toplanmıştır. “Dünya Su Konseyi, forum konularının belirlenmesinde ve forumun politik sürecinde asli unsurdur. 5. Dünya Su Forumu'nun komitelerindeki Türkiye ayağını oluşturan temsilcilerin, bulunma nedeni ise yerel destek sağlamaktır.”¹⁷⁶ Bu kapsamda, Dünya Su Konseyi’nin yönlendiriciliğinde temellenen foruma Türkiye’den yerel desteği başta DSİ ve İSKİ sağlamıştır.

Türkiye’den foruma yerel destek DSİ ve İSKİ’nin yanısıra, sendikalar adına yalnızca Hizmet – İş’in katılımı ve fakat birçok firmanın, derneğin ve sivil toplum kuruluşunun sponsorluğunda ve katılımında sağlanmıştır. Forumu katılım hem forumun hem de DSİ’nin hangi sınıfı temsilen hareket ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu noktada, Türkiye’den Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Uluslararası Ticaret Odası (ICC) ve Uluslararası Yatırımcılar Derneği(YASED), Türk İş Adamları ve Sanayicileri Derneği (TÜSİAD), Bağımsız Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD), Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (TBCSD), Ankara Ticaret Odası (ASO), AB Vizyonu, İstanbul Ticaret Odası (İTO), İstanbul Sanayi Odası (İSO), Türk Amerikan İş Derneği (TABA), Otomotiv

¹⁷² 5. Dünya Su Forumu Sekreterliği, “Türkiye Ve Çevresi Belgesel Dökümanı”, TC. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2009.

http://www.worldwaterforum5.org/fileadmin/WWF5/Library/Publications/TURKIYE_VE_CEVRESI_TR.pdf (29.11.2011) s.4.

¹⁷³ 5. Dünya Su Forumu Sekreterliği, s.6.

¹⁷⁴ 5. Dünya Su Forumu Sekreterliği, s. 14

¹⁷⁵ 5. Dünya Su Forumu Sekreterliği, s.8

¹⁷⁶ İnşaat Mühendisleri Odası Su Çalışma Grubu Su Hakkı Raporu, s.39

Sanayicileri Derneği (OSD), Şişe Suyu Üreticileri Derneği (SUDER), Ulusal Sanayici ve İş Adamları Derneği (USİAD), Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği (TÇMB), İsviçre Ticaret Odası Türkiye, Mersin Ticaret Odası (MSO), Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Örgütü (KOSGEB), Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Ege İhracat Birliği (EIB), iş ve sanayi birliğinden katılımcılardır.

İş ve sanayi birliklerinden gelen yoğun ilgiyle düzenlenen forumun ana teması “Farklılıkların Suda Yakınlaşması” olarak belirlenmiştir. Bu ana tema Dünya Su Konseyi tarafından “Avrupa ile Asya, Ortadoğu ile Afrika, Güney ve Kuzey arasındaki coğrafi kavşak noktalarının altını çizmesinin yanında dünyanın zengin ve fakir, gelişmiş ve gelişmekte olan bölgeleri gibi çeşitli su kültürleri arasındaki kavramsal ayrılıklara da gönderme yapmaktadır. ‘Farklılıkların Birleştirilmesi’ kavramı aynı zamanda yerel, ulusal, bölgesel ve küresel çapta **su kullanıcıları, karar-alıcılar, su uzmanları ve çalışanları** arasında ileri seviyede bir **bilgi alışverişi** ve gelişkin bir anlayış oluşturma hedefini de ifade etmektedir. Bu farklı bakış açıları arasında bir alışveriş sağlamak amacıyla köprüler inşa etmek, farklılıkların üzerine çıkma ve **çeşitli taraf ve sektörleri bir araya** getirme fırsatları yaratacaktır. Son olarak bu tema, **kaynakların daha iyi yönetilmesinin** Binyıl Kalkınma Hedeflerinin tümüne ulaşmakta katkı sağlaması açısından **uluslararası su camiasını** daha somut öneriler ortaya koymaya davet etmektedir.”¹⁷⁷ şeklinde ifade edilmektedir.

Dünya Su Konseyi’nin, 5. Dünya Forumu’nun amacı olarak gördüğü “farklılıkların suda yakınlaşması”nın içeriğini tasvir etmek için kullandığı bu ifadelerden yola çıkarak, forumun amacının sermayenin hangi ülkeden geldiğine bakılmaksızın su yönetiminde söz hakkı olması gerektiği, bu noktadan da hareketle suyun çokuluslu şirketlere bırakılması amacını taşıdığı görülmektedir. Türkiye’de yapılan bu forumda, çok uluslu şirketlerin yani farklılıkların-sermayenin geldiği yerlerin farklılığı- yer altı ve yüzey sularının kullanım haklarına sahip olup suları satıp kar etmek ve su kullanıcılarını da bu şirketlerin müşterisi olmak konusunda yakınlaştırmaktadır. Bu anlamda, genel olarak suyun satıcısı ve müşterisi olma ilişkisi,

¹⁷⁷ 5. Forum: Farklılıkların Suda Yakınlaşması, <http://www.worldwaterforum5.org/index.php?id=1878&L=5%20>
16.08.2011

DSİ'nin de bu ilişkinin görünür hale geldiği bir yapıyı ifade etmekte olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Suyun alıcısı/satıcı arasındaki ilişkinin görünür hale geldiği bir kurum olarak DSİ'nin “farklılıkların suda yakınlaşması” amacıyla edindiği rolle, forumda bu ana amaca ulaşmak üzere belirlenen altı sorunun foruma hazırlık aşamasında konuşulmasının ve forum sonunda da foruma katılanlar tarafından bu sorunların çözümünde hemfikir olunan sonuçlar kapsamında bir değişim sürecine girdiği görülmektedir.

DSİ'yi de bir değişim sürecine alan tematik sürecin bu altı sorunu: küresel değişimler ve risk yönetimi (iklim değişikliğine uyumda suyun rolü; suya bağlı göç, değişen arazi kullanımı, insan yerleşimleri ve su), insani kalkınma ve binyıl kalkınma hedefleri (herkes için su, sanitasyon ve hijyen sağlanması; enerji için su, su için enerji; açlık ve yoksulluğun giderilmesi için su ve gıda; su hizmetlerinin çok amaçlı kullanım ve işlevler), insani ve çevresel ihtiyaçlar dikkate alınarak su kaynaklarının korunması ve yönetimi (Havza yönetimi ve sınıraşan sularda işbirliği; İnsani ve çevresel ihtiyaçları karşılamak için uygun su kaynaklarının ve depolama altyapısının temininin desteklenmesi; Doğal ekosistemlerin korunması, Yüzey suyu, yeraltı suyu, toprak ve yağmur suyunun korunması ve yönetimi), idare ve yönetim (Su ve sanitasyon hakkına daha iyi erişim; Su kurumları ve su reformları; Etik, şeffaflık ve paydaşların güçlendirilmesi, Su hizmetlerinde kamu ve özel sektörün Rollerinin optimizasyonu), finans (Su sektöründe sürdürülebilir finansman; Sürdürülebilir su sektörü aracı olarak maliyet kazanma stratejileri; Dar gelirli lehine finansman politikaları ve stratejileri) eğitim, bilgi ve kapasite geliştirme (Eğitim, bilgi ve kapasite geliştirme; Su bilimi ve teknolojisi- uygun ve yenilikçi çözümler; Mesleki birlikler ve ağlar; Veriye ulaşım, Su ve Kültür) şeklindedir.

DSİ'nin değişiminde etkili olan tematik sürecin bu sorunsalları, genel olarak bütüncül su yönetimini, su iletimi, dağıtımı vs konusunda gerekli altyapının sağlanması ve sağlanamıyorsa dış kredi alınımı, suyun elektrik üretiminde çok daha fazla kullanılmasının özendirilmesi ve bu konuda özel sektörün katılımının artırılması, enerji fiyatlarında su yönetiminden kaynaklanan bir fiyat artışı olmaması için bölgesel ve yerel

yönetimlerin gerekli düzenlemeleri yapması, enerjinin yeniden kullanılabilirliğinin sağlanması, suyun verimli kullanımının sağlanması, sulu tarımın önerilmemesi, suyun depolanmasının artırılması, ulusal ve yerel su kurumları arasında koordinasyonun sağlanması, kamu – özel ortaklıklarının yapılması için gerekli düzenlemelerin yapılması, ademi merkeziyetçi çabaların desteklenmesi, suyla ilgili hizmetlerde maliyetlerin tam olarak fiyatlara aktarılabilmesi, havza yönetimi ve sınıraşan sularda işbirliği yapılması ve su yönetimi kurumlarında reforma gidilmesini önermektedir.

5. Dünya Su Forumu'nun tematik süreci/altyapısı ya da genel olarak neoliberalizmin belirtilen bu önerileri, ancak bölgesel sürecin bilgileri doğrultusunda uygulama alanı bulacaktır. Bu konuda, bölgesel süreç “Afrika”, “Asya-Pasifik”, “Avrupa, Amerika”, “Türkiye ve Çevresi”, “Akdeniz”, “Mena-Arap ülkeleri” bölgeleri olarak gruplandırılmıştır. Türkiye adına bu görev, DSI'ye verilmiştir. DSI; Türkiye'nin bölgelerindeki su kaynakları, su yönetimi ve suyun altyapısı hakkında bir envanter oluşturarak foruma sunmuş ve bu da forumdaki çokuluslu şirketlere Türkiye'deki su kaynaklarına yatırım yapma konusunda bilgi sağlamıştır.

Forumun, bölgesel sürecinin bu yöndeki çıktıları da siyasi sürece veri sağlamaktadır. Hükümetler, yerel yetkililer ve parlamenterlerin katılımıyla oluşan bu süreçte, siyasilerden tematik ve bölgesel süreçlerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda görüş bildirmeleri ve su yönetimi konusunda elde edilen sonuçları uygulamaya koymaları konusunda talepte bulunulmuştur. İlk kez Devlet Başkanları Zirvesi'nin gerçekleştirildiği forumda su politik gündemin ilk sıralarına taşındı.¹⁷⁸

Suyun politik gündemin ilk sıralarına taşınmasının üç önemli gerekçesi vardır. Bunlardan ilki, neoliberalizmin meşruluk zemini olan hukukun suyun ticarileşmesinin ve özelleştirilmesinin yasal zeminini oluşturacak şekilde yeni yasal düzenlemelerin yapılması, ikincisi suyun ticarileşmesine ve özelleştirilmesine karşı oluşan halk mücadelelerinin önüne geçilmesinin sağlanması ve buna bağlı olarak da üçüncüsü toplumlar üzerinde suyun ticarileştirilebilmesinin ve özelleştirilebilmesinin yapılabilmesi için gereken “bilincin” oluşturulmasını sağlamaktır.

¹⁷⁸ A. Argun Akdoğan, “4. Dünya Su Forumu ve İstanbul'da Düzenlenecek 5. Forum Üzerine”, *YAYED-memleket mevzuat*, Mart 2006. http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=514&tipi=7&sube=0 (01.09.2011)

Politik gündeme tüm bu sebeplerle taşınan su, forumda da yukarıda belirtilen tüm bu gerekçelerle suyun özelleştirilmesi amacıyla olunmasına rağmen bu amaç bu şekilde yansımamış ve ancak “Su bir kamu malıdır ve suyla ilgili hizmetlerin kısmen veya tamamen özel sektöre devredilmiş olup olmamasından bağımsız olarak kamunun sıkı kontrolü altında olmalıdır.”¹⁷⁹ şeklinde forum belgelerinde yerini almıştır. Bu ifade su yönetiminde kamu – özel sektör ortaklığını/işbirliğini önermektedir.

Forumda önerilen “kamu-özel sektör işbirliği, suyun yönetiminde, özel sektörün su parasını alamadığı yoksul bölgeler için devletin devreye girerek sübvansetmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca kamu- özel sektör işbirliği, suyun özelleştirilmesinde devletin de riske ortak olmasını sağlayan bir düzenek ve su faturalarının tahsilâtında kamu organlarının kullanılması anlamına gelmektedir.” Bu kapsamda da su, uzun vadede özelleştirilmeye çalışılmaktadır.

“Dünyada suyun özelleştirilmesi iki aşamada gerçekleşmektedir: Birinci aşama, su yönetiminin merkezi bir yapılanmadan (Örneğin DSİ) alınıp yerelleştirmesi, zamanla su yönetiminin yerelleşme ile gerçekleştirilemeyeceğinin anlaşılmasından sonra da “halkın sırtına kambur olmak”, “kötü yönetilmek”, “zarar etmek”le suçlanarak yerelleştirmenin, ikinci aşamayı; özelleştirmeyi getirmesidir. Bu kapsamda, örneğin İller Bankası’nın süreç içerisinde merkezi bir kurum olarak belediyelere su ve kanalizasyon hizmetleri için finansman desteği vermesinin önü kesilmiş, belediyeler doğrudan ticari ve dış kredilerden borç alabilmeye başlamıştır. Bu anlamda da, suyun merkezi finansman gücü zayıflamış ve su ve kanalizasyon işleri yerel yönetimler tarafından sağlanmaya başlamış bu da zaman içerisinde belirli bir yıllığına bu işlerin özel sektöre yaptırılmasının önü açmıştır. Bunun adı, kimi zaman kamu – özel sektör işbirliği iken kimi zaman su kullanım anlaşması kimi zaman da imtiyaz anlaşmaları olabilmekte; ancak sonuç hep aynı, özelleştirme olmaktadır.

Merkezi yönetimden yerelleşmeye ve özelleştirmeye doğru giden süreçte, benzer şekilde DSİ de yerini almıştır. 1980’lerle suda başlayan özelleştirme süreci, 1990’lı yıllarda ve özellikle 2000’li yılların başından itibaren görülmeye başlanmıştır.

¹⁷⁹ İstanbul Uluslararası Su Forumu, “5. Dünya Su Forumu Yerel ve Bölgesel Yönetimler için İstanbul Su Mutabakatı”, Mart 2009. http://www.worldwaterforum6.org/fileadmin/user_upload/iwc/IWC_Turkish_Final.pdf (27.11.2011), s.1

Bu kapsamda, yoğunluklu olarak 2000’li yıllarda başlayan DSİ’de değişim 5. Dünya Su Forumu (DSF) ile başka bir boyuta taşınmıştır.

Dünya Su Forumu deneyimi, “DSİ’yi su kaynaklarının pazarlamasını yapan, su için yatırım gereksinimi olan bölgeleri saptayan ve küresel sermaye ve yerel şirketler arasında aracılık eden bir kuruma dönüştürdü.”¹⁸⁰ Neticede, DSF yapıldığı yılda dünyadaki suların yalnızca %5’i özelleştirilmesine rağmen “su endüstrisinin yıllık kârı dünya üzerinde (yaklaşık 1 trilyon USD) petrol sanayinin kârının yüzde 40’ına ulaşmıştır ve şimdiden ilaç sektörünün kârını aşmıştır (7). Böyle bir veri değerlendirildiği zaman, Türkiye’nin 2030 yılına kadar su fakiri bir ülke olma ihtimaline karşılık, şu anda suyunun kendisine yeterli bir düzeyde olması ve yer altı kaynaklarının bol ve henüz ulaşılmamış olması çokuluslu firmaların sponsorluğunda düzenlenen forumun İstanbul’da yapılması ve DSİ’nin bu alanda çokuluslu firmalara yol gösterici olarak konumlanması birikimin bir gereksinimidir. Bu kapsamda DSİ, “yatırımcı bir kamu kurumundan, küresel sermayeye aracılık eden bir piyasa aktörüne dönüştüğü bir süreçten geçilmektedir.”¹⁸¹

DSİ’nin değişen rolleri üzerinden okunabilecek olan Türkiye’deki bu sürecin benzeri, 2006 yılında Meksika’da yapılan forumun ardından Meksika’da da yaşanmaya başlamıştır. “Meksika, Türkiye gibi tarım ekonomisi güçlü olan bir ülkedir ve ülkenin el değmemiş su kaynaklarının çoğu bölgeleri yerlilerin arazileri içerisindedir. Forum katılımcıları forum boyunca Meksika yerlilerinin (Mayalar, Aztekler vs.) bölgelerindeki suyun kullanımına özel ilgi göstermişlerdir. Çoğu kırsal alanda köylüleştirilmiş olan yerlilerin su kaynaklarının daha iyi yönetilmesi başlığında hidroelektrik santraller aracılığıyla üretilebilecek enerji konusunda ve bu suların daha farklı şekilde yönetileceği konusunda adımlar atılacağı sinyalleri verilmiştir.”¹⁸² Forumun ardından yıllardır kendi toprakları ve suları için mücadele etmiş çoğu yoksul olan yerlilere ‘yerel kalkınma’ adı altında mikro krediler dağıtılmıştır. Aldıkları kredileri geri ödeyemeyen insanlar ellerindeki toprakların ve suyun hakkından yavaş yavaş vazgeçmek durumunda kalmıştır. Bu süreç şu anda da halen devam etmektedir.”

¹⁸⁰ Esra Ergüzeloglu Kilim, “Su Politikadır!”, **Ölçü**, Ocak 2009, ss.78 - 79

¹⁸¹ Kilim,

¹⁸² IMO, 5. Dünya Su Forumu’na Karşı Duralım!”, **Teknik Güç**, sayı 178, 2008, s.5

Meksika "deneyimi" , kamu çıkarı değil, kâr peşinde olan çokuluslu şirketlerin su tüketim tarifelerini çarpıcı oranlarda yükseltmeleri ile başlamış; faturaları ödeyemeyen yoksul konutların sularının kesilmesinden; sözleşmelerde vaat edilen yatırımları yapmamasından; temiz sudan yoksun insanların sayısının daha da artmasından oluşmuştur.¹⁸³ 5. Dünya Su Forumu'nun ardından Türkiye'de de benzer şekilde suya zam yapılmasına neden olmuş, kontrollü sayaçların kullanımını artırmış, küçük toprak sahiplerinin tarımsal sulama için gerekli olan suya ulaşamamasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, dünya su forumları başta düzenlendiği devletlerde olmak üzere daima suyun özelleştirilmesine neden olmaktadır. Su özelleştirilirken de ulusal su yönetim kurumları suyun ticarileştirilmesinin ve özelleştirilmesinin kolaylaştırıcısı, düzenleyicisi olarak görev almaktadır. Forumların aynı/benzer sonucu doğuruyor olması neoliberal dönüşümün sermayenin yeniden değerlendirileceği bir alan olarak suyu da metalaştırmasının ve bu kapsamda bu düşüncenin ürünü olan dünya su forumlarının temel belgesi niteliğindeki 2000 yılında düzenlenen "Su Vizyonu" adlı belgeye dayandırılabilir. Belge "su kaynaklarının yönetimini paydaşlara vermek, kamu işlevini araştırma ve düzenleme ile sınırlamak; su yatırımlarında kamu finansmanını ortadan kaldırarak özel sektör finansmanına ağırlık kazandırmak, suyu tam maliyetini karşılayacak biçimde fiyatlandırmak ve uluslararası su havzalarını küresel yönetişime terk etmek temel Vizyon hedefleri olarak ortaya çıkmaktadır. Vizyon hedefleri suda küresel yönetişimi temel hedef olarak benimsemektedir. Suyun bir kamu malı olmaktan çıkarak ekonomik bir mal, bir piyasa malına dönüştürülmesi Dünya Su Konseyi'nin temel vizyonu olmaktadır.(1)¹⁸⁴

Genelde konseyin temel kaynağı olan "Su Vizyonu", Türkiye özelinde ise 5. Dünya Su Forumu DSİ'nin 1980 yılından beri suyun ticarileşmesi ve özelleşmesi için gereken altyapının oluşturulmasında bir kırılmayı ifade etmektedir. Bu anlamda, forumun suyun ticarileştirilmesinin ve özelleştirilmesinin meşruluğunu sağlaması bakımından önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda, foruma

¹⁸³ Serhat Salıhoğlu, "Dünya Su Konseyi Su Forumları ve İstanbul 2009", *The World Water Forum*, 2009, http://www.yayad.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=763&tipi=2&sube=0 (03.09.2011)

¹⁸⁴ Evcimen

yerel destek sağlayan bir kurum olan DSİ'nin forum sonrası tasfiye edildiği ya da edilmediği üzerinde birtakım tartışmalar olmaktadır.

DSİ'nin tasfiye edildiğini öne süren düşüncelerden biri Türkiye'deki su yönetiminde görevli olan KHGM'nin kapatılmış olmasının İller Bankası'nın ve DSİ'nin de kapatılacağıının habercisi olarak kabul etmekte, ve ayrıca yerelleştirerek özelleştirmenin bir adımı niteliğinde olan merkezi su yönetimi kurumlarının su tesisleri işletme yetkisini belediyelere vermesini, bu sebeple belediyelerin dış kredi almasını, ardından su tesislerinin çok uluslu şirketlere devredilmesini gerekçe olarak sunmaktadır. Bu düşünceye göre; KHGM'den sonra “diğer iki kurumun tasfiye süreci ise DB'nin raporları uyarınca devam etmektedir. Türkiye'de su ile ilgili altyapı yatırımlarını yapan, bu alanda yerel yönetimlere proje geliştiren, fizibilite çalışmalarını yapan, kredi temin eden kurumların bir bir tasfiyesi ya da bu görevleri yerine getirme kanallarının mali ve idari erozyonlarla tıkanması, su yönetimi konusunda yerel düzeyde görev üstlenen yerel yönetimleri de zor durumda bırakmış ve onları bu yatırımlar için dış krediye yönlendirmiştir. Bu anlamda su yönetiminin sacayağını oluşturan üç kurumun DB tarafından yürütölen yapısal programı çerçevesinde tasfiye edilmesi ya da bu yöndeki çalışmaların sürdürölmekte olması, sadece bu kurumları kapsayan bir tasfiye süreci olarak işlememiş, aynı zamanda da yerel yönetimleri dış borç batağına sürüklemiş, iş alanlarının uluslararası mühendislik ve danışmanlık firmalarına geçmesine neden olmuş, her şeyden önemlisi de su gibi hayati bir maddenin yönetiminin yabancı ve kar amacı güden işletmelere geçmesine yol açmıştır.”¹⁸⁵

DSİ'nin tasfiye edildiğini öne süren düşüncelerden bir diğeri de yukarıdaki görüşün devamı niteliğindedir. Bu görüş: “Uygulanan bu küresel politikalarla gelişmekte olan ölkelerde yatırımcı kamu kurumlarının planlama – uygulama gücü kırılmakta ve merkezi kamu yönetim yapısının tasfiyesi gerçekleştirilmektedir. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatılarak görev ve yetkileri İl Özel İdarelerine devredilmiş, İller Bankası kapatılmak üzere yasal hazırlıklar yapılmış, DSİ Genel Müdürlüğü'nün ise içi boşaltılarak büyük oranda işlevsiz hale gelmesi sağlanmışır. Bu kapsamda son 5 yılda DSİ Genel Müdürlüğü'nde çalışan yaklaşık 2500 deneyimli idari

¹⁸⁵ Evren Haspolat, “Su Özelleştirmelerinin Yöntemi Olarak Yap-İşlet Devret Modeli ve Kamu Özel İşbirlikleri”, **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss .58 -59

ve teknik personel kurum dışına çıkmak zorunda bırakılarak bu tasfiyenin önemli bir bölümü de gerçekleştirilmiştir. ¹⁸⁶ Ayrıca, DSİ'nin 2006 yılında hükmi şahsiyeti haiz katma bütçeli bir kurumken genel bütçeye alınması da tasfiyenin bir parçası olarak görülmektedir.

Özetle; DSİ'nin tasfiye edilmeye çalışıldığını dile getiren açıklamalar, bu süreçte DSİ'nin çalışanlarının azalması, eskiden yaptığı yatırımları yapmaması, DSİ'ye ayrılan bütçenin azalması gibi durumları gerekçe olarak göstermektedirler. Oysa ki, DSİ, “bazen düzenleyici ama genellikle piyasada sermaye gibi hareket eden özneler/aktörlere dönüşüyorlar.”¹⁸⁷ Bu anlamda, “son dönem gelişmelerde kamunun içsel mimarisinin önemli ölçüde değiştiğini ve piyasa mantığının sadece kamuya egemen olmakla kalmayıp, kamunun piyasa mantığıyla biçimlendiğini gösteren gelişmelere/uygulamalara tanık oluyoruz.” Bu kapsamda, forum öncesinde DSİ; kuruluşundan 1980'li yıllara kadar üretken sermaye tarafından ve bununla beraber şehirleşmenin neticesinde gereksinim duyulan altyapı yatırımlarını yapan bir kurumken, 1980'li yıllarda neoliberalizmin krize girmesi ve sermayenin yeniden değerlendirileceği alanların genişlemesi, devlette ve devletin kurumlarında ve ayrıca sermayenin yeniden değerlendirileceği alanların arasına doğanın da girmesiyle DSİ'de değişim sürecinin başladığını; bu sürecin, 1990'lı yıllarda genel mantıki sonuçlarına ulaşmaya başladığını, ve fakat DSİ'de çok daha görünür değişimlerin 2000'li yıllarda yapılan düzenlemelerle söz konusu olduğunu ve 5. Dünya Su Forumu ile de görevlerinin tümünden değişmeye başladığını, bu anlamda da 5. Dünya Su Forumu'nun suyun özelleştirilmesinin meşruluk zemini olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda forum sonrası yapılan değişiklikler de bu ifadeyi destekler niteliktedir.

Forum sonrası yapılan değişiklikler arasında, 2011 yılında yürürlüğe giren, 6172 sayılı “Sulama Birlikleri Yasası” önemlidir. Bu yasanın amacı, “ülkenin su varlık ve kaynaklarının **rasyonel kullanımı** maksadıyla umumi sulardan faydalanmak üzere Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilmiş veya halen inşa edilmekte olan ya da inşa edilmesi planlanan sulama tesislerini gayelerine uygun şekilde

¹⁸⁶ Dursun Yıldız, “Küresel Su Politikaları ve Su Yönetimi”, **Ölçü**, Ocak 2009, s. 59.

¹⁸⁷ Fuat Ercan, “‘Su’ Üzerinden Kapitalizmi Anlamak ve Suyun Ticarileştirilmesine Karşı Mücadelenin Bileşenleri”. **İktisat Dergisi**. No. 508-509-510, Ekim-Kasım-Aralık 2009, s. 117

kullanmak, işletmek, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün onayını almak suretiyle işletirmek, bu tesislerin bakım, onarım ve yönetim sorumluluğunu yürütmek, tesisi geliştirmeye yönelik yeni projeler yapmak, yaptırmak veya tesisi yenilemekle görevli sulama birliklerinin kuruluşu, organlar ile görev ve yetkilerini düzenlemektir.¹⁸⁸ şeklinde beyan edilmiştir. Bu kapsamda, DSİ sulama alanındaki görevlerini sulama birliklerine dolayısıyla da büyük toprak sahiplerine devretmektedir. Neticede, “Yasaya göre sulama birliklerine üye olabilmek için tapu sahipliği ya da en az 5 yıl araziyi kiralamış olmak şartı getiriliyor, Birlikler ekilecek ürünü belirleyecek, Birliklere de şirketlerdeki gibi yönetim ve oy kullanmada sahip olunan tapu miktarı ve kullanılan su oranına göre temsil etme hakkı veriliyor.”¹⁸⁹ Bu yolla, hem küçük toprak sahiplerinin suya erişimi imkansızlaşıyor ve hem de tarımda sulama yapabilmenin maliyeti artıyor.

Ayrıca, DSİ’nin ve EİE’nin 2011 yılına kadar hidroelektrik üretimindeki etkinliği devam ederken, bu yıl içinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız ve Devlet Su İşleri Genel Müdürü Akif Özkaldı’nın yaptıkları açıklamalar, HES’lerin yapılmasında ve işletilmesinde bu kurumların artık görev yapmayacağını beyanı niteliğindedir. Bu çerçevede, Bakan Yıldız “EİE Genel Müdürlüğünde 310 personeli ile beraber hidrolik, jeolojik ve HES ile ilgili çalışmalarda bulunan yapıyı Enerji Bakanlığında çıkartıp, Su ve Orman Bakanlığında yeni kurulan yapı içerisine katacaklarını bildirdi.”¹⁹⁰ Ardından da Genel Müdür Özkaldı “ halen DSİ’nin elinde 10 adet yapımı devam eden, 3 adet de ihale edilecek HES projesi bulunduğunu belirterek, “Bunları bitirdikten sonra HES yapmayacağız. Elimizdeki işleri bitirip, bundan sonra HES yapımını tamamen özel sektör marifetiyle yapılmasını öngörüyoruz” dedi.¹⁹¹ Hem Özkaldı’nın hem de Yıldız’ın ifadelerinden de hareketle, HES’lerin özelleştirme sürecinin hız kazanacağı söylenebilir. Forum sonrası ve özellikle 2011 itibariyle HES’ler özel sektör tarafından yapılacaktır.

¹⁸⁸ 22.03.2011 tarihli ve 27882 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110322.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110322.htm> 22.03.2011

¹⁸⁹ Mustafa Kaymakçı, “Yeni Sulama Birlikleri Yasası’nın Getirdikleri”, *www.Odatv.com*. Temmuz 2011. <http://www.odatv.com/n.php?n=turkiyenin-en-buyuk-gizli-ozellestirmesinden-haberiniz-var-mi-260711200> (27.07.2011)

¹⁹⁰ “HES ile İlgili Orman ve Su İşleri Bakanlığı’na Devredilecek”, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1195513&title=hidroelektrikle-ilgili-calismalar-orman-ve-su-isleri-bakanligina-devredilecek&haberSayfa=1> (30.20.2011)

¹⁹¹ DSİ HES’i Bıraktı, <http://yenisafak.com.tr/Ekonomi/Default.aspx?i=346119> (18.10.2011)

Forum sonrası DSİ'yi ilgilendiren bir diğer gelişme, Orman ve Su İşleri Bakanlığı 645 sayılı KHK ile 29/6/2011 tarihinde Bakanlar Kurulu'na kurulmasına karar verilmiştir. Böylelikle, Çevre ve Orman Bakanlığı yerini Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bırakmıştır. Ayrıca bakanlığa bağlı olarak Su Yönetimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Müdürlüğün görev alanlarına giren bazı maddeler suyun ticarileşmesi ve özelleşmesi konusunda üstlenilen görevleri belirtmesi açısından önemlidir. Bu görevler:

9. Madde:

b) Su yönetiminin ulusal ve uluslararası düzeyde koordinasyonunu sağlamak.

c) Su kaynaklarının kıyı suları dahil olmak üzere koruma-kullanma dengesi gözetilerek, sucul çevrenin ekolojik ve kimyasal kalitesinin korunması ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla havza bazında nehir havza yönetim planları hazırlamak, hazırlatmak, bütüncül nehir havzaları yönetimi ile ilgili mevzuat çalışmalarını yürütmek.

d) Yer üstü ve yer altı sularının kalite ve miktarının korunmasına yönelik hedef, ilke ve alıcı ortam standartlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte belirlemek, su kalitesini izlemek veya izletmek.

g) Su kaynaklarının korunması ve yönetimi ile ilgili uluslararası sözleşmeler ve diğer mevzuattan kaynaklanan süreçleri takip etmek, sınır aşan ve sınır oluşturan sulara ilişkin işleri ilgili kurumlarla işbirliği içinde yürütmek.

ğ) Ulusal su veri tabanlı bilgi sistemini oluşturmak.¹⁹² şeklindedir.

Forum sonrası ayrıca, 2/11/2011 tarihli ve 28103 sayılı KHK ile kamu tüzel kişiliğine haiz Orman ve Su İşleri Bakanlığına bağlı olarak Türkiye Su Enstitüsü (SUEN) kurulmuştur. Enstitünün kuruluşu hakkındaki KHK'nin 2. maddesinin a, c ve h fıkraları, bu enstitünün neden kurulduğunu yorumlayabilmek açısından önemlidir. 2. maddenin a, c ve h fıkraları şu şekildedir:

¹⁹² 04.07.2011 tarihli ve 27984 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110704m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110704m1.htm> (27.08.2011)

a) Su ile ilgili, geleceğe yönelik yapılacak çalışmaların yönlendirilmesi, takip edilmesi, ülkemizin kısa ve uzun dönemli su yönetimi stratejisinin geliştirilmesi, su yönetimi ile ilgili görev yapmakta olan kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanmasına yönelik bilgi üretmek.

c) Ulusal ve uluslararası su sektörünün işbirliği içinde çalışması için gerekli faaliyetleri yürütmek, çalışmalarıyla ulusal ve uluslararası su sektöründe temayüz etmiş kurum ve kişiler ile gerektiğinde projelerde beraber çalışmak.”

h) Enstitünün görev alanına giren konularda, yabancı kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak.”¹⁹³

Türkiye Su Enstitüsü’nün kurulmasına yönelik düzenlenen KHK’nin yukarıda verilen bazı maddeleri, forum sonrası suyun ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesi sürecini hızlandıracak bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca KHK’de yer verilen ifadeler, bir yaşam hakkı olan suyun ekonomik bir mal olarak kabul edildiğini ve ÇUŞ’lerin yatırım alanlarına gireceğini gösteren ‘suyun sektörünü oluşturmak’ ve ‘su yönetiminde işbirliği yapmak’ ifadeleri ayrıca önemlidir. Enstitünün kurulması ile, “Beşinci Dünya Su Forumu Sekreteryasına verilen görev, hak, yetki ve sorumluluklar ile Forum Sekreteryasının tüm varlıkları, taşınır ve taşınmazları, yapılmış sözleşmelerden doğan hak, alacak ve borçları Enstitüye devredilmiş sayılacak.”¹⁹⁴

Ayrıca yine “DSİ’nin yeniden yapılandırılmasına dair Kanun Hükmünde Kararname 2 Kasım 2011 Tarihli ve 28103 Sayılı Resmi Gazete’nin mükerrer sayısında yayımlandı ve yürürlüğe girdi.”¹⁹⁵ KHK ile DSİ’nin görev alanlarına birtakım yenilikler getirildi. Bu kapsamda, DSİ’nin görev alanlarına getirilen en önemli yenilikler;

1 – a)DSİ, kamu tüzel kişiliğine sahip, özel bütçeli kuruluş haline getirilerek, daha hızlı hareket edebilen dinamik bir yapıya kavuşturulmuştur.

¹⁹³ 02.11.2011 sayılı ve 28103 tarihli Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102.htm> (03.11.2011)

¹⁹⁴ Muhalefet.org. Sularımız Artık Rahatlıkla Satılacak! SUEN Kuruldu!. Kasım 2011. <http://muhalefet.org/haber-sularimiz-artik-rahatlikla-satilacak-suen-kuruldu-24-418.aspx> (14.11.2011)

¹⁹⁵ Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, “DSİ Yeniden Yapılandır”, Kasım 2011, <http://www.dsi.gov.tr/haberler/2011/11/04/yyy> (04.11.2011)

2 – 6200 sayılı teşkilat kanunumuzun 2. Maddesinde sayılan mevcut görevlerimize ilave olarak, kanuna eklenen aşağıdaki fıkralarla yeni görevler verilmiştir:

r) İşletmeye açılan hidroelektrik santrallerin su kullanım hakkı anlaşmalarına uygun olarak işletilip işletilmediğini kontrol etmek, bunlarla ilgili her türlü hesap ve tahsilât işlemlerini yapmak,

6 - DSİ faaliyetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde sürdürülebilmesi için, Atıksu Dairesi ve Hidroelektrik Enerji Dairesi adında iki yeni Daire Başkanlığı kurulmaktadır.

7 – Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Müdürlüğünün hidrometrik araştırma ve etüt çalışmaları, jeoloji ve sondaj çalışmaları, baraj ve nehir tipi hidroelektrik santral ile pompaj depolamalı hidroelektrik santral çalışmaları, bunlara ilişkin harita çalışmaları ve bu çalışmaların yürütülmesinde kullanılan makina teçhizat ile personel DSİ'ye devredilmiştir

DSİ Genel Müdürlüğünün Merkez Birimleri KHK'ya göre aşağıdaki gibi oluşmuştur.

Etüt, Planlama ve Tahsisler Dairesi Başkanlığı, Proje ve İnşaat Dairesi Başkanlığı, Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi Başkanlığı, İçmesuyu Dairesi Başkanlığı, Atıksu Dairesi Başkanlığı, Emlak ve Kamulaştırma Dairesi Başkanlığı, Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltısuları Dairesi Başkanlığı, Makina, İmalat ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Teknik Araştırma ve Kalite Kontrol Dairesi Başkanlığı, İşletme ve Bakım Dairesi Başkanlığı, Hidroelektrik Enerji Dairesi Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Teknoloji Dairesi Başkanlığı¹⁹⁶

¹⁹⁶ Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. DSİ Yeniden Yapılandı . Kasım 2011.
<http://www.dsi.gov.tr/haberler/2011/11/04/yyy> (04.11.2011)

SONUÇ

Devlet, sınıflar arası ve sınıf içi mücadele alanıdır. Kurumlar, devletin maddileşmiş yapılarıdır. Sermayenin birikimi, devletin ve devletin kurumlarının dönüşümüne sebep olan temel bir süreçtir. Bu süreç, eşitsiz ve bileşik geliştiği oranda var olan ilişkiler arasındaki uzlaşmazlık keskinleşmekte, bu durum hukukun meşrulaştırıcılığı ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu çözümleme, geç kapitalistleşen ülkelerde “dünya ekonomisi”ne eklemlenmenin sonucunda erken kapitalistleşen ülkelerin kurumsallaşmaları ile de desteklenmektedir. Bu çalışma, DSİ’yi bu ilişkiler üzerinden anlatmaktadır.

DSİ Türkiye’deki su “yönetimi”nde bir milat olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda, Türkiye’de, su “yönetimi”ni DSİ’den önce ve sonra olmak üzere iki dönemlendirme yaparak inceleyebiliriz. DSİ’den önceki su “yönetimi” Osmanlı’dan kalan bayındırlık işlerinin devamı niteliğindedir. Osmanlı’dan Türkiye’nin resmi kuruluş tarihine kadar olan süreçte, henüz suyun zararlarını önlemek birincil hedeftir. Türkiye’nin toplumsal kuruluş yıllarında da, her ne kadar suyun zararlarını önlemek en önemli amaç olsa da, bu yıllar sanayinin gelişmesi için “sudan faydalanma”nın uzun erimli amaç edinildiği yıllardır. Bu kapsamda; bataklıkların kurutulmasının, taşkınların önlenmesinin su “yönetiminde” öne çıkmış olması, o yıllarda sermayenin yeterince olgunlaşmamış ve suyun büyük çaplı zararlarının önlenememiş olmasından, ve savaş koşullarından kaynaklanmaktadır. Buna rağmen, bu yıllar hakkında sanayileşmenin sağlanabilmesi için hem sudan elektrik üretiminin hem de içme – kullanma suyu tesislerinin kurulması yönünde önemli adımlar atıldığını söylemek mümkündür. Bu yıllarda merkezi su “yönetim” kurumlarının bir şekilde yapılandırıldığı görülmektedir. Neticede, savaş koşullarına rağmen su işleri müdürlüğü, belediyeler bankası, EİEİ, İller bankası vd. bu dönemde kurulmuş oldukça önemli devlet kurumlarıdır.

Savaş yılları sona erdiğinde, ticari sermayeden üretici sermayeye geçiş yaşanmıştır. Bu kapsamda, devlet üretken sermayeyi desteklemek üzere altyapı yatırımları yapmaya başlamıştır. Bu noktada, üretken sermayeyi destekleyebilmek için

en kilit yatırım alanı su iletim ve dağıtım tesislerinin ve ayrıca, elektrik üretiminin sağlanmasıdır. Bu durum, suyun ve elektriğin her üretim alanında temel birer girdi olarak konumlanmasından ileri gelmektedir. Ayrıca, bu sürece paralel olarak ABD’de inanılmaz bir sermaye birikimi oluşmuş ve bu birikim sebebiyle yeni pazar arayışına girilmiştir. Dünya Bankası da, üretken sermayenin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla yapılmış, bu kapsamda da geç kapitalistleşen ülkelerde üretken yatırımı ve özel sektörü destekleyecek nitelikte altyapı yatırımlarının oluşumunu sağlamak ve erken kapitalistleşen ülkelerdeki üretici sermayenin dolaşımını kolaylaştırmak amacıyla kamu kesimine borç vermeye başlamıştır. Türkiye’de, ABD özelinde gerçekleşen erken kapitalistleşen ülkelerdeki üretken sermayeyi destekleyici yatırımların yapılması için DSİ gibi bir kurumun yapılandırılmasına gereksinim duyulmuştur. Bu gereksinim, 1954 yılında DSİ’nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

1954 yılında 6200 sayılı yasa ile kurulan DSİ’nin; “köylere temiz içme suyu götürmek” amacıyla kurulduğu söylenir. Fakat; burada asıl amaç, Türkiye’de üretken sermayenin oluşmasını sağlamak ve üretken sermayenin üretimlerini satın alacak bir kitle yaratmaktır. Bu kitle de, o yıllarda büyük oranda köylerde yaşayan insanların kapitalist tüketime dahil edilmesiyle ya da o yıllarda sıkça rastlanılan şekliyle “kalkınmanın” köylerden başlaması ile mümkün olabilmektedir.

DSİ; 6200 sayılı kuruluş/teşkilat kanunu, 167 sayılı yer altı suları kanunu, 1053 sayılı Ankara, İstanbul ve nüfusu 100.000’den fazla olan şehirlere içme suyu temini hakkında kanun başta olmak üzere; taşkın önleme, devlet ihale, kamulaştırma kanunları DSİ’nin temel görev ve sorumluluk alanlarını belirlemektedir. Görev ve sorumluluk alanları bu kanunlarla belirlenen DSİ, kurulduğu ilk günden beri çok maksatlı projeler üretmektedir. Bu kapsamda; DSİ’den beklenen Türkiye’de “kalkınma”yı sağlamasıdır. Bu beklenti, hem iktidar hem de “muhalifat” için ortak olduğundan, DSİ kurulurken herhangi bir muhalif tutumla karşılaşılmamıştır. Bu durum üzerinde, DSİ’nin suyla ilgili birçok farklı alanda çalışıyor olmasıyla toplumsal olarak “ortak iyi”ye işaret ettiği üzerine yapılan değerlendirmelerden kaynaklanmaktadır. Daha açık ifade edilecek olursa; o dönem köylerin neredeyse tamamının içme suyuna, DP iktidarının temsil ettiği büyük toprak sahiplerinin tarımsal sulamaya ve ticaret sermayesinin elektriğe

duydukları gereksinimin dönemin koşullarında mevcut olmaması, ve bu mevcudiyetin ancak DSİ'nin kurulmasıyla sağlanabilecek olması DSİ'nin kurulmasına muhalefet edilmemesi üzerinde etkilidir. Fakat DSİ'nin kurulmasında sürece yön veren, Türkiye'de üretken sermayenin gereksinim duyduğu elektriği üretmektir.

Temel amacı üretken sermayeyi desteklemek için elektrik üretmek olan DSİ, ayrıca; sulama, içme – kullanma suyu, elektrik üretimi ve çevre – taşkın önleme alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar, Türkiye'de kapitalizmin gelişimini sağlayacağı için, bu görevlerin kamu tarafından yapılması gerekiyordu ve bu sebeple DSİ'de 1980 yılına kadar olan ilk dönem tamamlanıncaya dek suyu ilgilendiren bu alanların hiçbirinde ticarileşme söz konusu olmadığından, su o dönemde hala bir haktır.

Suyun henüz hak sayıldığı yıllar, 1970'li yılların kriz koşullarında son bulmuştur. Neticede, 1970'li yılların kriz koşullarında sermayenin değersizleşmesi ve yeniden değerlendirilecek alanların bulunması 1980'li yılların temel problemi olmuştur. Aşırı biriken sermayenin yeniden değerlendirileceği alanlar, var olan teknoloji tarafından değerlendirilebilecek düzeyde olmadığından, süreç daha önce devlet yatırımları yapılan alanların sermayeye devredilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu durum, sermayenin yeniden değerlendirileceği ve büyük yatırımlar gerektiren altyapı yatırımlarının özelleştirilmesi anlamına gelmektedir. Hem büyük yatırımlar gerektiriyor olmaları sebebiyle hem de 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren ifade edildiği gibi var olan elektrik sanayi için, içme – kullanma suyu da hem kapitalist üretim için hem de şehirleşme sebebiyle yetersizdir. Bu sebeple, su ve enerji yatırımlarının özel sektöre açılması gündeme gelmiştir.

1980'li yıllarda suyun ticarileştirilmesi gündeme gelmiş olsa da, DSİ'nin yatırım alanlarının temel değişkeni niteliğindeki su, bir insan hakkı olmasından dolayı kapitalizmin kolayca kısılcına alabileceği bir alan olmamıştır. Bu yüzden, DSİ'nin dönüşümü uzun yıllar almıştır. 1980'li yıllarda başlayan dönüşüm süreci, 1990'lı yıllara kadar suyu ticarileştirilmesinin hazırlık aşaması niteliğindedir. Bu anlamda da, birikimin suyun ticarileştirilmesi konusunda genel mantıki sonuçlarına ancak 1990'lı yıllarda ulaşmaya başladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye’de DSİ’nin dönüşümüne/suyun ticarileştirilmesine yönelik bu süreç, dünyada suyun ticarileştirilmesine yönelik oluşumlardan da etkilenmektedir. Bu kapsamda dünyada, suyun ticarileştirilmesine yönelik ABD’de 1972 yılında yalnızca şirketler tarafından kurulan, ve suyu sınırlı değil de kıt bir mal olarak kabul eden, Dünya Su Konseyi’nin de 9 kurucu üyesinden biridir. Bu kapsamda, IWRA suyun ticarileştirilmesi düşüncesini ilk ortaya çıkaran, ve daha sonra hem ÇUŞ’lere, hem devletlere hem de küresel kuruluşlara danışmanlık yapan bir kurumdur.

IWRA’dan danışmanlık hizmeti alan BM tarafından 1992 yılında düzenlenen Dublin Konferansı’nda su ilk kez ekonomik bir mal olarak ele alınmıştır. Daha sonra yine BM tarafından düzenlenen Rio Konferansı’nda, OECD’de, AB’de ve Dünya Su Konseyi’nde kimi zaman yönteme/önerilere dair birtakım farklılıklar görülse de, bu kuruluşların ortaklaştığı nokta suyun ticarileştirilmesi gerektiğidir. Suyun ticarileştirilmesine yönelik kurum/kuruluşlar bu şekilde yapılanmışken bir de suyun ticarileştirilmesinin anayasası olarak kabul edilen ve 1995 yılında yürürlüğe giren çok taraflı bir anlaşma olan niteliğinde olan GATS vardır.

Dünyada suyun ticarileştirilmesine yönelik bu gelişmelerin Türkiye üzerindeki etkileri ve Türkiye’deki sermaye birikiminin dünyadakine paralel olarak geldiği noktada suyun ticarileştirmenin altyapısı 1982 anayasasında yerini bulmuştur. Neticede, 1982 anayasasında 1924 ve 1961 yılında düzenlenen anayasalardan farklı olarak, doğal varlıkların aranması ve işletilmesinin özel sektör tarafından yapılmasının kolaylaştırılmış olmasıdır.

Doğal varlıkların ticarileştirilmesinin bu anlamda da suyun ticarileştirilmesinin önünü açan bu anayasal düzenleme, aslında daha 1970’li yılların krizi ilk başladığı yıllarda 3. Plana “suyun rasyonel kullanılması gerektiği”, “su potansiyelinin istenilen zaman ve yerde kullanılabilir duruma getirilmesi”, “sanayi talebinin ve şehirleşmenin artması sebebiyle elektrik enerjisi üretiminin zorlaşması” gibi ifadeler eklenerek suyun özelleştirileceğinin ve hangi gerekçelerle özelleştirileceğinin sinyalleri verilmiştir.

Suyun özelleştirilmesine dönük bu altyapı, DSİ’nin de dönüşeceğinin arka planını oluşturmaktadır. 1980 yılı itibariyle DSİ’nin dönüşmeye başlayan yapısı, büyük

oranda DSİ'nin görev ve sorumluluk alanlarının kendi içinde meydana gelen dönüşümden ve ayrıca doğrudan kurumun yapısına dair düzenlemelerden ve DSİ'nin görev alanına giren konularda ve fakat başka kurumları doğrudan ilgilendiren yasal düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda DSİ'nin görev alanlarından biri olan tarımsal sulama konusunda ilk değişim 1993 yılında meydana gelmiştir. Tarımsal sulamada 1993 yılına kadar devlet sulama işletmeciliği tercih edilirken, bu tarihten itibaren bu alanlar sulama birliklerine devredilmeye başlamıştır. Bu uygulamayla başlayan tarımsal sulamada özelleştirme süreci, 1998 – 2004 yıllarında DB'nin desteklediği Sulama Yönetiminde ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi (PPİMİP) ile, özelleştirme konusunda mevcut engellerin büyük ölçüde aşıldığı, 2008 yılında “Sulama Suyunun Satış ve Dağıtımının da Özelleştirilmesi”ne dair düzenlenen yasayla da, tarımsal sulama alanında 1993 yılında başlayan özelleştirme sürecinin 2000’li yıllarda yapılan düzenlemeler neticesinde hız kazandığını söylemek mümkündür.

DSİ'nin değişen görev ve sorumlulukları açısından önemli bir diğer unsur içme kullanma suyuna yönelik yapılan düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Bu alandaki değişimler DSİ ile İller Bankası'nın merkezi birer kurum olarak birlikte görev almalarından ötürü, İller Bankası'na yönelik yapılan yasal düzenlemelerin dolaylı olarak DSİ'nin görev alanlarını da etkilemesidir. Bu alanda, merkezi su “yönetimi”nin yerelleştirilerek özelleştirilmesi sürecin en temel özelliğidir. Bu özellik, ilk olarak 1981 yılında İSKİ kanunun kabul edilmesi ile başlamış, 1984 yılında İSKİ modeli su işletmeciliği olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde, 3996 sayılı yasanın kabul edilmesiyle içme - kullanma suyunun özelleştirilebilmesine dair çok önemli bir adım atılmıştır. Ardından 2004 yılında hazırlanan 5216 sayılı yasayla DSİ, baraj yapımını özel sektöre devretmiş ve bu anlamda da bu alandaki görevini danışman olarak yürütmeye başlamıştır.

DSİ'nin HES’ler konusunda üstlendiği görevler sebebiyle HES’lere dair meydana gelen değişimler DSİ'nin kurumsal dönüşümünü etkilemektedir. Bu kapsamda, 1984 yılından önce HES etüt, projelendirme ve yapımı DSİ’ye aitken bu yıl içinde yap – işlet – devret kanunu çıkarılıyor. Bu kanun HES’lerde özelleştirme

sürecinin temelinde yer almaktadır. Ayrıca; 1992 yılına gelindiğinde ise, hükümetler arası ikili işbirliği modeli ile bu süreçte, HES'lerin yerli ve yabancı şirketler tarafından yapılması konusu düzenlenmiş oluyor. Bu anlamda, HES'lere dair özelleştirme sürecinin zeminini hazırlayan düzenlemeler 1980'li ve 1990'lı yıllarda yapılmaya başlanmış olsa da, DSİ'nin diğer görev alanlarında olduğu gibi HES'lerde de özelleştirmelerle ilgili birikimin genel mantığı sonuçları özellikle 2000'li yıllarda gerçekleşiyor. Bu kapsamda, 2001 yılında EPK'nin yürürlüğe girmesi, ardından EPDK'nin kurulması, 2003 yılında Su Kullanım Hakkı Anlaşmaları'nın düzenlenmesi ile HES yapımı tamamen özel sektöre devredilmeye başlanıyor. Bu düzenlemelere ek olarak, Yüksek Seçim Kurulu Kararı ile Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesi ile 2004 yılında DSİ tarafından inşa edilmiş, işletmeye alınmış ve alınacak hidroelektrik üretim tesislerinin enerji üretimi ile ilgili kısımları doğrudan EÜAŞ'ye devrediliyor.

Yukarıda, DSİ'nin dönüşümüne sebep olan DSİ'nin görev alanlarındaki değişimlere ek olarak DSİ'ye doğrudan yapılan yasal düzenlemeler de söz konusudur. Bu anlamda, 2006 yılına kadar DSİ 'hükmi şahsiyeti haiz katma bütçeli' bir kurumken, 2006 yılında yapılan bir düzenlemeyle DSİ genel bütçeye dahil ediliyor ve DSİ'ye daha önceki yıllarda yatırım programında yer alan projeleri tamamlaması için 7 yıllık bir süre veriliyor. Genel bütçeye dahil edilen DSİ'nin, yeterli finansmanı olmadığı ve bu sebeple de mevcut yatırım planlarını 7 yıl içinde yapamayacağı gerekçesiyle bu alanların özel sektöre devredilmesi kolaylaştırılacaktır.

Buraya kadar anlatılan süreç, DSİ'de ikinci dönem olarak adlandırdığımız 1980 yılından 5. Dünya Su Forumu'nun düzenlenmesine kadar geçen süreci açıklamaktadır. DSİ'de üçüncü dönem olarak adlandırılacak olan süreç 5. Dünya Su Forumu ile başlamıştır ve hala güncelliğini korumaktadır. Bu dönemde DSİ'nin tasfiye edilen bir kurum olmadığı aksine etkinliği daha da artan bir kurum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Neticede, artık DSİ'nin daha önceki dönemlerdeki gibi teknik anlamda tesis kuran bir kurum olmadığı ancak bunun da tasfiye anlamına gelmediğini belirtmek gerekir. Bu çerçevede, artık DSİ'nin piyasada sermaye gibi hareket etmeye başlamış bir kurum olduğunu ve bununla birlikte kimi zaman da düzenleyici bir kurum olarak

görevine devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu düşünce, forumun ardından DSI'nin tarımsal sulama alanındaki görevlerini sulama birliklerine devretmesi, HES yapımından çekileceğini ve bu alanları özel sektöre devredeceğini beyan etmesi, ve fakat bu alanların özel sektöre devir işlemlerini yürüten, ihaleler düzenleyen bir kurum olarak etkinliğini artırması gibi son dönem gelişmeleri ile de desteklenmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Akçay Ümit. **Para, Banka, Devlet (Merkez Bankası Bağımsızlaşmasının Ekonomi Politikası)**. 1. Basım. İstanbul: Sav, 2009.

Atalık Ahmet. “Su ve Tarım”. **İktisat Dergisi**. No. 508-509-510, Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss. 82-88.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. **Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Belediyeler**. No. 24, 8.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı DSİ. **Cumhuriyetin Yetmişinci Yılında Devlet Su İşleri**. Ankara, 1994.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. **Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü**. 1988.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. **Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü**. 1994.

Birgül Ayman Güler (ed.), E. Argun Baran, Nevzat Boztaş, Tekin Karabıyık, Filiz Kartal, Güniz Mutlu, Ayfer Örgü, Deniz Sayın, Selim Tulumtaş. **Su Hizmetleri Yönetimi (Genel Yapı)**. 1. Basım. Ankara: Today's, 1999.

Davila Poblete Sonia. (2007) “**Neo-Liberalizm ve Su**”, SAV-Almanak 2006 Analizleri, İstanbul: Ezgi Matbaası, ss.614-622.

Demirel Süleyman. **Bir Ömür Suyun Peşinde Cilt : 1**. 1. Basım. Ankara: ABC Medya Ajansı, 2005.

Demirel Süleyman. **Bir Ömür Suyun Peşinde Cilt : 2**. 1. Basım. Ankara: ABC Medya Ajansı, 2005.

Demirel Süleyman. “Devlet Su İşleri’ nin Gayesi: Gökten İnlen Her Damlayı Zararsız Kılmak ve Vatandaşın İstifadesine Arz Edebilmektir”. **Yurtta Bayındırlık**. Vol. 19, No.364-365, 19.

Demir Abdullah. “Su ve DSİ Tarihi”. **Devlet Su İşleri Vakfı**.

Devlet Su İşleri Vakfı. No. 68, Mart 2009.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **1954-2005 51. Yılında DSİ**. Ankara, 2005.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **50. Yılında DSİ 1954-2004.**

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **I. Ulusal Su Mühendisleri Sempozyumu.** Ankara, Eylül 2003.

Devlet Su İşleri Vakfı. “Dünya Su Konseyi ve Türkiye”. No. 29, Aralık 2005, ss. 34-36.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü.** Ankara, 1995.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün Türkiye’deki Rolü ve Önemi.** Ankara, Haziran 2002.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **DSİ Genel Müdürlüğü Amaç ve Faaliyetleri.** Ekim 1980.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **DSİ Genel Müdürlüğü 2008-2010 Dönemi Kamulaştırma Programı Tasarısı.** Ankara, 2007.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **DSİ’ yi Yönetenler.** Ankara 1982.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **DSİ’nin Tanımı.** Ankara, 1998.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **Kamulaştırma.**

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **Su ve DSİ Genel Müdürlüğü 1954-2009.** İstanbul, 2009.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. **Türkiye’de Su İşleri (13-2-1967).** No.670, Ankara, 1970.

DSİ. Düünden Bugüne DSİ 1954-2004.

Duran Osman. “Kamu Yönetimi Reformu Çerçevesinde Türk Su Yönetimi”. **Yayınlanmamış Doktora Tezi.** T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2010.

Gevgilili Ali. **“Yükseliş ve Düşüş”.** İstanbul: Bağlam Yayınları.

Güler Birgül Ayman (Ed), **Su Hizmetleri Yönetimi Genel Yapı,** Ankara: TODAİE, 1999.

Güler Parlak Zuhul. “Yaşamın Suyla Dansı : Barajlar ve Sürdürülebilir Kalkına”, Ankara: Turhal Kitabevi,2007

- Güzelsarı Selime. **Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü (Türkiye’ de Mali İdarede Yeniden Yapılanma)**. 1. Basım. İstanbul: Sav, 2008.
- Minibaş Türkel. (2007) **“Suyun Ekonomi Politikası”**, SAV-Almanak 2006 Analizleri, İstanbul: Ezgi Matbaası, ss.623-638.
- Müftüoğlu Özgür, **“Özelleştirenin Çalışma Yaşamına Etkileri ve Bir Alan Araştırması: A.E.L. Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi. 1996
- Odman Boztosun N. Ayşe. **“Su Piyasasının Oluşturulması ve Denetimi”**, **Uluslar arası Sempozyum Dünyada Kalkınma İçin Su**. İstanbul, Türkiye: DSİ. 7-11 Eylül 2005, ss. 231-246.
- Özbudun Sibel. (2007) **“‘Su’ Üzerine”**, SAV-Almanak 2006 Analizleri, İstanbul: Ezgi Matbaası, ss.609-614.
- Poulantzas Nicos. **Devlet, İktidar, Sosyalizm**. 1. Basım. Ankara: Epos Yayınları, 2004.
- Somersan Semra. **Türkiye’ de Çevre ve Siyaset**. 1. Basım. İstanbul: Metis Yayınları, 1993.
- Tekeli İlhan. **Kentsel Arsa, Altyapı ve Kentsel Hizmetler**. 1. Basım. İstanbul : Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.
- Tören Tolga. **Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı ve Türkiye Uygulaması**. 1. Basım. İstanbul: Sav, 2007.
- Türkay Mehmet. **“Sermaye Birikimi, Kalkınma, Azgelişmişlik (Türkiye ve Dünya Üzerine Tezler)**. İstanbul: Sav Yayınları, 2009.
- Yılmaz Gaye. **Suyun Metalaşması (Kıtlığın Nedeni Kıtlığa Çare Olabilir mi?)**. 1. Basım. İstanbul: Sav, 2007.
- Barışık Salih ve Emin Barlas, **“Türkiye’de Özelleştirme”, Özelleştirme: Teori Dünya ve Türkiye Deneyimi**, Ankara: Liberte Yayınları, 2003

Süreli Yayınlar:

- Adıgüzel Fatma, **“Türkiye’ de Enerji Sektöründe Hidroelektrik Enerjinin Önemi”**. **Türkiye Mühendislik Haberleri**. Vol. 47, No. 420-421-422, 2002, ss.24-26.
- Algan Nesrin. **“Uluslar arası Politika Bağlamında Suya Erişim Sorunu”**. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.2, Mart-Nisan 2008, ss.82-86.

- Akkaya Cansen. “Su kaynaklarının Geliştirilmesinde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’nün Çevresel Uygulamaları”. **Türkiye Mühendislik Haberleri**. Vol. 47, No. 420-421-422, 2002, ss.11-15.
- Atalık Ahmet. “Su ve Tarım”. **İktisat Dergisi**. No. 508-509-510, Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss. 82-88.
- Atalık Ahmet. “Su Sorunu ve Tarımda Sulama Suyu Kullanımı”. **Ölçü**. Eylül 2007, ss. 62-69.
- Atılğan Ahmet. “Su ve Şehir”. **Hizmet-iş Dergisi**. 2008/II, Yıl:19, Sayı:128, ss. 94.
- Avcı İlhan. “Hedefler, Beklentiler ve Uygulamadaki Gerçekler”. **Ölçü**. Ocak 2009, ss. 42-49.
- Baran, Türkay ve Sevinç D. Özkul. “Türkiye’de Su Hukuku”. **Türkiye Mühendislik Haberleri**. Vol. 47, No. 419, 2002, ss.52-54.
- Çağlar Ali. “Barajların Sosyal Etkileri: Ceyhan – Aslantaş Barajı Örneği”. **Sosyoloji Araştırma Dergisi/Journal of Sociological Research**. 2002/2 ss. 42 – 104
- Çınar Tayfun. “Kuraklık ve Kentsel Su Yönetimi Sorunu: Türkiye Örneği”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 10-19.
- Çınar Tayfun. “Su Hizmetlerinin Özelleştirilmesinde Model Ülkeler ve Türkiye Örneği”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 41-52.
- Çınar Tayfun. “Neoliberal Su Politikaları Doğrultusunda İller Bankası, DSİ ve Belediyelerin Değişen Rolü”. **TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Bülteni**. No.3, 2006, ss. 70 – 78
- Çınar Tayfun. “Su Hizmetleri Yönetiminde Neoliberal Reform Ve Uygulamalar”. **Tes – İş**, Ekim 2007, ss.82 – 89
- Ercan Fuat. “‘Su’ Üzerinden Kapitalizmi Anlamak ve Suyun Ticarileştirilmesine Karşı Mücadelenin Bileşenleri”. **İktisat Dergisi**. No. 508-509-510, Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss. 112-126.
- Ergüzeloğlu Kilim Esra. “Su Politiktir!”. **Ölçü**. Ocak 2009, ss. 76-81.
- Haspolat Evren. “Su Özelleştirmelerinin Yöntemi Olarak Yap-İşlet Devret Modeli ve Kamu Özel İşbirlikleri”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 53-62.
- İktisadi Uyanış. “Elektrik Enerjisi”. Vol. 3, No. 87, Nisan 1956, ss. 1, 10.

İktisat Dergisi. “Suyun Ticarileştirilmesine Hayır”. No. 508-509-510, Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss. 3-51.

Küçük İsmail. “Su Kaynaklarının Tüketilmesi ve Su Hizmetleri Anlayışının Değişimi”. **Ölçü**, Eylül 2007, ss.89 – 95

Küçük İsmail. “Artık Yenilenemeyen Enerji Kaynağımız Hidroelektrik Enerji”. **Elektrik Mühendisliği**. No.442, Mayıs 2011, ss.30 - 37

Özbilen M. Vedat (drl.). “Su İle İlgili Mevzuat ve Kurumlar”, **Planlama (TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını)**. No.41, 2007, ss.133-136.

Üstün Beyza. “Su Meta Değildir, Doğanın Hakkıdır”. **İktisat Dergisi**. No. 508-509-510, Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss. 52-56.

Yarkın Güllistan. “Türkiye’de İç Dönük Sermaye Birikim Sürecinde Dünya Bankası’nın Rolü”. **Praksis**, No.23, s.155

Yazıcıoğlu Çelik Eda. “Kamu Özel Sektör İşbirliği Modeli: Kamu Hizmeti Hakkının Paylaşılması”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 31-40

Yıldız Dursun. “Küresel Su Politikaları ve Su Yönetimi”. **Ölçü**. Ocak 2009, ss. 54-59.

Yıldız Dursun. “Su Kaynaklarının Planlanması, Geliştirilmesi ve Yönetimi (Küresel, Bölgesel ve Ülkesel Bakış)”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 63-68

Yılmaz Aslı. “Dünya Bankası ve Su Politikası”. **Toplum Hekimi**. Vol.23, No.1, Ocak – Şubat 2008. ss. 20–30

Yılmaz Gaye. “Su Sorununa Eleştirel Bir Yaklaşım: Üretimin Bir Faktörü Olarak Su”. **Toplum Hekim**. Vol. 23, No.1, Ocak-Şubat 2008, ss. 3-9.

Gazeteler:

(Cumhuriyet, 3 Mart 1954)

(Vatan, 27 Haziran 1960) gazete

(Vatan, 29 Haziran 1960, s.3)

Resmi gazeteler:

13.6.1945 tarih ve 6039 sayılı Resmi Gazete.

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>, (07.07.2010)

25.12.1953 tarih ve 8592 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8592.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8592.pdf>,
(05.05.2010)

23.12.1960 tarih ve 10688 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>, (05.05.2010)

26.01.1977 tarihli ve 15831 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx> (06.05.2011)

13.06.1994 tarih ve 21959 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21959.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21959.pdf>
(22.07.2011)

13.06.1999 tarih ve 21959 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21959.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21959.pdf>
(26.02.2010)

18.5.2005 tarihli ve 25819 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/05/20050518.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/05/20050518.htm> (19.08.2011)

24.05.2006 tarihli ve 26177 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060524.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060524.htm>

22.03.2011 tarihli ve 27882 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110322.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110322.htm> 22.03.2011

04.07.2011 tarihli ve 27984 sayılı Resmi Gazete,

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110704m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110704m1.htm> (27.08.2011)

02.11.2011 sayılı ve 28103 tarihli Resmi Gazete,
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102.htm> (03.11.2011)

Kalkınma Planları:

T.C.Kalkınma Bakanlığı, 3. Kalkınma Planı,
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC3712B3AA8761DC70455EDD505C91856E7FE60BFD028C293D> (10.06.2011), s. 866.

T.C.Kalkınma Bakanlığı, 4. Kalkınma Planı,
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC3712B3AA8761DC70455EDD505C91856E7FE60BFD028C293D> (10.06.2011), s. 169

T.C.Kalkınma Bakanlığı, 9. Kalkınma Planı,
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC3712B3AA8761DC70455EDD505C91856E7FE60BFD028C293D> (06.10.2011) s. 29

İnternet Kaynakları:

5. Dünya Su Forumu Sekreteryası ve Uluslar arası Sürdürebilirlik Gelişme Enstitüsü.
“5. Dünya Su Forumu Özeti”. *iisd*. Son Basım. Vol. 82, No. 23, Mart 2009.
<http://www.iisd.ca/download/pdf/sd/ymbvol82num23t.pdf> (29.08.2011)

5. Dünya Su Forumu Genel Sekreterliği. 5. Dünya Su Forumu 16-22 Mart 2009 Analiz Raporu.
http://www.worldwaterforum5.org/fileadmin/WWF5/Library/Publications/analiz_raporu_TR.pdf (23.11.2011)

5. Dünya Su Forumu Sekreterliği . “Türkiye Ve Çevresi Belgesel Dökümanı”. *TC. Çevre ve Orman Bakanlığı*. 2009.
http://www.worldwaterforum5.org/fileadmin/WWF5/Library/Publications/TURKIYE_VE_CEVRESI_TR.pdf (29.11.2011)

5. Dünya Su Forumu Sekretaryası ve Uluslararası Sürdürebilirlik Gelişme Enstitüsü.
“Dünya Su Forumu Bülteni 5. Dünya Su Forumu Günlük Raporu 16 MART 2009”. *iisd*. 2009. <http://www.iisd.ca/download/pdf/sd/ymbvol82num16t.pdf> (23.11.2011)

5. Dünya Su Forumu. 3. Dünya Su Forumu Kyoto- Japonya 2003. Mart 2003.
<http://www.worldwaterforum5.org/index.php?id=1962&L=5> (11.09.2011)

- Ağıralıoğlu Necati. “Beşinci Dünya Su Forumu İstanbul’da”. *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu*. Ağustos 2007.
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1835&id=90 (01.09.2011)
- Ağır Hüseyin ve Muhsin Kar. “Türkiye’de elektrik Tüketimi ve Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi İlişkisi: Yatay Kesit Analizi”. *Hacettepe Üniversitesi Sosyoekonomi*. Özel Sayı 2010. <http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/10EN07.pdf> (31.07.2010)
- Akdoğan A. Argun. “4. Dünya Su Forumu ve İstanbul’da Düzenlenecek 5. Forum Üzerine”. *YAYED-memleket mevzuat*, Mart 2006.
http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/21bf66ddb7c962a_ek.pdf?tipi=7&tu ru=X&sube=0 (01.09.2011)
- Akşit Bahattin. “Cumhuriyet Döneminde Türkiye Köylerindeki Dönüşümler”. *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, 1999, ss. 173-186.
[http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:RpBGucTIvLgJ:akademik.mal tepe.edu.tr/~bahattin.aksit/Yayinlar%2520\(Publications\)%2520-%2520Sunuslar%2520\(Presentations\)%2520-%2520Mulakatlar%2520\(Interviews\)%2520-%2520Dersler%2520\(Courses\)/K%25F6y%2520Sosyolojisi,%2520Sulama,%2520G%25FCneydo%25F0u%2520Anadolu%2520%25FCzerine%2520y az%25FDlar/Cumhuriyet%2520D%25F6neminde%2520T%25FCrkiye%25 20K%25F6ylerinde%2520D%25F6n%25FC%25FE%25FCmler,%2520Tari h%2520Vakf%25FD,%25201999.doc+Ak%25C5%9Fit+Bahattin.+%E2%80 %9CCumhuriyet+D%25C3%B6neminde+T%25C3%BCrkiye+K%25C3%B6ylerin deki+D%25C3%B6n%25C3%BC%25C5%9F%25C3%BCmler%E2%80%9D&hl=en &pid=bl&srcid=ADGEESi203-sHer5c1nJd7zhBzOjrOsYVpjZVNBE5Lmeq2M4jACkSMFIoK4kydY-xr8wr4z7cBGC9sM7SqPHhIdWetU6_aGL2RSnmRmeQTWoyg8Q68F9d mDVZqo5_rpS_fNZYQYyCzr4&sig=AHIEtbRCrVTgw4f8rW6v5-DVYd_KE_vMPQ](http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:RpBGucTIvLgJ:akademik.mal tepe.edu.tr/~bahattin.aksit/Yayinlar%2520(Publications)%2520-%2520Sunuslar%2520(Presentations)%2520-%2520Mulakatlar%2520(Interviews)%2520-%2520Dersler%2520(Courses)/K%25F6y%2520Sosyolojisi,%2520Sulama,%2520G%25FCneydo%25F0u%2520Anadolu%2520%25FCzerine%2520y az%25FDlar/Cumhuriyet%2520D%25F6neminde%2520T%25FCrkiye%25 20K%25F6ylerinde%2520D%25F6n%25FC%25FE%25FCmler,%2520Tari h%2520Vakf%25FD,%25201999.doc+Ak%25C5%9Fit+Bahattin.+%E2%80 %9CCumhuriyet+D%25C3%B6neminde+T%25C3%BCrkiye+K%25C3%B6ylerin deki+D%25C3%B6n%25C3%BC%25C5%9F%25C3%BCmler%E2%80%9D&hl=en &pid=bl&srcid=ADGEESi203-sHer5c1nJd7zhBzOjrOsYVpjZVNBE5Lmeq2M4jACkSMFIoK4kydY-xr8wr4z7cBGC9sM7SqPHhIdWetU6_aGL2RSnmRmeQTWoyg8Q68F9d mDVZqo5_rpS_fNZYQYyCzr4&sig=AHIEtbRCrVTgw4f8rW6v5-DVYd_KE_vMPQ) (10.08.2011)
- Atalık Ahmet. “Küresel Isınma, Su Kaynakları ve Tarım Etkileşimi”. *Tes-İş Dergisi*, Ekim 2007. http://www.tesis.org.tr/TR/tesis_dergi/2007_ekim/pdf/dosya.pdf (02.07.2010)
- AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde KAYAUM ve Mülkiye Kamu Çalışma Topluluğu. “Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reform”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, No.598. Ankara, 2009.
<http://kayaum.politics.ankara.edu.tr/kamuyonetimiyapi.pdf> (20.11.2011)
- Bulut Elif. “Su Haktır! Su Hakkı, Özelleştirmeler ve Uygulamalar”. *TMMOB*.
http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/f79c37c38ef31e2_ek.pdf?dergi=HABER (05.09.2011)

- Boratav Korkut. ”Su Kavgaları': Sıra Türkiye'de mi?”. *Cumhuriyet Gazetesi*, Nisan 2006.
http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/855456e2fe46a9d_ek.pdf?tipi=6&туру=X&sube=0 (24.11.2011)
- Çevre Online. Çevre İle İlgili Kanun, Yönetmelik Ve Tebliğler.
<http://www.cevreonline.com/mevzuat.htm> (09.09.2011)
- Çınar Tayfun. “Türkiye’de İçmesuyu Ve Kanalizasyon Hizmetleri: Yönetim Ve Finansman”. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı*.
<http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/cinaricmesuyunalizasyonyonetimfinansman.pdf> (05.09.2011)
- Çınar Tayfun. “Su Hizmetlerinin Özelleştirilmesinde Model Ülkeler Ve Türkiye Örneği”. *Toplum ve Hekim*. Vol. 23, No.1. Ocak-Şubat 2008.
<http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/cinartoplumHekimsuhizmetleriozelles tirilmesi.pdf> (03.08.2011)
- Çınar Tayfun. “Su Yönetimi Ve Finansmanında Strateji, Model Ve Aktörler”. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı*.
<http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/cinarsuyonfinansmansstratejimodel.pdf> (03.08.2011)
- CMO. “648 No'lu KHK hakkında basın açıklaması”. *Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu*. Ağustos 2011. <http://sthp.org/component/content/article/44-platform-acklamalar/114-648-nolu-khk-hakknda-basn-acklamas> (14.09.2011)
- Dağ Halil. “Su Savaşları ve Türkiye'nin Su Politikaları”. Aralık 2009.
<http://www.scribd.com/doc/28740513/Su-Sava%C5%9Flar%C4%B1-ve-Türkiye-nin-Su-Politikalar%C4%B1> (11.10.2011)
- Devlet Su İşleri. Enerji Kaynakları. <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/enerji> (21.03.2011)
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. DSİ Yeniden Yapılandı . Kasım 2011.
<http://www.dsi.gov.tr/haberler/2011/11/04/yyy> (04.11.2011)
- Devlet Su İşleri. Sulama. <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/tarim> (20.03.2011)
- DSİ Genel Müdürlüğü Basın Müşavirliği. “Su Kaynakları Açısından Türkiye’nin Dünyadaki Yeri ve Potansiyelleri”. *Tes-İş Dergisi*, Ekim 2007.
http://www.tes-is.org.tr/TR/tesis_dergi/2007_ekim/pdf/dosya.pdf (02.07.2010)

- Elektrik Mühendisleri Odası. Dünya Su Forumları ve Suyun Özelleştirilmesi. Mayıs 2009. http://www.emo.org.tr/ekler/a51645e378e1c0e_ek.pdf?dergi=5 (17.09.2011)
- Ercan Fuat. “Ekolojik Kriz- Meta ve Emek Üzerine Bir Okuma”. *İktisat Dergisi*. Nisan 2009. <http://fuatercan.wordpress.com/2009/04/09/ekolojik-kriz-meta-ve-emek-uzerine-bir-okuma-cevrebylym/> (11.10.2011)
- Ercan Fuat. “Su Kullanım Hakkı Anlaşması: HES’leri ve HES’ler üzerinden değişimi anlamak”. *Bianet.org*. Temmuz 2010. <http://bianet.org/biamag/cevre/123831-hesleri-ve-hesler-uzerinden-degisimi-anlamak>
- Eroğlu Veysel. “4. Dünya Su Forumuna Doğru”. *Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü*. http://www2.dsi.gov.tr/duyuru/s_sukonusma2.htm (23.11.2011)
- Ergüzeloğlu Kilim Esra ve Mustafa Şener. “Su Politikadır: Küresel Su Politikalarının Ulusal Ve Yerel Ölçekte Yansımaları”. *YAYED*. http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=784&tipi=9&sube=0 (13.09.2011)
- Erol Pınar. “Hizmet Ticareti Genel Anlaşması GATS ve Tüm Hizmetlerin Kapitalist Çevrime Dahil Edilmesi”. *ODTÜ(Ortadoğu Teknik Üniversite) Uluslararası İlişkiler Bölümü*. Temmuz 2002. <http://www.ir.metu.edu.tr/conf2002/papers/erol.pdf> (17.09.2011)
- Gülen Fikret. “Özelleştirme, Yap - İşlet - Devret, Kamu Özel Sektör İşbirliği”. *YAYED*. Mayıs 2008. http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=719&tipi=7&sube=0 (02.09.2011)
- Güler A. Birgül. “Kent Yönetimi Modeli Olarak Belediye Sistemi”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*. Kasım 2003. <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/bguler/pdf/yy-belediye.pdf> (08.08.2011)
- Güney Kerim. HES RAPORU (TASLAK). <http://www.scribd.com/doc/52170400/1/HES-RAPORU-TASLAK> (22.11.2011)
- Güzelsarı Selime. “Küresel Kapitalizmin “Anayasası”: GATS”. *Praksis*. <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/009-04.pdf> (06.12.2011)

- Hayırsever Topçu Ferhunde. “Suda Neler Oluyor? Çokuluslu Şirketler ve Özelleştirmeler- 2002”. *Emek Araştırma Dergisi*. 2003. http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/b70ab375662576b_ek.doc?tipi=7&tu ru=X&sube=0 (04.09.2011)
- İisd. Dünya Su Forumu Bülteni. Vol. 82 No: 15, Mart 2006. <http://www.iisd.ca/download/pdf/sd/ymbvol82num23t.pdf>. (05.09.2011)
- İnşaat Mühendisleri Odası Enerji Komisyonu. “Kamu İşletmeciliğinde Tasfiye Süreci: DSİ Örneği”. *İMO*. <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/13846.pdf> (18.11.2011)
- İnşaat Mühendisleri Odası Su Çalışma Grubu.”Su Hakkı Raporu”. *TMH*. 2009. <http://e-imo.imo.org.tr/Portal/Web/new/uploads/file/yayin/tmh/454-IMOSuHakkiRaporu.pdf> (02.09.2011)
- İstanbul Uluslararası Su Forumu. 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu 3-5 Mayıs, 2011. Mart 2011. http://www.iusf.org.tr/arkakapi/cache/IUSF_Ikinci_Duyuru.pdf (01.09.2011)
- İstanbul Uluslararası Su Forumu. 5. Dünya Su Forumu Yerel ve Bölgesel Yönetimler için İstanbul Su Mutabakatı. Mart 2009. http://www.worldwaterforum6.org/fileadmin/user_upload/iwc/IWC_Turkish_Final.pdf (27.11.2011)
- Karabasan.net. SUEN kuruldu: Sularımız artık rahatlıkla satılacak. Kasım 2011. <http://www.karasaban.net/suen-kuruldu-sularimiz-artik-rahatlikla-satilacak/> (07.12.2011)
- Kartal Filiz. “Suyun Metalaşması, Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet”. *Tes-İş Dergisi*, Ekim 2007. http://www.tes-is.org.tr/TR/tesis_dergi/2007_ekim/pdf/dosya.pdf (02.07.2010)
- Kaymakçı Mustafa. “Yeni Sulama Birlikleri Yasası’nın getirdikleri”. *www.Odatv.com*. Temmuz 2011. <http://www.odatv.com/n.php?n=turkiyenin-en-buyuk-gizli-ozellestirmesinden-haberiniz-var-mi-2607111200> (27.07 2011)
- Kendir Özdiñ Hülya. “Avrupa Birliğı’nin Su Politikaları”. *Tes-İş Dergisi*, Ekim 2007. http://www.tes-is.org.tr/TR/tesis_dergi/2007_ekim/pdf/dosya.pdf (02.07.2010)
- Kıbaroğlu Ayşegül. “Küresel Su Politikalarının Evrimi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Ayrışan Yolları”. *Tes-İş Dergisi*, Ekim 2007. http://www.tes-is.org.tr/TR/tesis_dergi/2007_ekim/pdf/dosya.pdf (02.07.2010)

- Küçük İsmail. “Artık Yenilenemeyen Enerji Kaynağımız Hidrolik Enerji”. *Meteoroloji Mühendisleri Odası*. No.442. Mayıs 2011.
http://www.emo.org.tr/ekler/b721d969b9add0c_ek.pdf?dergi=649 .
(21.11.2011)
- Meriç B. Teoman. “Su Kaynakları Yönetimi ve Türkiye”. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*. 2004.
http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/139aeda1c2914e3_ek.pdf?dergi=JEOL OJ%C3%9D%20M%C3%9CHEND%C3%9DSL%C3%9D%C3%90%C3%9D%20DERG%C3%9DS%C3%9D (02.07.2010)
- Milliyet. Türkiye su enstitüsü kuruldu. Kasım 2011.
<http://siyaset.milliyet.com.tr/turkiye-su-enstitusu-kuruldu/siyaset/siyasetdetay/02.11.2011/1458368/default.htm> (07.12.2011)
- Muhalefet.org. Sularımız Artık Rahatlıkla Satılacak! SUEN Kuruldu!. Kasım 2011.
<http://muhalefet.org/haber-sularimiz-artik-rahatlikla-satilacak-suen-kuruldu-24-418.aspx> (14.11.2011)
- Nergiz Ayşen ve 5. Dünya Su Forumu Sekreteryası çalışanları. “5. Dünya Su Forumu İstanbul 2009 Final Raporu Farklılıkların Suda Yakınlaşması”. 5. *Dünya Su Forumu*.
http://www.worldwaterforum5.org/fileadmin/WWF5/Final_Report/WWF5_Final_Raporu_TR.pdf . (26.11.2011)
- Nişancıoğlu Murat. “Kyoto: Sorular – Yanıtlar”. *BBC Türkçe Servisi*. Kasım 2005.
http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/11/051129_kyoto_explained.shtml (11.10.2011)
- Öngür Tahir. “DSİ Sorgulanmalıdır”. *Jeoloji Mühendisleri Odası*.
http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/70b5bd27190cb05_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD (10.10.2011)
- Öngür Tahir. “O Barajlar Yapılacak(mış) Her Baraj mı?”. *Sol.org*. Ağustos 2008.
<http://haber.sol.org.tr/yazarlar/tahir-ongur/o-barajlar-yapilacakmis-her-baraj-mi-tahir-ongur-1060> (13.10.2011)
- Özgüler Hamza. “Su Sektöründe Yapılanmadı Genel Müdürlüğünün Yeri ve önemi”. *TMMOB Su Politikaları Kongresi*. <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/9118.pdf> (26.11.2011)
- Özpınar Sedat. “Taşkın Mevzuatı”. *Çevre Ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü*. Antalya.
[http://www2.dsi.gov.tr/duyuru/2.UlusalTaskinSemp/PANEL%20SUNULARI/Panel%201.Sehir%20Taskinlari%20\[PDF\]/1.4.TASKIN%20MEVZUAT I%20\[S.OZPINAR\].pdf](http://www2.dsi.gov.tr/duyuru/2.UlusalTaskinSemp/PANEL%20SUNULARI/Panel%201.Sehir%20Taskinlari%20[PDF]/1.4.TASKIN%20MEVZUAT I%20[S.OZPINAR].pdf) (21.11.2011)

- Salihoğlu Serhat. “Dünya Su Konseyi Su Forumları ve İstanbul 2009”. *The World Water Forum*. 2009.
http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=763&tipi=2&sube=0
(03.09.2011). ss.31-36.
- Sendika.org. Emekçinin sağlığı için İşçi Sağlığı Enstitüsü. Temmuz 2006.
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=6792 (07.12.2011)
- Sendika.org. Halkevleri Doğu Karadeniz Su Hakkı Forumu Sonuç Deklarasyonu. Ağustos 2010. http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=32071
(12.10.2011)
- Sendika.org. SUEN kuruldu: Sularımız artık rahatlıkla satılacak. Kasım 2011.
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=40956 (07.12.2011)
- Sherman J. Howard. “Marxist Institutionalism”. *Review of Social Economy*. Vol. LX, No.4, Aralık 2002.
<http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713708792>
(01.08.2010)
- Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu. 5. Dünya Su Forumuna Karşı İstanbul Bildirgesi. Mart 2009. http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=23160
(03.09.2011)
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi. Dönem IX, Cilt 26, Toplantı 4, 19. Birleşim, 18.12.1953
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. Uluslararası Su Kuruluşlarıyla İlişkiler.
<http://www.gap.gov.tr/proje-ve-faaliyetler/uluslararasi-iliskiler-genel-koordinatordugu/uluslararasi-iliskiler/uluslararasi-su-kuruluslariyla-iliskiler#gwp> (22.08.2011)
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Kurumsal ve Stratejik Yönetim Dairesi Başkanlığı. Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu Ve Özelleştirme Strateji Belgesi. Mart 2004.
<http://www.sp.gov.tr/documents/ElektrikStrateji.pdf> (30.03.2011)
- Temsan Türkiye Elektromekanik Sanayi Genel Müdürlüğü. 2010 Sektör Raporu. 2010.
http://www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/Sektor_Raporu_TEMSAN_2010.pdf (21.08.2011)
- TMMOB. Hidroelektrik Santraller Raporu. Ankara.Ekim 2011.
http://www.tmmob.org.tr/resimler/ekler/682384b57999789_ek.pdf
(07.10.2011)

- TMMOB İMO. “Daha etkin, daha üretken, daha dinamik bir İMO”. *Teknikgüç Dergisi*. No.179. Mart 2008. <http://e-imo.imo.org.tr/Portal/Web/h/1062/Teknik-Guc-2008-Yili-Sayilari.aspx>http://yeni.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/02794dad625a4ef_ek.pdf?dergi=74 (23.11.2011)
- TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Su Hakkı Raporu. *Su Bir Yaşam Hakkıdır*. http://www.osmanakbasak.com/incelemeler/Su/TMMOB_Su_raporu.htm (22.08.2011)
- TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Genel Merkez. Odamız Dünya Su Forumu/ Su Politikaları Değerlendirmesi. Şubat 2009. http://www.jmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=2981 (03.07.2011)
- TMMOB. Küresel Su Politikaları Ve Türkiye TMMOB Su Raporu. Mart 2009. http://www.tmmob.org.tr/resimler/ekler/da80a3d5b344bc4_ek.pdf . (10.10.2011)
- Tubitak. “Su Yönetimi Ve Sürdürülebilir Kalkınma Ön Rapor”. *Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli*. İstanbul : Aralık 2002. http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-2.pdf . (04.09.2011)
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. Türkiye’de Su Yönetimi Sorunlar ve Öneriler. İstanbul, Eylül 2008. http://www.tusiad.org.tr/FileArchive/su_yonetimi.pdf (02.07.2010)
- Uluslararası Küreselleşme Karşıtları Koalisyonu. Gats Deklarasyonu. Mart 2001. <http://www.antimai.org/ba/dek01gats.htm> (16.09.2011)
- Uzunoğlu Hande ve Şebnem Boran. “Dünya Su Forumu’nun Ardından...”. İzmir Ticaret Odası. Nisan 2009. http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/11923/dünyasuforumu_huzunoglusboran.pdf (23.11.2011)
- Yeşil Gazete. ÇMO: “Su ticarileştiriliyor”. <http://www.yesilgazete.org/blog/2011/11/14/cmo-su-ticarilestiriliyor/> (07.12.2011)
- Yıldız Dursun. Dünya’da Ve Türkiye’de Artan Su Sorunları. Ocak 2010. http://topraksuenerji.org/Dunya_da_ve_Turkiye_de_Artan_Su_Sorunlari.pdf f (13.07.2011)

- Yılmaz Gaye. “GATS-Hizmet Ticareti Genel Anlaşmasının Teknik Boyutları ve Konuya Teorik Açıdan Bakış”. *İnönü Üniversitesi/Sunuş*. Aralık 2003. <http://www.antimai.org/gr/gy03inonuni.htm> (16.09.2011)
- Yılmaz Gaye. “Hizmetlerin piyasalaştırılması: Olayın teknik ve teorik boyutları”. *Hukuk ve Adalet Dergisi*. Temmuz 2004. <http://www.antimai.org/mkl/gy0704hukad.htm> (17.09.2011)
- Yılmaz Gaye. “Suyun Metalaşmasının Teorik Arka Planı Ve Toplumsal Muhalefetin ‘hal i pür melali’”. *Doğa ve Tolum*. No. 1, Mayıs-Haziran 2009. <http://dogavetoplum.web.tr/s01/2.6.html> (23.05.2011)
- Yılmaz Selim. “GATS: SU Ticareti yapılabilen değerli bir metadır.”. *İstanbul İKK Ölçü Dergisi*. Aralık 2003. <http://www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm> (05.12.2011)
- Yeniçağ Gazetesi. Emperyalizmin SU OYUNU-1-. Mart 2009 <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/haberdetay.php?hit=14327> . (16.03.2011)
- Zaman Gazetesi. Hidroelektrikle ilgili çalışmalar Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na devredilecek. Ekim 2011. <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1195513&title=hidroelektrikle-ilgili-calismalar-orman-ve-su-isleri-bakanligina-devredilecek&haberSayfa=1> (27.10.2011)
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, “**Hizmet Alanları/Enerji/Enerji Kaynakları**” <http://www.dsi.gov.tr/hizmet-alanlari/enerji> (07.07.2010).